

TRIBUNA

63

REVISTĂ DE CULTURĂ • serie nouă • anul IV • 16-30 APRILIE 2005

15 000
1,50 lei

Regele Mihai I la Cluj

Dezvelirea busturilor
Regelui Ferdinand I
și al Reginei Maria
la Universitatea
"Babeș-Bolyai"

Uniunea Scriitorilor și premiantii ei clujeni

De vorbă cu
Antonio Rizzo

S.O.S. românii și româna din Ungaria

Regele Ferdinand
Bust de Radu Moraru, realizat prin contribuția publică a
absolvenților Facultății de Medicină, promoția 1946 - Mihai I

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLICAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ,
CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR

Consiliul consultativ al Redacției Tribuna:

Diana Adamek
Mihai Bărbulescu
Aurel Codoban
Ion Cristofor
Călin Felezeu
Monica Gheț
Ion Mureșan
Mircea Muthu
Petru Poantă
Ioan-Aurel Pop
Ion Pop
Pavel Pușcas
Ioan Sbârciu
Radu Țuculescu
Alexandru Vlad

Redacția:
I. Maxim Danciu
(redactor-șef)

Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Nicolae Sucală-Cuc
Aurica Tothăzan

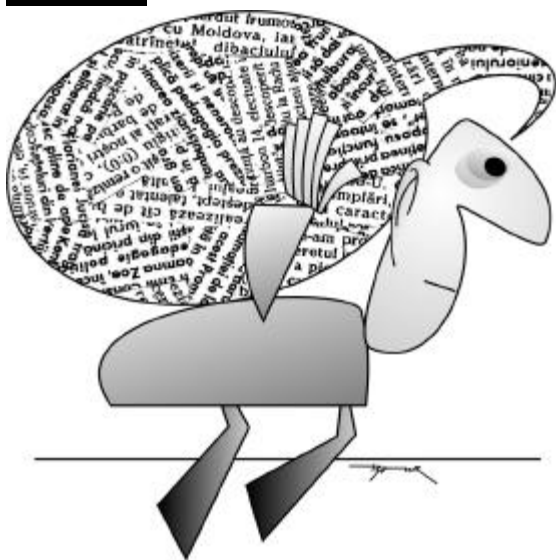
Tehnoredactare:
Mihai-Vlad Guță

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97
E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

bour

opinii

Politică, autobiografie și literatură

Mihaela Frunză

O carte virtuală - așa cred că s-ar putea caracteriza, în trei cuvinte, volumul care a făcut atîta vîlvă în ultima vreme în presa românească - R'estul și Vestul semnată de Mihaela Miroiu și Mircea Miclea. De ce virtuală? Pentru că mare parte din substanța ei - prima parte, și cea mai disputată/discutată - reprezintă un schimb de e-mailuri între cei doi autori, în timp ce aceștia se aflau departe de țară - unul în Olanda, celălalt în Anglia sau America.

Mesajele trimise prin e-mail sînt în genere scurte și au o anume fragilitate - puțină lume își păstrează corespondența electronică cu sfințenia cu care erau păstrate altădată, în cutii parfumate și legate cu fundiță, scrisorile clasice. Asta datorită, probabil, și parcimoniei provider-ilor de poștă electronică, ce oferă un spațiu gratuit limitat pentru stocarea mesajelor.

Din acest motiv, cred că R'estul și Vestul este o carte paradoxală. De ce? Pentru că, de la McLuhan încoace, repetăm cu toții că the medium is the message - cu alte cuvinte, că mediul/suportul influențează, determină, constituie pînă la un punct mesajul. În acest caz, mesajele pe care și le trimit Mihaela și Mircea - ce-i drept, mai lungi decît e-mailurile banale pe care și le trimit adolescenții din internet cafe-uri - sînt clar marcate de suportul mișcător și - la propriu - instabil al ecranului calculatorului pe care au pîlpîit prima dată. Sînt alerte, vioaie, într-un limbaj frust, necenzurat, care a creat dureri de cap și accese de pudoare unor comentatori. Or, cum să te exprimi în acest limbaj viu despre statuia de pe piedestal numită Revoluția Română, despre care se poate vorbi numai dacă este de față un sobor de preoți și un altul de istorici (plus/minus cîțiva analiști politici)? Sau despre mitul salvator numit Integrarea Europeană, pentru care a fost inventată (reciclată) o nouă limbă de lemn? Sau despre Infernul Comunist, despre care e musai (ca intelectual/ă respectabil/ă) să brodezi pe tema butadei: "rezistența prin cultură"?

Ei bine, Mihaela Miroiu și Mircea Miclea nu fac deloc aceste lucruri. Cartea lor nu respectă nici o astfel de nou-creată regulă, ba dimpotrivă, le face țândări pe cele existente. Este o carte extrem de sinceră, curajoasă și (iarăși atipic pentru așa-ziii intelectuali subțiri) angajată. Autorii nu se sfiesc să-și afirme, argumenteze și chiar respecte propriile crezuri: "și totuși, din aceste foi egografice lipsește cheia ca să înțelegă cineva cum de sunt deplin feministă" (Mihaela Miroiu); sau "nu-mi teoretizez libertatea, ci o trăiesc pur și simplu, intens, plener, pînă în vîrfurile unghiilor" (Mircea Miclea).

Ceea ce pare cu adevărat remarcabil, în acest volum este că, "la intersecția dintre Autobiografie și Curriculum Vitae" se constituie unul dintre lucrurile despre care se vorbește obsesiv în mediile culturale (și nu numai), dar trecut de la stadiul de concept gol la cel de realitate vie: și anume, identitatea. Mai precis, identitățile. Prin folosirea

pluralului nu am în vedere doar faptul că este vorba de doi autori. Dimpotrivă, acel unu-multiplu care continuă să fascineze reflecția filosofică de mai bine de două mii de ani, și mai recent și pe cea pragmatic-politică, este dezvăluit aici în plină mișcare și articulație, trecînd prin etapele importante ale vieții privat-publice ale fiecăruia, cu paradoxurile, erorile și excesele fiecărei vîrste asumate lucid.

Dacă din acest complicat proces, o serie de comentatori au reținut doar teribilismele adolescentine ale unui viitor (și de neprevăzut pe atunci) ministru - lăsînd în umbră tematizările importante ale cărții și ignorînd în totalitate și pe nedrept personajul central al acestui volum, o personalitate pregnantă cum este cea a creatoarei feminismului românesc postrevolutionar - este poate un semn al atît de criticatului "patriarhalism" al societății românești. La fel și faptul că ades citatul (prin lucrările de specialitate) slogan feminist "ceea ce este personal este politic" revine, paradoxal, și deformat, în interpretările la acest volum, care "politizează" excesiv, chiar și acolo unde nu e cazul, memorii personale.

La aceasta se adaugă poate faptul că ne-am obișnuit prea multă vreme să echivalăm integritatea și inteligența cu morga academică, cu auto-suficiența. R'estul și Vestul ne arată că inteligența poate fi - și de cele mai multe ori chiar este! - jovială, antrenantă și uneori chiar spumoasă (vezi de pildă textele: Lacrimile lui Iuda sau Țara de suflet). O dovedesc îndeajuns aceste pagini de confesiuni sau/și de jurnal, ce reconstituie din urmele (grafice) ale literelor pe ecran parcursul public/privat a două ego-uri, a două persoane, Mihaela Miroiu și Mircea Miclea, ce se confundă pe alocuri cu "personajele" Mihaela și Mircea.

În fine, cartea apărută la Polirom sub cele două semnături este una cît se poate de reală, dar nu mai puțin literară. Personal, cred că adesea scriitorii depun un efort considerabil pentru a obține efectul de realitate, de autenticitate, în lucrările lor. Un prozator de talia lui Borges spunea într-un interviu că suprema grație pe care o poate atinge un autor de ficțiune este ca proprii cititori să creadă că poveștile sale sînt adevărate. E drept, în cazul confesiunilor sau al jurnalelor, prezumția de adevăr îi este oferită autorului cu mult mai multă lejeritate. Dar de aici poate apărea și pericolul: crezîndu-l pe autor pe cuvînt, cititorii pot confunda cartea cu jurnalul de actualități și pot scăpa esențialul străduindu-se să vîneze titlurile îngroșate, detaliile și/sau poantele. Or, în felul acesta, ca în celebrul proverb, uităm de pădure din cauza copacilor.

editorial

Biblioteca de la sat

Ștefan Manasia

Mai înainte de a începe acest articol, autorul trebuie să mărturisească o experiență a sa: timp de câteva luni a predat româna într-un sat din sudul județului Cluj, cu temperaturi veșnic mai mici decât cele din oraș, cu nămol și ploii și ninsori interminabile.

Așadar, cum să-ți petreci timpul liber la intrarea în Apusenii Plimbările în pacea naturii sunt o metaforă inventată de poeți. Serile petrecute în pub dau bine în filmele occidentale, filmele însele n-au mai ajuns la cinematograful sătesc (improvizat în Căminul Cultural) de treisprezece ani.

Începi să dai ocol camerei, cu țigara în mână, observând abia acum fisurile din tavan, reliefurile accidentate al pereților. Ascultă melodiile imbecile pe care le difuzează, până la îngrețșare, posturile de radio - te felicită că nu ți-ai adus și televizorul. Lucrări de control, caiete de temă, planuri de lecții.

După o săptămână, neîncercător și blazat, dar pentru că trebuia să o faci totuși și pe-asta, bați în

ușa deasupra căreia cuminte stă scris: BIBLIOTECA COMUNALĂ... O doamnă amabilă îți răspunde, te pofteste înăuntru. Ești noul profesor de română, știa ea. Dar cărți noi, de istorie sau literatură contemporană, n-au mai primit de zece ani. Sumele minuscule sunt alocate achizițiilor din domeniul bibliografiei școlare - e știut că manualele, produse de edituri diferite, propun și autori diferiți. Dacă vrei, apropie-te de rafturi, caută și măsoară, prețuiește titluri și ediții.

Nu trebuie să fii un bun cunoscător pentru a-ți da seama că, de ani de zile, cu excepția elevilor rătăciți, nu a mai intrat nimeni aici. Volume apărute acum un deceniu au paginile netăiate, ediții cartonate din Dostoievski și Sadoveanu, Argezi și Slavici ar arăta ca tocmai ieșite din tipografie, dacă nu le-ar proteja, ca o husă din mătase, o peliculă fină de praf. Cărți pe care în bibliotecile orașenești le afli cu paginile ferfenițe și mângălite, pătate, batjocorite de cititorii din tipologia omului nou, aici sînt alinate - asemenea unor soldați disciplinați - pe rafturi, așteptând o

atingere, o privire plină de curiozitate sau prietenie: Aitmatov și Valentin Rasputin, Llosa și Hemingway, Tacitus și Propertiu, Adrian Popescu și Angela Marinescu, Marin Sorescu și A.E. Baconski ș.a.m.d. Cu ochii lui Jean Genet am privit dantela roz de pe coperta unui volum de Gellu Naum.

Zilele umede și friguroase, înserările enorm de plictisitoare s-au transformat, dintr-odată, în ceasuri încăpătoare și indolente, în înserări-dimineți și nopți-după-amiezi cu parfum de pagini proaspăt tăiate. Orele petrecute în sălile de clasă sau în cancelarie deveniseră numai pretextul de a medita asupra volumelor pe care le voi împrumuta. Câte un roman mă făcea să-mi piară pofta de mâncare, setea, dorința de a-mi aprinde o nouă țigară.

Am înțeles abia atunci de ce țăranul (și o dată cu el, orășeanul actual) ocolește biblioteca precum bețivul biserica, precum orbul sala de cinematograf: brazdele lăsate de plugul atașat tractorului se vor umple de rod numai atâta timp cât el își va conduce hârbul fredonând melodiile cu texte imbecile, până la îngrețșare, visînd în nemărginirea luncii la decolteul Andreei Marin.

eveniment

Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România pentru cele mai bune cărți pe anul 2004

Joi, 7 aprilie a.c., Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor din România a decernat premiile pentru cele mai bune cărți apărute în 2004. Juriul, compus din Balázs Imre József, Doinea Cetea, Dávid Gyula, Mihai Dragolea, Fodor Sándor, Irina Petraș, Adrian Popescu și Mircea Muthu, președintele juriului, a desemnat câștigătorii după cum urmează:

Secția literatură română:

poezie (Ion Cocora, Oda Caligrafului; Ruxandra Cesereanu, Kore Persephona; Marcel Mureșeanu, Valea Tauris; Ion Cristofor, Sărbătoare la ospiciu), proză (Alexandru Vlad, Viața mea în slujba statului; Valentin Tașcu, Miluța), eseu (Ion Vartic, Bulgakov și secretul lui Koroviev; Ion Vlad, Romanul universurilor crepusculare), istorie literară (Petru Poantă, Opera lui George Coșbuț; Teodor Tanco, Istoria presei românești a județului Bistrița-Năsăud, de la origini pînă în prezent; Mircea Popa, De la iluminism la pașoptism), critică literară (Ion Simuț, Reabilitarea ficțiunii), teatru (Viorel Cacoveanu, Teatru. Sentință pentru martori; Radu Țuculescu, Ce dracu' se-nîmplă cu trenul ăsta), traduceri (Gabriela Lungu - Margaret Mazzantini, Nu te mișca, și Corrado Bologna, Flatus voci), literatură pentru copii și tineret (Ion Mureșan, Ana Mureșan, Carnavalul din poiană), premiul special al juriului (Cornel Robu, O cheie pentru science-fiction), debut (Liana Hăițaș, A treia feminitate. Erotica eminesciană; Claudiu Groza, Computerul cu bibliografie; Marin Mălaicu-Hondrari, Zborul femeii pe deasupra bărbatului). S-au mai acordat următoarele premii speciale: Premiul Henri Jacquier

al CCF pentru Corin Braga, Le Paradis interdit au Moyen Age; Premiul Mongolu pentru debut, lui Cristian Ciceu, Jim Morrison sau fascinația morții. Au primit diplome de excelență, pentru jurnalism cultural, revistele Tribuna, Echinox, Apostrof, Fabrica de cărți, cotidianul Adevărul de Cluj, cotidianul Ziarul clujeanului, editura Eikon, pentru

colecția "Biblioteca Teatrului Imposibil", editura Limes, pentru promovarea literaturii contemporane.

Secția literatură maghiară:

poezie (Letay Lajos, Cuvinte adresate ție), proză (Kantor Lajos, Poarta), critică literară (Mozes Attila, Istoria unor vremuri fățarnice), istorie literară (Gaal Gyorg, O casă în Piața centrală), debut (Boda Edit, Camuflaj; Syekely Csaba, Scriitori după gratii).

Nu putem să nu observăm cîți dintre colaboratorii & rubricarii Tribunei au fost premiați la această ediție. Îl felicităm pe colegul nostru Claudiu Groza pentru premiul obținut și, de asemenea, mulțumim juriului pentru diploma acordată revistei

cartea

Urma alege

Maria Vodă Căpușan

TUDOR IONESCU
Urme de condei
Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2004

Lasă tot felul de urme prin Cluj, amicul meu Tudor Ionescu. De culoare, când pune pe pânză un chip pe care l-ai mai văzut undeva, ieri sau mâine, un peisaj ciudat, parcă de apocalipsă, ori chiar un vis, un coșmar ce știe să te urmărească, obsesiv. Nici măcar nu stau cuminte în ramă, tablourile lui. O pornesc uneori singure pe zid, libere de orice constrângere, după chipul și asemănarea cui le-a făcut. Alteori îi vine să iște, din te miri ce, ilustrații, adică imagini despre textele altora, un poem în proză de doamna Yourcenar ori o piesă de tizul său Eugène Ionesco. Și atunci vâlvătaia focului inundă pânza, incendiind totul. Sau te întâmpină, agresiv, cornul Rinocerului argintiu de parcă vrea să te străpungă. Obiecte onirice virtuale, le numești cum vrei, de artă sau poate hiperreale, dar care odată intrate în ființă prin voința și mâna lui își dobândesc un loc aparte în zestrea noastră artistică, uneori cam prea așezată în tipare. Nu ne strică să ne mai trezească din letargie, să ne întrebăm cât de virtuali, de onirici suntem noi înșine. Sau, și mai multe la număr, urmele pe file de carte. Șăgalnice adesea, cum îi e și firea; cum se arată a fi, căci se ascunde mai întotdeauna ceva grav dincolo de suprafața părelnică. Înțepătoare alteori, după cum îi e vorba, defel comodă pentru cei mai slabi de înger, fie și prieteni. Dar și alte urme, ce nu se văd lesne, dar definitive, în mințile celor ce-l ascultă, prieteni mai tineri, cu care vorbește de ani buni prin sălile Facultății de Litere; despre cum să-l citești pe Proust, cum să-i vezi culorile, despre cum să talmăcești ceva intrând până în miezul cuvintelor ca să le-ntorci în alt grai, bine potrivite, fie că e vorba de vreun "policier" jucăuș ori de Yves Bonnefoy. Dacă nu s-ar supăra de asemenea calificări grav academice, aș spune că e un maestru în traductologie și poetică a prozei. Acest gen de urme didactice sunt hotărâtoare pentru cei ce leagă cu el dialog și el le răspunde chibzuit, deși parcă glumește. Multe s-ar mai putea glosa despre toate aceste urme - termen predilect al post-modernității. Despre condiția lor paradoxală în timp, între un trecut abolit, un prezent precar, înghițit deja de un viitor marcat totuși de ele. Dar a spus-o mult mai bine decât mine Sfântul Augustin și oricum aceste rânduri nu se vor nici tratat teologic, nici comentariu filosofic. Mai convenit să ne întoarcem la cel ce le-a lăsat, marcând acum spațiul și durata sa. S-au născut din toate acestea zeci de tablouri, obiecte imaginare și mai bine de cincisprezece cărți. Iată, țin în mână pe cea mai recentă dintre ele, Urme de condei. Pana-stilou de pe coperta concepută inspirat de Cristian Cheșuț ne invită agresiv să depășim hotarele de timp și de loc, cu totul în spiritul cărții. Ea ne confruntă cu felurite întrebări iscate pe marginea textelor traduse, comentate.

Un mic eseu strălucitor și inteligent semnat de Ioana Bot, ne avertizează în introducere despre arcanle talmăcirii, așa cum apar ele în paginile de față. Este marele pariu de a înfăptui imposi-

bilul, de a trăda rămânând totuși fidel, dar oare cărei limbi de vreme ce fiecare scriitor își revendică de fapt un grai numai al său...

La urma urmei, lui, Tudor Ionescu îi reușește mereu pariul în traducere: și cei doi termeni inițial limba-sursă și limba-țintă, ca să le numim ca la școală, devin de fapt patru graiuri: franceză, dar și accepția ei aparte la fiecare scriitor talmăcit, românească dar și limba lui Tudor Ionescu cu aroma ei inconfundabilă care se întvede în curajul de a desprăfui formule înțepenite, tot ce e stagnant în limbă. O "poeticitate" dacă vrei deopotrivă neaoșă și rafinată, când "poiein" înseamnă chiar a crea. El se luptă mai totdeauna cu ce-i mai greu: Proust ori Céline, dar și cu Alecsandri și chirișmele lui, cu ambiguități și calamburi. Vine cu argumente scoase din tolba profesorului, moștenite unele de la excelenta școala franceză a explicației de text, dornică să-i pătrundă fiecare nuanță, înarmat cu dicționar și știind mult mai mult decât zice, ca să-și dovedească opinia.

Teoria traducerii, așa cum întemeiază ea prima secțiune a volumului, apare mai suplă și adaptată obiectului propus, mai "intențională" decât vreun manual anume. Ea îi dă dreptul lui Tudor Ionescu să conteste unele puncte în talmăcirile altora, cu argumente solide. Se oprește tocmai acolo unde simte că trebuie apărată deopotrivă integritatea textului de pornire, deschiderea lui, capacitatea de a spune mai multe lucruri deodată la mai multe nivele prilejuind o lectură plurală, unde jocul de cuvinte și ludicul ascund de fapt grave probleme de sens.

Nu mai puțin demnă de interes, partea a doua a cărții Despre ce au scris alții, răspunzând într-un fel primei. Marginalii la Proust, axate pe vechea pasiune a lui Tudor Ionescu pentru universul său coloristic; pe urmele călătoriei lui Céline, la capătul nopții dar și dincolo de ea integrată vastului topos prezent deja la Du Bellay, trecut prin filiera lui Baudelaire și Rimbaud. Dar și pagini despre Camus și "ghilotina virtuală", despre subtilele prefigurări și virtualități de înțeles din textul Străinului. Mai apoi, întrebări deschise, chiar îndoielei "Despre critica arhetipală", ca variantă a criticii tematice, nu mai puțin despre codurile prozei post-moderne, de astă dată din perspectiva nu doar critică, ci a celui care chiar scrie proză până la afirmații mai puțin obișnuite. El vede în post-modernitate nu o orientare "post"-ceva, fie și modernism, răspunzând polemic sau nu, unui trecut, ci mai degrabă "avant-", dar care ezită să vadă ce prevestește în fapt.

Cartea asumă paradoxul traducerii de care se ocupă multe pagini ale ei, adică îl trădează "fidel" pe Tudor Ionescu. Cu marea lui curiozitate artistică intelectuală și nu numai, cu un har neîndoios al cuvântului, al culorii și al formelor. Cu izul ludic de provocare, dar și cu tainica profunzime de înțelesuri.

Tudor Ionescu scriitorul, criticul, artistul, profesorul - din felurite urme lăsate de condei, de pensulă ori spatulă se alege portretul său la început de mileniu III. Și urma alege...

Despre scriitor și alți demoni

Oana Pughineanu

ION VARTIC
Bulgakov și secretul lui Koroviev
Interpretare figurală la Maestrul și Margareta
Ed. Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2004

Ascrie despre Maestrul și Margareta, o carte cu un subiect atât de împovăraător, nu poate fi decât o muncă intelectuală sisifică punând cititorul în situația de a se confrunta cu o densitate simbolică ce se prăvălește asupra sa făcându-l să revină neîncetat la însuși textul operei. Cartea lui Ion Vartic se angajează într-o astfel de muncă, Interpretarea figurală... fiind o încercare de a dezvălui un subtil proces de sublimare, cristalizat în opera unui autor care găsește în fascinația pentru Diavol sursa unei mântuirii personale, prin mântuire înțelegând, până la urmă, salvarea unui stil... de viață, de scriere, de gândire a propriei libertăți. Doar acest messire, maestru al disoluției, ar putea dezmembra o întreagă ordine, descătușând, într-un final, un creator ce și-a pierdut speranța în "magia bolșevică". Romanul acesta pare să contrazică una dintre cele mai vechi credințe (de la greci la creștini): faptul că cele create, în ciuda a toate, trăiesc într-o familiaritate cu Binele. Dar binele, atât de idealizat, a devenit indiferent, pe când răul se interesează de lume, fie și numai pentru a o dezmembra prin jocuri iluzorii: Diavolul este un iscusit "consultant străin". Ingeniozitatea bulgakoviană constă în a fi inversat în mod ciudat soluția care de secole ne este propusă de Divina Comedie. Pentru Bulgakov ieșirea din lume rămâne "sublunară". Contopirea, fie ea și cu suprema divinitate ar fi adevărata moarte, o anihilare care pentru că e extatică, nu e mai puțin anihilare. "Impertinența" creaturală a Maestrului e supremă și sublimă: aceea de a nu se lăsa corupt nici chiar de Paradis.

Poate că nicăieri ca în acest roman, dorința de a avea un loc în univers și dorința de a rămâne nealterat nu se exprimă mai acut. Vocea autorului e cu atât mai puternică cu cât el este un "nator-actor al biografiei lui". Ion Vartic dezvăluie acest proces proiectiv prin care Koroviev devine "dublul său inversat, histrionic", în spatele măștii fiind, de fapt, un "tip abstras din realitate, apatic, gândindu-se numai la ale sale". Dedublarea este apanajul unui "teatru al nevrozei" menit să îndeplinească fantasmatic, să aplice "în mod burlesc o justiție divină". Pentru Koroviev birocrăția este supremul instrument diavolesc, folosit pentru a-i încurca pe oameni în ițele propriilor lor idei greșite despre dreptate, datorie și autoritate. Chitanțele, contractele, autorizațiile pe care le are întotdeauna la îndemână nu sunt decât niște mici piese ademenitoare într-un decor-vortex, ce înghite personaj după personaj, aruncându-i într-un final pe toți într-o confuzie spațio-temporală înnebunitoare. Koroviev împlinește în jocurile lui ironice chiar sensul vechi al "farsei", care însemna și "a umple": în spectacolul de magie neagră reușește să ocupe spațiul cu o abundență iluzorie, de bani și de articole vestimentare feminine apărute ad hoc și ex nihilo. Toate acestea se vor transforma în altceva sau vor dispărea pur și simplu, dezvăluind total (așa cum promitea afișul spectacolului) nimic altceva decât o vastă scenă a deșertăciunilor umane.

În substraturile marii construcții figurale a romanului, adică în seria acelor prefiguratio - "balul de la casa Griboedov prefigurează balul Satanei, Koroviev și maestrul se detașează pentru a figura dubla natură a autorului, Yeshua e figura maestrului, iar acesta figura primului" -, Ion Vartic descoperă "logica divino-demonică" a romanului unui scriitor care e și "cel coborât de pe cruce" și cel cu "sângele îndrăcit". Liniștea ce i se cuvine este, în interpretarea lui Ion Vartic, isihia, singura stare prin care maestrul se poate dezvălui de memoria lui "împunsă cu un noian de ace" pregătit astfel să contemple "într-o atmosferă primăvărată-funerară, un veșnic divertisment estetic".

Așteptând din ce în ce mai deznădăjduit telefonul lui Stalin, în mintea scriitorului acest "tătuță" amăgitor ia proporții monstruoase, proporțiile unui inconștient care începe, la fel ca arătările de pe strada Sadovaia, să facă semne nedesluite ce se vor cristaliza, mai apoi, într-un sistem pus în slujba soluționării unui conflict psihic generator de situații imposibile. Astfel, după cum demonstrează Ion Vartic, "în operă nu va supraviețui doar un «destin trăit» odinioară, ci se va naște și un destin imaginat" menit să salveze creația dintr-un sistem precum cel comunist, care "a desfigurat până și sensurile originare ale pactului faustic".

Casa de veci simbolizează "eterna reîntoarcere a aceluiași" care, în cheie psihanalitică nu e decât eterna reîntoarcere a unui refulat până la urmă acceptat, îmblânzit prin recontextualizare (sau, în cazul de față, decontextualizare mistică) și semnificare. Chiar în călătoria sa demonic-cosmică, maestrul continuă să "mormăie" după "obișnuința căpătată în rezerva 118". Liniștea (nu mântuirea) pe care o va căpăta nu este echivalentul unei eliberări de sine, ci a eliberării sinelui ce-și poate urma de-acum dorința, la fel cum, odată iertat, Pilat din Pont își urmează visul. Ion Vartic sesizează subtil această acută dorință a scriitorului de a rămâne fidel ființei, specificității sale: "cazul lui Bulgakov îl reeditează pe acela al lui Kafka, deoarece amândoi doresc să fie acceptați și tolerați ca excluși, ca fii rebeli", unul consumându-se în fața unui Castel de nepătruns, altul imaginând depășirea lui în zbor.

Human Nature 100%

Ioana Cistelecan

ALEXANDRU VLAD

Viața mea în slujba statului
Pitești, Ed. Paralela 45, 2004

Nu dintr-o pură coincidență și atât, proza lui Alexandru Vlad oferită spre lectură în volumul *Viața mea în slujba statului* se consumă încadrată de o Autobiografie la minut și de o transcriere a dialogului radiofonic dintre autor și Ovidiu Pecican, pe post de Addenda - O singurătate cu oglindă -; reperatele definitorii deconspirate în primele pagini, și anume: "am fost, tehnic vorbind, un fel de orfan", "nu am fost cooptat treptat la muncile agricole"; "am învățat că lucrurile pot fi pierdute în fiecare clipă"; "detașarea și humorul (repede convertibil în ironie) au funcționat deseori ca niște supape de siguranță"; "găsisem iar formula care-mi permitea maximum de libertate" punctează ab initio o anticipare/un avertisment asupra unei scriituri

mulate pe jocul intrinsec al de-codării, al penetrării aparențelor proxime sau a convenției ingrate. Deși anunțată auditoriului postului de radio ca o apariție în broșură, de sine stătătoare, a nuvelei *Viața mea în slujba statului*, aceasta dă titlul volumului și e privilegiată printr-o ipostază singulară, ca substanță/consistență, printre celelalte proze; și dacă ar fi să evocăm mecanismul auctorial de a concepe o carte ("Nu încep [...] neapărat cu începutul. O încep cu capitolul trei, cu capitolul cinci [...], etajată, compozită... și mă întorc să găsec cel mai bun început [...]"). Mecanismul mărturisit de Alexandru Vlad în *Addenda...*, identificăm acest pattern în chiar construcția volumului de față, căci - bizar îndeajuns - perspectivele și preocupările personajelor din nuvela ce conferă titlul cărții se regăsesc în proza Exit, poziționată înaintea nuvelei și comportându-se mai degrabă ca o ieșire din scenă, ca o defulare a actorilor, o dată ce cortina stă să cadă, iar rolul lor se apropie de final.

Alexandru Vlad, optzecist recunoscut, probează o certă facilitate în a dezvolta o arhitectură circulară, clasicizată, a prozei, așa cum se întâmplă cu Amintirea clară și precisă a zilei de 27 septembrie 1970, dar și în a cultiva tehnica modernă-postmodernă a fragmentarismului, a parantezelor introspective/explicative - "se auzea cratima între vei fi și cândva ca semnul unei improbabilități pe care o lăsa în seama nemilosului meu destin" -, practica detaliului minor, însă percutant în portretizarea personajelor sale ori în schițarea situațiilor pomenite; voit sau nu (și înclinăm să credem varianta secundă), registrele compozite sînt oarecum imposibil de delimitat clar, ele topindu-se una într-alta fără puțința de a le demarca.

Toate atributele naturii umane se lasă surprinse, radiografiate în proza optzecistului: de la fascinația întâmplării surprinzătoare, ilogice ("era încă prea departe, dar mi-am dat seama totuși de două lucruri: întâiul - că nu-l cunosc, și al doilea - că venea direct spre mine") la imposibilitatea refuzării experienței absurde ("Vino mai repede! - și dacă nu vreau? Dar nu păru să audă, sau se prefăcu că nu aude, așa că am iuțit pasul pînă cînd am ajuns să pășesc pe lîngă el"), pînă la tentativa descifrării propriilor reacții ("Cine mă făcea oare să spun minciună după minciună? [...] Eu nu aveam responsabilități") - în jocul de a-l ghici pe celălalt ("O să facă cerculețe, m-am gândit eu, dar trăgea cu sete și nu avea treaba cerculețelor"). Condiția eroului este aceea a intelectualului înțepenit într-o societate proletară ingrată, fixat pe un post deloc provocator capacităților sale mentale, fiind veșnic ținta suspiciunilor colegilor în grupul cărora personajul nici nu-și manifestă intenția de a se integra și tolerat de șef, singurul care i-a făcut hatîrul de a-i acorda un loc de muncă, dar care nu uită să-l amenințe periodic de ne-permanentizarea situației sale acolo ("Cuvintele prostituție și prostituată nu existau, așa cum nu existam eu dacă partidul hotărîse"); astfel, ar fi oarecum eronat să ne mulțumim în a-l categorisi pe erou drept un inadapdat, căci refuzul său și pe undeva inabilitatea de a se apropria unui grup atît de străin exigențelor și structurii sale nu reprezintă decît o strategie de a-și conserva nealterate libertatea ca individ, propria subzistență. Eroul nu-și asumă conștient rolul de reflector, dar îl concretizează, regalîndu-ne un vast spectru al relațiilor insolite în grupul proletar, stabilite ca arhetipuri ele însele între tipologia autorității isterice a șefului ("Cînd șeful avea, sau mai degrabă se lansa în una din crizele lui de nervi, își dădea impresia unui mecanism total dezacordat

sub o fatală presiune: se congestiona subit și puternic la față, ochii lui albaștri-deschis deveneau parcă și mai palizi, iar mîinile lui trînteau dosare și rupeau creioane, înjurăturile și jignirile irumpeau ca noroaiile scăpate de sub un zăgaz rupt. Pretextul putea fi absolut neînsemnat") și tipologia subalternului lingău ("Gogu se freca de el ca un dulău din simpatie, admirație, și, mai mult decît toate, dintr-o frică cleioasă, omogen repartizată în trupul lui masiv") ori a subalternului șmecher - rebel cu pretenții de lider auto-impus ("Vova era chiar mîndru de originea lui și cerea un plus de respect pentru asta, ba avea și mijloacele necesare să-l obțină"), totodată punctîndu-și atribuțiile la serviciu cu ironie, sarcasm: "Pe mine mă puneau să scriu, pe motiv că sunt intelectual, deși nu țineam creionul în mîină mai bine ca ei și în scurtă vreme nu mă interesă nici măcar ce scriam și dacă respectam rubricatura". Protagonistul nu arde etapele nici unui traseu inițiat, căci maturizarea sa s-a încheiat deja; își asumă drumul obstaculat ca pe un dat pe care nu ai cum să-l răstorni și rostește într-un firesc deplin adevăruri despre mecanismele firii umane, decojind convenția de suprafață, definind cu naturalețe și inspirat-ludic situații clișeizate, rutinate, instituționalizate, însă artificioase-artificiale ("Dar știam că nu va zice nimic, pentru că se ferea ca de foc să aducă vorba despre bani; am început să-i fac curte soției mele, adică să-i spun acele cuvinte pe care ea tot aștepta să i le spun"; "Pe vremea aceea mă mai gîndeam ca eventual să-mi continui studiile [...] tot ei au fost cei care m-au încurcat, i-au umplut ei capul cu tot felul de prostii și venea la mine la căminul studentesc și plîngea pe coridoare [...] că prea mulți bani cheltuiesc, că știe ea ce anume fac cu ei și cu cinei cheltuiesc, pînă cînd am lăsat totul baltă. Am băut o zi întregă la Broasca verde și m-am întors acasă și i-am spart toate farfuriile și paharele de-a zis că-s nebun și a dormit la părinți în noaptea aceea"; "prietenia este o generozitate nefolosită, veșnic disponibilă [...] Credem că prietenia este sentimentul cel mai democratic, dar chiar și acesta creează obligații"; "Oamenii seamănă nu neapărat după felul în care vîd, ci mai ales după felul în care orbesc. Se naște un contra instinct care ne face ca din două variante s-o alegem mereu pe cea care ne obligă"). Tot el, înlăuntrul ecuației minciună-adevăr, numește cel puțin două variante viabile ale celui din urmă termen: adevărul necenzurat al copiilor - "Nu mai sînt acolo. I-a luat mama și-a zis că-i bei pe toți dacă-i lasă multă vreme acolo [...] și adevărul crud, glăsuie la mînie: "Totuși, de ce și-a adus tatăl tău o rusoaică de-acolo? N-a găsit o femeie destul de bună în țară? - Idiotule, pentru că mă avea pe mine în burtă, d-ai! [...]".

Proza lui Alexandru Vlad este desemnată de pare, cu ale sale variații de sinonimie - parcă, poate, era probabil, ca și cum, simțeam, se prefăcu, senzația, nu părea, mi se părea - nefăcîndu-și defel un scop în sine în a da sentințe greu de combătut/contrazis, ci lăsînd impresia unei multitudini de variante, reacții, gesturi umane, cărora le amprentează veridicitatea și verosimilul întrepătrunderii inedite și pitorești a mai multor adevăruri ori solitudini în și cu oglindă.

comentarii

Andrei Fischhof: prefăcuta liniște sau odele gândului pentru poemul nescris

Rodica Marian

ANDREI FISCHOF

Prefăcuta liniște. Poeme alese
Editura Hasefer, București, 2003

La Andrei Fischhof ne întâmpină un cântec al gândurilor iscoditoare, trecute printr-un suflet demistificat, o poezie cu sensuri profunde, confirmând vechea mea intuiție că marile creații lirice sunt înainte de toate pietre de hotar într-o altă lume, devenită astfel un fel de realitate în universul cunoașterii. Acest tărâm cucerit este, în cazul poetului Andrei Fischhof, unul al meditației în jurul condiției creației, al statutului ontologic al posibilelor ei mijloace, în sensul resurselor ei intime, al naturii cuvântului, al nespusulii, al nerostitului, al nescrisului. Impulsul creator pare să fie fundamental diferit de starea nichitiană a necuvintelor, în care pulsiunea preverbală urmărește instanța expresivă a sentimentelor, pentru că febrilitatea căutării este închisă în procesul unei lucidități sfredelitoare, care atinge rolul primar al nespusulii, al tăcerii: "Am învățat să înțeleg nespusul. / El nu e liniștea. Nici / tăcerea. / Este răspunsul imposibil de rostit, / starea de urgență a cuvintelor / după țâșnirea unui glonte / crezut orb" (Starea de urgență a cuvintelor). Totodată, rezerva față de deplinătatea potențelor cuvântului, ca opțiune ambițioasă pentru "nespusul" din lume, nu este asimilabilă cu poetica tăcerii blagiene, tăcerea singură nu are aură sacră, nici cuvântul nu adastă în eminesciana metafizică a adevărului, doar tangențial și subteran gândul parțialității cuprinderii lumii prin cuvânt devine dureros, dar nepatetic, aproape stoic. Chiar dacă soluția se apropie mai curând de scepticism (nu în sensul plener conferit de criticul Al. Cistelean în postfața intitulată Imaginația sceptică), neîncrederea nu cotopește cu totul uimirea în fața propriilor "făcute", "în veci neterminate versuri": "Să fi scris eu acestea - mă întreb, / tresărind ca piatra săltând pe palma râului, / azvârlită de pe un mal spre celălalt. / Niciodată ajungând" (Tresărind ca piatra).

Există la Andrei Fischhof, în această suspendare emblematică, o stare de spirit circumspectă în fața "liniștii", în fața certitudinii timpului, singura netrecere este a literelor: "milenii iar se vor preface-n scrum / și noi vom fi / doar litere de cărți" (Sic transit...), dar și o chemare a nefăcutelor care să se armonizeze cu faptele trecute: "și-n aer plutesc deasupra întregului / fărăme de vieți ce se vor încropite / din ce-a fost și din ce nu s-a-ntâmplat" (Elegie cu stradivarius). În versuri, precum "în tăcerea cuvintelor să ne naștem / a cuvintelor de rostit / ce trebuie să ne găsească o dată / pe fiecare la casele noastre" (La casele noastre) reapare, la scara cotidianului, ceva afin cu investiția blagiană în simplitatea și forța cuvintelor dintâi, cu care zicea Poetul că "s-au făcut lumea, stihiiile, ziua și focul". Motivul poetic al cuvântului, căutarea de sine în scriitură și în istoria ei proprie, atinge opulența unei originale problema-

tizări, în Cuvintele: "Mi-a rămas doar propria-mi experiență, / neesențială pentru cei care / mă vor înlocui în patul / cuvintelor fecioare-nefecioare, / și nesfârșitele-mi încercări / să le spun pe nume, / fiecare la timpul potrivit. // În pauza dintre cuvinte, / parșiva-mbrățișare a poemului / născându-se din caracatița-gând. / Acolo-s adâncurile mele treze, / în firele de praf ale tăcerii / dintre o rostire și alta. / Puterea poemului întreg, / nescrisul".

Din tot acest univers al nespusulii, al nescrisului, al chemării nefăcutelor, plin de tăceri nepetrecute, nu lipsește uitarea de sine, protejată într-o conștiință rătăcitoare, binecuvântând nemarginile necunoașterii eului și ascultarea respirației divine: "Alunecând pe cerurile de cuvinte: / cât de ușor ne-am fi prăbușit, Doamne/ [...] pasăre ucisă de ecoul propriilor aripi" (Rătăcitor). Ipoteticul verb ne-am fi avertizează asupra unei viziuni nu într-un tot dominată de lamentul melancoliei, fondul ideatic al adâncurilor treze, chiar suspendate între o rostire și alta, lasă deschise unele căi spre șansa exprimării nespusulii. Astfel, poetica lui Fischhof nu va fi nici dominată exclusiv de scepticism, nici subsumată excesiv zădărniciilor melancolice, în ideea unui paradis definitiv pierdut. Infuzia de deșertăciune, care conduce percepția critică spre efigia elegiacă și spre predominanța unui "sever recitativ melancolic" (Al. Cistelean), justificată la nivelul semanticii de suprafață a textului, cred că se poate contracara prin relevarea unui impuls creator, destul de ascuns, în care menirea scrisului este intim asumată ca parte a ființei poetului: "Durerea de a scrie, diabolică, surdă, / ca dorul după cineva care încă este cu tine"(s.n.) (Fecundare), vers în care prezentul verbului este revelator. Acest impuls rămâne activ în profunzimea reflexivă a stării poetice, aruncând punți peste imposibil, păstrând clarviziunea asupra eului poetic în netrecerea literelor, în suspendarea firelor de praf ale tăcerii, sau în tresărirea pietrei aruncate de pe un mal spre celălalt, fulgurație surprinsă în veșnica ei acțiune, niciodată ajungând Încrederea în actual creator este mai mult decât subsidiară, uneori, asociată regășirii unui timp astral: "de-aș fi fost într-o rachetă spațială / aș fi strigat Doamne oare mă recunoști / [...] / aș fi pândit viețuitoarele din alte constelații / le-aș fi ademenit citindu-le poeme / [...] / iar boala uitării și-ar fi găsit vindecarea" (De-aș fi fost).

Expresia predilectă a poemului este pentru Andrei Fischhof determinată de luciditate, ocolind cu oarecare discreție reverberațiile sentimentale, estompând plângerea elegiacă cu o anume sobrietate și dezlegând gândul spre o exprimare frustă, în general o fantezie strunită în elemente esențiale și reflectate în lumea imediată. Actul poetic se cantonează în arealul meditativ al posibilei revelații în care s-ar putea (optativul și ipoteticul sunt moduri predilecte în poemele lui Fischhof) suprapune limitele dintre gând și imagine, menținându-le într-un timp nelimitat: "În

pauza dintre cuvinte, / parșiva-mbrățișare a poemului / născându-se din caracatița-gând" (s. n.).

Volumul de poeme alese al poetului Andrei Fischhof are un titlu exponențial pentru poetica sa - Prefăcuta liniște -, totodată și pentru conturul atât de special al scriiturii sale, inconfundabilă și greu de definit în cadre preexistente. Punctul de intersecție dintre fondul meditativ și arta poetică s-ar putea specula în citirea cu prefix și fără a determinantului "prefăcută", iar în forma fixată poetic se poate oscila prolific între sensul transparent de falsă liniște, ca o contrafacere din voința poetică, ori alternativa de înțelegere contextuală în care însăși starea metaforică de liniște nu este reală, nici onestă, ci numai înșelătoare funciar. Neostentativa construcție a versului, notația discretă, sugestivă și simpatetică ascunde, ca apele adânci, o propensiune a eului liric spre un echilibru lipsit de zădărniciile zgomotoase, dar și spre constatarea amară, că acolo în străfunduri, adastă gravitatea metafizică a imposibilei cunoașteri depline: "Uimite de puterea slăbiciunilor, / cuvintele se opresc la mijlocul drumului: / stalactite sângerânde la gura peșterii. / Nu le atingeți - șoptește dumnezeul-ghid - / stalactitele se frâng / și durează veac de veacuri până. / Prins în tăcerea opririlor, / simt cum mă înec în prefăcuta liniște a asurzirii" (s. n.). Aparenta delicatețe a trăirilor, indusă prin simplitatea expresiei, dezvăluie, la o mai atentă analiză, în multe poeme, precum cel cu titlul împrumutat volumului - Prefăcuta liniște -, un flux reflexiv dramatic, surprins parcă înainte de sfârșitul procesului, în momentul așezării gândurilor în "mijlocul drumului". Acest fel de a simți meditația nu desfoliază misterul, dar nici nu-l personalizează pe "dumnezeul-ghid" din peștera prototipurilor (cum face, de pildă, Lucian Blaga în Psalm, prin muta, neclintita lui identitate), astfel cuvintele ating paradoxal un fel de cumpănă între ascunderea gândului și sângeroasa lui întrupare.

Într-un alt poem, plasat, neîntâmplător, în alcătuirea antologiei, alături de Prefăcuta liniște, cu titlul Dezertoare, liniștea, semantica textuală delimitează haloul de conotații ale "liniștii" în semnificația specifică universului poetic al lui Fischhof, configurând sensul bipolar al abandonului în comoditate și/sau neștiință, asimilându-l fie cu plăcuta și tainica durere a mâinii "amorțite pe sânul iubitei", fie cu contraponderea acesteia, o "hibernare a minții, fără leac". Indecizia ("dezertarea") determinată de scurtul interludiu al ființării merit oricărei liniști din sufletul întrebător al poetului, va păstra integritatea neliniștea triumfătoare pentru "când va fi prea târziu să-i aflu numele adevărat".

Liniștea ca expresie textual-poetică îmi pare un cuvânt cheie, consecvent păstrat - în acest statut analog unei forme de locuire heideggeriană -, de-a lungul evoluției în timp a liricii lui Fischhof, poate și din cauza legitimei profunzimi semantice a lexeului poetic. În anii '70, liniștea avea sinonimul "tihnă" și era un liman, ca un dor (chiar dacă nu ultimul): "albe liniști a colind să sune" (Albe liniști). Apoi, în anii '80, în poemul în proză Festinul, cu titlul invers simbolic pentru frustrarea ce domina atunci eul poetic, ea devine "marea liniște fără hotare", pentru ca la început de mileniu metafora din Cocolașa liniștii să includă grava împlinire a trecerii în alt tărâm: "teamă mi-e că nu voi apuca să povestesc / drumeților veniți să se-odihnească / pe cocoașa liniștii-mplinite". Substratul ideatic al acestui

poem se detașează însă de orice lamento, prin intuiția unui alter nealienant, ca o desprindere de evenimentul însuși al morții: "nu mie mi se-ntâmplă / îmi spun de fiecare dată / când clipa mă îngroapă sub ea". Neașteptata apariție a alter-ului produce o elocvență sinergică cu nespusul, cu nescrisul, cu nerostitele izvoare, cu "boala" uitării de sine, în fine, cu Adâncă lume paralelă din noi, care "se desprinde ca ramura de trunchi".

Polisemantismul titlului avertizează asupra unor coordonate majore ale liricii lui Fischhof, în ordinea tematicii, de pildă. Un accent semnificativ cade pe fundalul stării creatoare care poate fi circumscrisă în acea formă de vacatio, numită în Renaștere melancolie și care, din punctul meu de vedere, este un impuls primar al creației, verificabil pretutindeni și oricând în poezia lumii, este deci o stare de spirit a unei dulci, amare și imponderabile gravități, stare a clarviziunii și a premoniției, după cum la antici melancolia era condiția generatoare a genialității; tot atâtea tonuri care despart melancolia de dramatismul și sfârșirea romantică investite mai curând în lexe-mul devenit termen literar descriptiv, decât în cuvântul poetic rămas activ. Scepticismul lui Fischhof este tocmai liniște, seninătatea din emblematica trăire și imagine a tristeții. Sfârșirea dramatică autentică nu transpare din sufletul unui sceptic, iar angoasele mascate nu anulează cu totul obsesia liniștii.

Astfel, în acest univers de "prefăcută" liniște, asumat ca atare, angoasa nu-mi pare totuși apriorică și nu poate fi deci disimulată, dar neîncrederea adâncă îl ajută pe poet să presupună inadecvarea realității împrejmuitoare, ca și a cuvântului, a gândului, a stărilor de simțire înșeși la absolutul mai de dinainte imaginat, într-un avânt primar: "Încet, încet, lucrurile crezute absolute / mă părăsesc. / Fiecare, încă un scaun pus pe masă / cu picioarele spre tavan: / sfeșnice ale singurătății. / Ca și cum ora închiderii se apropie, / iar petrecăreții de altă dată o pândesc / din tablourile atârinate pe pereții umbrelor. / Legat sunt de brațul acestei ore, / ca o sentință a oracolului invidios" (s. n.) (Invidia oracolului). Precaritatea și parțialitatea din orice desăvârșire umană, altfel spus, desincronizarea ivită între idealul imaginar și actul exprimării de sine ca lume se pune aici în scenă într-o manieră insolită, golirea de absolut prinde viață în imaginile elocvente ale sfârșitului unei petreceri (în timpul ei trebuie să fi fost tumult și antren), ora închiderii devine ora prezisă destinului poetic, dar prezicerea oraculară are o caracteristică șocantă, ea este pizmașă, ceea ce, în semantica profundă, recompune ambiguu și subteran orgoliul creator ipostaziat ca un demiurg subaltern, supus și el moirelor și, paradoxal, suscitând invidii făuritorului de destine. Sub amărăciunea neputinței ("legat sunt...") se strecoară orgoliul creator. Pentru că această "fericire" se simte totuși, dincolo de semantica de suprafață a metaforelor din sfera singurătății și a umbrelor, suntem în timpul poetic, prezent veșnic, perpetuu, la sfârșitul unui festin, deci nostalgia și durerea nu sunt cronice, iar lumea imediată a lui Andrei Fischhof redevine magică, împrejurul intim, tangibil se metamorfozează într-o neașteptată icoană a misteriosului absolut, atins în urmele sale tainice: "încă un scaun pus pe masă / cu picioarele spre tavan: / sfeșnice ale singurătății".

Discreția, ușor dezabuzată, a materiei expresive, nu anulează însă tensiunea unei neașteptate mitizări, de pildă cea a scaunelor răsturnate, pauza lor de după obișnuita funcționare prinde sens, devenind recuzită ceremonială, chiar atinsă de sacralitate, într-un univers întors spre sin-

gurătate. Imaginația nu este săracă, ci deliberat constrânsă la un teritoriu existențial, subminat, de altfel, de obsesia condiției poetice plasată sub alte orizonturi, ca și propensiunea spre liniște, spre o reconstrucție a întrebărilor esențiale în miezul lucrurilor.

Și totuși marea liniște fără hotare, presimțire a ceva de dincolo, se insinuează peste histrionismul devoalat al "prefăcutului", ca într-o transsubstanțiere, acroșând din adânc etimonul spiritual al reflexivității asupra timpului, asupra increatului, a nerostitului, conferind luminii nedefinite o paradoxală șansă, mai bine pusă în evidență pe fundalul întunericului existențial: "Poate nici nu există întuneric absolut. / Ochiul obișnuindu-se vede umbrele din umbră, / Întunecate mai puțin

decât întunecarea" (Despre întuneric). Nici cuvintele, nici gândurile "fugind de propriul sens" nu-l împlinesc pe poetul Fischhof, precum forma nu-l încăpea, mărturisit, pe Eminescu, dar poetul bilingv găsește parcă vocația construcției prin cuvânt: "Scriu cuvântul / ca și cum aș construi o casă. / Coridoarele, labirint al sensurilor, / luminate-s doar de odăile crescând din ele, / ca dintr-un ram. / Ziduri se-nalță din palma-mi / legând pivnița de podul casei. / Pământul de cer. / Gândul de rostire. / Ca niște clădiri, cuvintele" (Cuvintele, ca niște clădiri).

Tipologia imbecilului politic în opera lui Eugen Ionescu

Dan Rujea

Acest eseu ar putea avea ca punct de plecare considerațiile teoretice expuse de un cunoscut autor de la începutul secolului XX, francezul Gustave le Bon, care, în cartea sa intitulată *Psychologie politique* (apărută în traducere românească realizată de Simona Pelin la Ed. Antet XX Press, Prahova) ne vorbește, urmând mai vechea cale deschisă de Machiavelli, despre știința guvernării, dar și despre o temă de mare actualitate postmodernă, repusă în vogă de cercetători precum I. P. Culianu, și anume știința și tehnica manipulării, temă direct relaționabilă cu domeniul politicii, totalitare dar nu numai. Am putea pleca de la premiza că un intelectual de talia lui Eugen Ionescu, iubitor al lecturii celor mai variate cărți a putut lua cunoștință de această lucrare, precum și de altele de același tipar, precum cea a filosofului spaniol Ortega y Gasset, autor al unei cărți de un extraordinar impact în rândul intelectualilor din perioada interbelică, intitulată *La rebelión de las masas*. Plecăm de asemenea, de la premisa "intertextualității largite", formulată de I. P. Culianu în mai multe din lucrările lui, care arată că un autor poate suferi influența unor idei și doctrine chiar în mod inconștient, ca reminiscențe ale unor lecturi anterioare și ca urmare a apartenenței lui la un câmp noetic, i. e. un mediu ideologic și cultural în care aceste idei și doctrine circulă fără opreliști. Această premisă ar putea foarte bine explica analogiile existente între autorii citați mai sus și dramaturgul român de limbă franceză Eugen Ionescu.

Chiar de la începutul cărții sale, Gustave le Bon scoate în evidență importanța noii științe pe care el o numește "psihologie politică", al cărei rol și scop ar fi de a furniza mijloacele prin care popoarele pot fi guvernate într-un mod util. Autorul reizează o sugestivă sinteză între două științe aparent incompatibile, psihologia și politica, străduindu-se să demonstreze o teză la prima vedere paradoxală, anume că "o analiză atentă a greșelilor politice cu care e presărată urzeala istoriei arată că ele au avut în general drept cauze niște greșeli de psihologie" (op. cit., p. 5). Le Bon nu ezită să facă elogiul lui Machiavelli, pe care-l consideră fondatorul acestei științe. El ne mai vorbește, de asemenea, despre "fantasmele (sau "fantomele") trecutului", acele fantasme pe care Eugen Ionescu le va demasca mai târziu atât în paginile jurnalului cât și, implicit, prin structura simbolico-alegorică a unor piese de teatru. Dar, să revenim la Le Bon; în concepția autorului francez, majoritatea evenimentelor trecutului au fost realizate "sub influența fantomelor" (a "fantasmelor", am spune noi), iar istoria umanității întregi se prezintă "drept colecția eforturilor popoarelor de a crea fantome sau de a le distruge. Politica, veche sau modernă, nu este decât o luptă între fantome" (Ibid., p. 45). Există, însă, deosebiri între aceste fantasme, deosebiri care nu trebuie igno-

rate și care se referă la capacitatea lor de a se impune mentalului (sau imaginarului) colectiv. Din acest punct de vedere ele se pot chiar ierarhiza și clasifica, această clasificare fiind chiar necesară, din rațiuni metodologice. Ceea ce și face autorul citat, când scrie că în vârful acestei ciudate și malefice ierarhii domnește un mic grup de fantome foarte puternice, foarte redutabile, împotriva cărora orice rezistență ar fi zadarnică. Aceste "umbre suverane sunt cele ale fondatorilor marilor credințe". De dincolo de următorii ei "dictează imperios legile lor la milioane de oameni". Pe treapta următoare a ierarhiei s-ar situa fantomele eroilor. Unii dintre acești eroi "se limitează la a crea legende și miturile care dirijează idealul popoarelor", alții, însă, "sunt destul de puternici pentru a-și exercita influența, binefăcătoare sau nefastă, asupra unor evenimente foarte îndepărtate de ei". La extremitatea opusă a acestei ierarhii "mișună o legiune imensă de mici fantome zgomotoase, stridente și vane, fără putere reală și fără durată". Acestea "terifiază... sufletele temătoare, dar se sparg ca niște baloane de săpun în momentul în care ești destul de temerar ca să te apropii de ele" (Ibid.).

O altă idee pe care o considerăm demnă de a fi scoasă în evidență se referă la rolul și importanța elitelor în politică. Urmându-l pe spaniolul Ortega y Gasset, Gustave le Bon crede, și el, că elitele se opun mulțimii, maselor și alcătuiesc singura sursă a progresului științific, artistic sau industrial ce constituie forța unei țări și asigură prosperitatea a milioane de oameni. Unul din pasajele cele mai semnificative ale cărții este cel în care autorul ajunge la o temă de acută actualitate prin demascarea tehnicilor de manipulare folosite, nu numai de promotorii societății de consum dar și de politicienii abili, fără scrupule. La acest capitol, "docilitatea mulțimilor", afirmă Le Bon, "este extrem de mare...", atunci când știi cum să le ghidezi. Arta de a le manevra este destul de bine cunoscută de către marii conducători de astăzi". În contrast cu conducătorii lor, mulțimile "manifestă uneori eroism, un devotament orb pentru anumite cauze, dar judecată, niciodată" (Ibid., p. 90). Această din urmă considerație ar putea foarte bine servi drept motto sau epigraf unor piese precum *Rhinocéros* sau *Le Maître*.

Să vedem, prin urmare, pe scurt, cum se manifestă omul Eugen Ionescu în contextul politic al epocii sale care este, desigur, una mult mai convulsionată, mai dramatică și mai violentă decât aceea pașnică, arhaică și tradiționalistă a precursorului său admirat, I. L. Caragiale. Este vorba, în primul rând, de anii de tinerete ai dramaturgului, așadar, de perioada bucureșteană, corespunzătoare istoriei interbelice a României. Această perioadă este marcată, după cum bine știm, de evenimente de un intens dramatism,

translații

Învățarea dezgustului pe o platformă programatică

Alexandru Jurcan

Michel Houellebecq s-a născut în 1958. După romanul *Particule elementare* publicat în 2001 romanul *Platforma* (tradus la noi în 2003 la POLIROM de Emanoil Marcu). În 2002 devine primul francez căruia i s-a acordat prestigiosul IMPAC Dublin Literary Award. Să nu uităm că s-a făcut cunoscut în 1994, cu primul roman intitulat *Expansiunea câmpului de luptă*, unde expune deprinderea dezgustului, subliniind că relațiile umane devin imposibile și că fața morții apare în toată splendoarea. Nu mai rămâne decât instalarea durabilă într-o viață absentă. Societatea dezgustă, publicitatea scârbește, informatica te face să vomezi. Expansiunea câmpului de luptă cuprinde toate vârstele, mai apoi tinerii licențiați, cărora le produce depresie psihică.

Platforma e un roman tăios la adresa Occidentului. Satiră, sarcasm, ironie, bășcălie, umor - un șir de nuanțe printre care face slalom ideea turismului sexual.

Într-o lume a lucidității și cinismului se dezvoltă iubirea dintre Michel și Valérie (când la Paris, când în decoruri exotice).

Emanoil Marcu împlinește o traducere coerentă, cursivă, atrăgătoare, depășind de fiecare dată dificultățile unui vocabular sexual direct. Autorul nu e un pudibond, însă nici nu practică o vulgaritate gratuită. Michel își bate joc de cartea Firma - de exemplu - după care se masturbează pe carte, ca să încununeze șirul de posibile metafore cu o imagine elocventă a revoltei, a refuzului de a accepta o lume atrofiată, în derivă.

Varietatea umană devine uluitoare: iată thailandezi, californieni, australieni, englezi, germani... O mulțime eterogenă cu o singură deviză: a trăi cât mai colorat. Problema rasială nu e, însă, abolită. Se anticipează chiar un rasism de tip nou, bazat pe masochism, iar de aici până la violență și masacru e foarte puțin.

Michel se autocompătimește uneori, într-un stil persiflant. Ceea ce rămâne e speranța lui de viață, care "o egala pe cea a unui elefant sau a unui corb" (p. 117). Îi place enorm să facă dragoste ("Aș fi putut chiar să-mi dau viața pentru un moment ca acela" - p. 124). Simte cu claritate că e prins în sistemul social, trăind într-o economie mixtă, care evolua încet spre un liberalism mai dur.

Valérie lucrează cu Jean-Yves la organizarea excursiilor. Deși specialist în marketing, Jean-Yves un credea în publicitate. Valérie se întoarce seara obosită, străzile sunt foarte periculoase. Poți fi atacat la semafor sau vânat de o bandă pe motociclete. Cei mai bine dotați au pistoale-mitralieră și aruncătoare de grenade. Și, totuși, oamenii explorează dimensiunea sado-masochistă a sexualității, crezând că ating esențialul dacă se apropie de suferință și cruzime. Au apărut barurile sado-masochiste, formate din inși sături de practicile sexuale obișnuite și care "nu mai frecventau localurile cu orgii clasice".

Oamenii vor să epuizeze rapid toate posibilitățile. Ajung la atrofia vieții: "Nu doar că nu mai făcea dragoste, că nu mai avea timp să încerce,

dar nici nu mai simțea cu adevărat dorința; și mai grav, simțea această atrofie a vieții invadându-i trupul, începea să miroase a mort" (f. 214). Oamenii au devenit prea reci, raționali. Nu se poate face dragoste fără un anume abandon, "fără să accepți, măcar temporar, o anume stare de dependență și slăbiciune" (p. 217). Zilnic se anunță crime, accidente, însă Michel, "într-o stare de exaltare puțin utopică", elaborează o platformă programatică de împărțire a lumii. Referitor la religii se afirmă că islamul impune monoteismul, iar "cu cât o religie e mai aproape de monoteism, cu atât e mai intolerantă și mai crudă" (p. 239). În fiecare săptămână psihoza crește, ziarele publice știri abominabile ("citindu-le zilnic, aveai impresia că războiul civil era iminent" - p. 236).

Ecourile din Camus devin tot mai pregnante. Michel se simte un străin față de ceilalți fără să știe ce e solidaritatea. Iubirea lui pentru Valérie e stopată de atentatul terorist musulman. Valérie era pe punctul de a rămâne cu Michel în Thailanda. Valérie moare, Michel zace în spital, conștient de vidul instaurat după iubire. "După mine nu va rămâne nimic și nici nu merit să-mi supraviețuiesc ceva; am fost, sub toate aspectele, un ins mediocru" (p. 317). Disprețul față de Occident continuă: "știu doar că toți, până la unul, puțim a egoism, a masochism față de moarte. Am creat un sistem care a devenit pur și simplu irespirabil; și, pe deasupra, continuăm să-l exportăm" (f. 316).

Un roman subversiv, citit adesea (și) pentru excesele sexuale, investigând turismul sexual - iată că *Platforma* demască reversul Occidentului, într-o traducere atât de reușită (Emanoil Marcu), încât te întrebi dacă Houellebecq nu scrie cumva direct în românește.

→ provocate de ascensiunea drepte fasciste, a legionarilor și a Gărzii de Fier. În acest context, atitudinea lui Eugen Ionescu trebuie coroborată cu cea a altor mari intelectuali contemporani lui, și prieteni până la un punct, precum Mircea Eliade și Emil Cioran. În momentul în care conflictul politic se acutizează iar pozițiile partizane pro și contra se radicalizează, între cei trei intervine ruptura, în sensul că se manifestă un antagonism din ce în ce mai pregnant între opiniile lui Ionescu, pe de o parte, și cele ale emulilor lui, Cioran și Eliade, de cealaltă parte. Aceștia din urmă își manifestă, în repetate rânduri simpatia față de mișcarea fascistă, în vreme ce opoziția lui E. Ionescu față de această mișcare devine tot mai fățișă, și asta în contextul în care ea se afla la apogeul puterii. Desigur, se pot face diverse comentarii pe marginea motivelor ce l-au împins pe dramaturg spre o astfel de opțiune. Unii critici, au vorbit, despre ascendența evreiască a acestuia (de ex., Alexandra Laignel-Lavastine în studiul intitulat *Cioran, Eliade, Ionescu, l'oubli du fascisme*, Presses Universitaires de France, Paris, 2002). Alt motiv al rupturii îl constituie, după cum arată aceeași autoare, divergența de opinii în ce privește deshiderea culturală a României spre valorile culturii și civilizației occidentale. Pe de o parte tradiționalismul autohton care promovează apologia românismului (Eliade), de cealaltă parte cei ce se pronunță, fără rezerve și fără echivoc pentru "occidentalizarea" țării și renunțarea la ideea absurdă a căutării la nesfârșit a unei ipotetice, anacronice și inutile "românități".

Acest conflict ideologic, politic și cultural pare a fi constituit punctul de plecare pentru piesa de mai târziu, *Rinocerii*, piesă ce întrușipează, simbolic, exact tema care ne interesează, anume tipologia "imbecilului

lui politic". În această perspectivă, *Rinocerii* poate fi citită ca o piesă autobiografică cu trimitere concretă la sentimentele de panică și singurătate ce au pus stăpânire pe autorul ei în deceniul al patrulea al secolului trecut, în momentul în care majoritatea colegilor de generație (M. Eliade, E. Cioran, C. Noica, A. Acterian) se îndreaptă spre ideologia fascistă, sub bagheta mentorului Nae Ionescu. Rolul jucat de intelectuali a fost, în acel moment, imens, crede Eugen Ionescu, lucru ce reiese clar din cronica anilor referitori la perioada românească. Aluzia pe care dramaturgul de mai târziu o face la colegii de generație este exprimată direct, fără rezerve, și aici apare pentru prima oară termenul de "imbecil politic". Astfel, despre Eliade, scria, în 1936, că "unește, într-o manieră paradoxală, erudiția cu imbecilitatea". În repetate rânduri, E. Ionescu acuză și demască imbecilitatea politică a intelectualității. Aceștia sunt cu atât mai condamnați cu cât acționează, asemenea fantomelor lui Gustave le Bon, ca niște manipulatori de conștiințe, ca niște falși eroi pe care masele îi urmează orbește: "Atunci când va fi cunoscut, în cele din urmă, întreg adevărul despre fascism (...) umanitatea va trebui să facă față unei uriașe imposturi. Se va verifica atunci faptul că acesta a avut drept maeștri făuritori intelectuali, laboratoarele de idei, universitățile, Bisericele, liceele, iar nu industria și bancherii, și nici declassații, șomerii, țărani, masele largi" (Cf. Laignel-Lavastine, op. cit., p. 236). Iar mai târziu, deja în plină perioadă a dictaturii comuniste, într-o convorbire cu Frédéric Towarnicki, Eugen Ionescu, aflat în Franța, face o trimitere foarte explicată la geneza *Rinocerilor*, oferindu-ne o definiție explicativă a acestei imagini simbolice: "Rinocerul este omul ideilor de-a gata. În piesă, am dorit pur și simplu să prezint un caz de contagiune ideologică. Eu

am trăit-o, pentru prima oară, în România, în momentul în care intelligentsia devenea încetul cu încetul nazistă, antisemită, Gardă de Fier. Intelligentsia, în acel moment, era la extrema dreaptă, acum ea este la extrema stângă" (Cf. Laignel-Lavastine, op. cit., p. 237). Iată deci cum, încă o dată, convingerile totalitare ale scriitorului merg împotriva curentului, în perioada războiului rece, când majoritatea intelectualilor francezi, lăsându-se păcăliți de ideologia marxist-leninistă sau mituiți de regimul sovietic stalinist, își manifestă adevărată față de acesta. *Rinocerita*, boala intelectualității secolului XX, se va aplica de această dată unei noi forme de totalitarism, comunismul. Paginile în care Eugen Ionescu analizează la cald diferitele faze ale acestei mutații ideologice sunt, prin justetea și fulguranța lor, printre cele mai profunde scrise de el vreodată. "Oamenii noi", adică "rinocerii" sunt adevărații mutanți (a se citi: "imbecili") intelectuali. Prima, în ordine cronologică a fost "mutația" legionară. Conversiunea la ideologia fascistă a prietenilor săi este percepută și comentată în termeni de alienare a personalității, adică de psihoză, noțiune care și ea poate fi plasată în sfera imbecilității. Chiar și cel mai bun prieten al său, Acterian, se transformă, sub ochii lui, în fiară, într-un animal feroce și stupid, adică, într-un imbecil. Reacția scriitorului este de un profund pesimism, un sentiment de solitudine cosmică pune stăpânire pe el. Dar, paradoxal, așa cum reiese din paginile piesei *Rinocerii*, acest sentiment de solitudine se transformă în opusul lui, într-un profund sentiment al solidarității umane, confirmând încă odată faptul că ideologia politică a marelui dramaturg este una de esență umanistă și umanitaristă, care respinge fanatisme, indiferent de ce parte al spectrului politic s-ar situa acestea.

Pe când maneaua era poezie... (II)

Ovidiu Pecican

În cartea lui A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann (Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2003, 394 p.), originalitatea lui Gh. Perian la nivelul abordării teoretice - o originalitate cu atât mai remarcabilă, cu cât nu sunt mulți nici printre medievisti cei cu o asemenea anvergură și bună intuiție a "generalităților" - este să combine sugestiile venite dinspre Jacques Le Goff cu teoria... postmodernă. Conform acesteia din urmă, cultura de masă (pe care lectura lui Perian o echivalează cu această tradiție a naivității) este o realitate demnă de luat în considerație în măsura în care ea este populară. Criteriul popularității - deci al răspândirii, dar și al accesibilității, al unui anumit tip de simplitate - este specific nivelurilor culturale care alimentează mulțimile indistincte. S-ar zice că lucrurile stau într-adevăr astfel, numai că "masele" sunt mase doar întrucât cercetătorul păstrează o distanță sanitară, autoprotectivă, între sine și mulțimea grupurilor sociale care par să le alcătuiască. Cine se străduie să cartografieze aceste miriade sociale, poate constata că, la rândul lor, sunt structurate în funcție de o serie de reguli luate în calcul de ele însele, ori instituibile de investigatorul însuși (profesiune, venituri, grupuri de vârstă, preferințe culturale etc.). Acest lucru devine vizibil îndacă ce raportezi poezia pe care Gh. Perian o explorează la consumatorul căreia îi era destinată. Chiar dacă el pare ascuns de un văl opac, acesta poate fi îndepărtat, măcar în parte, investigând funcțiile îndeplinite de creațiile poetice în cauză, de la caz la caz. Se va putea constata astfel că publicul acestui gen de literatură nu este chiar atât de masificat cum se credea. "Povestirile în versuri" - de fapt cronici versificate, câtă vreme relatează cu destulă acuratețe evenimente de relevanță istorică (în capitolele I și II Gh. Perian se ocupă de creațiile Pitarului Hristache, de Zilot Românul - identi-

ficat de istorici cu târgovețul bucureștean Ion Fănuță - și de Al. Beldiman) - vorbesc despre anumite segmente din trecutul comunității unui public interesat de istorie, fie ea și prezentată într-o formă versificată și dramatizată după un gust vodevilian. Cântecul de lume îndeplinesc, în mod evident, o funcție mai puțin pedagogică și răspund unui gust adaptat ocaziilor în care erau performate; sunt produse destinate benchetuirii, loisir-ului în forma lui cea mai deschisă spre exuberanță afectivă (vezi cap. III). Mica poezie religioasă se leagă de universul reprezentărilor ecleziastice și al pietății - individuale ori colective -, de timpul sacru, reglementat de calendarul sărbătorilor bisericești, de un alt tip de sensibilitate (cap. IV). Autorul acordă un spațiu amplu și tratării "celeia de a doua tradiții", ocupându-se de așa-zisa literatură populară. În această chestiune, crucială din perspectiva unei mai bune reconstituiri a genurilor și creațiilor dintr-o sferă astăzi mai puțin cunoscute ale creației literare, Gh. Perian ar fi putut găsi un sprijin consistent în câteva dintre cercetările școlii Analelor privitoare la "sensibilitate și istorie" (Lucien Febvre), la religia populară (Michel Vovelle) ș. a. O foarte utilă antologie - accesibilă - rămâne cea alcătuită de istoricul Toader Nicoară sub titlul Introducere în istoria mentalităților colective (Cluj-Napoca, PUC, 1998, 400 p.). Cercetarea lui Roger Chartier despre Lecturi și cititori în Franța Vechiului Regim (București, Ed. Minerva, 1997, 408 p.) i-ar fi fost, iarăși, de mare folos. Există, de asemenea, o întreagă bibliografie despre raporturile dintre cultura scrisă și cea orală, care ar fi nuanțat, poate, unele dintre clasificările utilizate de autor și ar fi sugerat mai multă precauție în fața unor concepte centrale adoptate de cercetător. De la Marshall McLuhan, în Galaxia Gutenberg, la Walter J. Ong, inclus în antologia Dimensiunea umană a istoriei

de către regretatul Al. Duțu - dar autor al mai multor investigații solide în domeniu, precum Orality and Literacy. The Technologizing of the Word (Routledge, 1989) - asemenea aporturi i-ar fi sugerat, poate, lui Gh. Perian că logica tradiției literare secunde este alta decât una a "naivității". Termenul, prezent în cultura noastră în cercetări mai vechi - precum cea a lui Al. Alexianu - și revenind și sub alte condeie, s-ar cuveni reexaminat înainte de preluarea lui ca atare. În virtutea unei perspective antropologizante atente la falsificările de perspectivă, "naiv" este un atribut conferit, din perspectiva unei superiorități postulate în virtutea unor criterii ce rămân enigmatice, unei categorii de obiecte (creații, sentimente, idei, indivizi umani) ce corespund decupajului efectuat într-o manieră ce rămâne arbitrară până când își va etala argumentele. Aș fi așteptat ca Gh. Perian să țină seama de obiecțiile ce se pot aduce, prin această prismă, noțiunii de "naivitate" aplicată literaturii și, în consecință, să examineze cazistica după o discuție metodică a conceptului. Deși îi conferă un loc central în reconstrucția lui, autorul nu discută naivitatea literară nici în raport cu autorii anteriori care au făcut din ea o categorie a judecății estetice, nici în ideea de a impune un înțeles propriu al ei. La urma urmei, cea anume caracterizează desenul naiv al tradiției literare investigate? Schematismul? Dacă ar fi așa, atunci în imagologie cele mai naive reprezentări artistice ar fi, poate, pictura bizantină și... desenul animat; mult mai naive, în orice caz, decât reprezentările de bizoni și siluetele umane de pe pereții peșterilor de la Altamira și Lascaux! Superficialitatea? Atunci, poate, ar trebui incluse în aceeași categorie a naivității și scenariile majorității zdrobitoare a filmelor artistice americane, commedia dell'arte și music hall-ul.

Provocarea de a regândi categoriile prin care recuperăm trecutul alternativ ale unei creativități prodigioase - cum este cea din Evul Mediu și din prima modernitate românească - nu i se adresează doar lui Gh. Perian, chiar dacă volumul lui pasionant și bine scris este prilejul lansării ei. Prin asumarea unor astfel de teme și prin strădania de a le rezolva, istoria literaturii și a vechii culturi autohtone s-ar îmbogăți și s-ar renova substanțial. Dar este sigur că într-o asemenea acțiune de anvergură, Gh. Perian ar avea ceva esențial de spus. Cartea lui despre tradiția secundă o dovedește, prin îmbogățirea substanțială a cazisticii. Lectura diverselor cazuri poetice luate în discuție - completată sau, mai precis, anunțată, de studiile de caz dedicate lui Dosoftei și Costache Conachi într-un volum anterior, Pagini de critică și de istorie literară (Cluj-Napoca, Ed. Ardealul, 1998, 220 p.) - o demonstrează exemplar.

Marele merit al monografiei lui Gh. Perian rămâne aceea că propune, pur și simplu, în termeni tranșanți, valorizarea estetică și istorico-literară a unei tradiții expediate anterior, când sub pretextul lipsei de dovezi, când sub cel al marginalității ori al kitsch-ului. Acum însă vremea când asemenea eschive mai păreau legitime s-a cam încheiat.

“Sunt un daltonist mental care nu distinge marginea de centru” (II)

Mircea Petean în dialog cu Gheorghe Grigurcu

Mircea Petean: – Să zăbovim puțin asupra fenomenelor negative ale criticii curente pe care le acuzați.

Gheorghe Grigurcu: – De acord. Funcționează în cadrul criticii noastre, pe suprafețe extinse, un oportunism direct, voalat, care scapă unei sancționări directe (să mai precizăm că evitarea unei asemenea sancțiuni e tot o formă de oportunism?). Astfel unele publicații se dedică aproape exclusiv unor teme generale, prea generale, unor dezbateri "dilematice" cu schepsis, abstrăgându-se comod din tumultuosul prezent, asigurându-și în felul acesta laurii unei cvasiunanimități de aprecieri favorabile. Ocolind cu diplomație ceea ce e dificil, ceea ce ar putea "supăra", ajung la succes pe drumul cel mai lesnicios. Altă rețetă "abilă". Dacă vrei să apreciezi favorabil pe un autor controversat fără a-i indispuce pe "puternicii" zilei care nu-l privesc cu bunăvoință, scrii despre el într-un loc dosnic, într-un periodic mărunț, de mică circulație. Astfel prinzi doi iepuri dintr-o lovitură. Pari "obiectiv" și nu te pui rău cu cine nu trebuie. Spre a nu mai vorbi de un fapt încă mai izbitor și anume fetișizarea unor nume noi, într-o manieră foarte apropiată de cea a odiosului regim, nume aparținând neonomnclaturii, însă cu nota hazlie că unele din aceste personaje au trecut prin faza "oponenței" sau a "disidenței", după care au cărmuit-o spre zări mai pragmatice ("oponență" și "disidență" ce de bună seamă vor alcătui cândva un atractiv subiect de cercetare).

– Care credeți că este rolul metodei în mecanismul de funcționare al criticii literare?

– Secolul XX a fost supranumit și secolul metodelor. Ele au luat naștere prin impulsul evolutiv al gândirii de la simplu la complex, ilustrând o apetență rațională maximă, o tentație a explicitării ultimei a misterului creației. "Orice fapt, fie el și cel mai simplu, conține în sine o teorie", afirma Spengler. Nu putem a nu recunoaște tensiunea speculativă, ingeniozitatea și finețea unor discursuri metodologice, dar nici nu putem accepta tirania vreuneia dintre ele. E rezonabil să apelăm la metode doar la modul în care acestea slujesc elaborările intelectului aplicat viului estetic, concreteții ireductibile a operelor, dozându-le, alternându-le ori... neglijându-le în funcție de imanența celor din urmă. Metodele în sine nu acordă nimănui nici o dispensă de înzestrare. Să nu uităm o vorbă teribilă a lui Blaga, de dantescă alură: "De câte ori aud vreun om de știință pronunțând cuvântul «metodă», am impresia că văd un șarpe care a înghițit penibil un corp mai mare decât el".

– Sunteți unul dintre cei mai atenți, mai harnici și mai avizați comentatori ai fenomenului literar contemporan. Vă rog să numiți acele cărți și acei autori care credeți că s-au impus în acești ani postrevoluționari de așa manieră încât să determine schimbări de paradigmă în evoluția ulterioară a literaturii.

– Mi-e foarte greu să dau, hic et nunc, un răspuns la întrebarea dvs. Fie și din motivul că perioada "postrevoluționară" încă nu s-a decantat satisfăcător, nu s-a "rotunjit" ca o entitate

autonomă. Ea reprezintă prin multe trăsături o continuare a perioadei precedente, de care n-a fost în stare a se detașa nici măcar prin efectuarea substanțială a revizuirilor, care i-ar fi ajutat să-și cristalizeze o conștiință distinctă. N-avem ce face: "Tranziția" e cuvântul la ordinea zilei! În ochii mei rămân paradigmatici acei critici care au inițiat revizuirile și le-au dat avânt, frecvent încă în circumstanțele ingrate de dinainte de decembrie '89, de la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, la I. Negoiescu, Cornel Regman, M. Nițescu, Alexandru Paleologu, Alexandru George, Barbu Cioculescu, Luca Pițu, fără a uita propunerile casante nu de mult schițate de către Virgil Nemoianu.

– Multă vreme literatura de ficțiune a înregistrat un recul. Acum se vorbește tot mai insistent despre reabilitarea ei. Care sunt șansele ficțiunii de a recâștiga terenul pierdut?

– Ficțiunea este o floare a libertății. Deschiderea ei n-a fost avantajată în anii de "recuperare" de după răsturnarea cărmuirii comuniste, întrucât au prevalat, cum era și normal, scrierile-document, cu miză reconstitativă, memoriile, jurnalele, corespondența etc., care s-ar putea prea bine să alcătuiască într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat humusul care s-o alimenteze într-o nouă fază. Dar să recunoaștem că fiorul ficțiunii trece prin orice text cu calificare literară, că este chiar un criteriu al artei, separate de realul care e nonficțiune.

– O problemă spinoasă este aceea a deteriorării statutului social al poetului și al poeziei în epoca noastră. Mulți critici se mulțumesc să constate această situație, alții se duc mai departe și vorbesc despre pierderea statutului de regină a literaturii dacă nu chiar - funestă perspectivă - de moartea poeziei. Știu că ați intervenit energic în această discuție dar vă rog să vă precizați din nou poziția.

– O asemenea tentativă de declasare a poeziei ca gen literar ni se pare - iertați-mi expresia - o stupiditate. Se dă astfel în vileag o gândire scolastică ce nu ține seama de ridicol, propunându-se să consumăm la masă nu un măr, ci imaginea unui măr. Benedetto Croce se răsucește în mormânt. Precum orice gen și orice specie, poezia nu e decât un tipar ce se umple de substanță prin contribuția poezilor care, aceasta, poate fi, în imensa-i varietate, omologabilă ori blamabilă, de la caz la caz. Iar a socoti că poezia, "regina literaturii", cum ziceți, și-a trăit traiul, s-a delegat, înseamnă a ilustra o îngustime de gândire și o meschinărie câtuși de puțin inevitabile. De la o asemenea insalubră teză până la o poliție sui generis, care să aperse literatura de... poezie, nu e decât un singur pas, ca o încununare a grotescului său.

– E moda clasamentelor. S-au făcut și se fac tot felul de topuri. Ați văzut! Care sunt primele zece romane românești? Care sînt primii zece poeți români? În Occident în mare vogă sunt colecțiile de genul: primele 50 de cărți ale omenirii, cele mai frumoase 100 de poeme de dragoste din toate timpurile etc. Dincolo de rațiunile de ordin comercial sau politico-literare, care credeți că este relevanța clasamentelor de acest fel?

– Sînt copilării. Naivități. Jocuri ale minții critice care se amuză ca și cum ar juca table.

Dovadă: chiar năstrușniciile unor topuri precum cele închinare, în ultima vreme, celor mai bune zece romane ori celor mai mari zece poeți români. Însă - atenție! - sub asemenea simulări axiologice transpar câteodată, dincolo de automatismele inerente lor, mari figuri imaginative, salturi în gol de factură aș zice suprarealiste, pe care liniamentele lucidității nu le-ar accepta și care-și au neîndoios savoarea lor.

– Poezia română este de o calitate excepțională. I-am auzit cu urechile mele pe mulți occidentali afirmând aceasta. Nu v-ați gândit niciodată să realizați o istorie ilustrată (în sensul că însoțită de o microantologie) a poeziei române care să fie tradusă în câteva limbi de mare circulație?

– Mi s-au mai adresat întrebări asemănătoare. Repet ce-am mai răspuns. Locația mea, cum se zice acum, care nu-mi permite accesul la o mare bibliotecă modernă, mă împiedică, întâi de toate, să produc o astfel de istorie-antologie. Se vorbește de central-europeni. Nu uitați că eu nu sunt nici măcar central-român...

– Una dintre obsesiile literaturii române este cucerirea Occidentului. Prea multe victorii nu s-au obținut până în prezent în această bătălie care nu știu dacă este purtată cum trebuie. S-a vorbit de o criză a instituțiilor abilitate, de puținătatea banilor, de absența mediatorilor etc. Credeți de pildă, că schimbarea la vârf de la Institutul Cultural Român va fi benefică în acest sens?

– Iată o chestiune ce depășește capacitatea mea de interpretare. Nu am călătorit niciodată în Occident, n-am trecut niciodată fruntariile țării și nici n-am întreținut vreo relație cu numitul Institut. Cunosc din presă că i s-a schimbat conducerea - urez cu acest prilej noii conduceri o activitate cât mai fertilă - însă "obsesiile" modestei mele persoane sunt cu totul altele. Mă absedează văzutele și nevăzutele vieții mele, durerile ei ce s-au cronicizat în durată. Nu mai merg departe. Așa cum spune Kafka, dacă-mi îngăduiți să-l citez: "Vechimea răni, mai mult decât profunzimea și zvâcnirile ei, e ceea ce o face atât de dureroasă".

– Faceți parte dintre scriitorii care și-au asumat un puternic angajament etic și politic în toată această perioadă haotică, plină de convulsii, în care puținele victorii au fost obținute cu prețul unor sacrificii enorme. Mulți colegi preferă să nu se implice. Nu ați ajuns să le dați dreptate?

– Cum să nu? Dar există apolitici și "apolitici". Nu m-a stânjenit câtuși de puțin tăcerea unui Leonid Dimov și a unui Radu Petrescu, nu mă stânjenește câtuși de puțin tăcerea unui M. Ivănescu și a unui Emil Brumar. Numai că aceștia n-au devenit precum "apolitici" directori, academicieni, senatori, miniștri. Nici măcar, după umila-mi știință, bursieri în străinătate. Le dau dreptate celor ce tac nelucrativ, neoportunist, potrivit firii lor, așa cum tac obiectele în firescul conturului ce li s-a dat, așa cum tace sticla în transparența-i loială. Cât îi privește pe în genere prosperii "apolitici", clienți de vază ai ciocoismului de curte nouă, atât de stupefiant asemănător cu cel vechi, s-a ocupat de ei, preventiv, genialul Caragiale când i-a căptușit cu faimoasa deviză a revizuirii care nu schimbă nimic...

– Credeți că noi, ca popor, avem șanse să ne impunem în ochii străinătății? Care ar fi domeniile de excelență (să ne aducem aminte, de pildă, că Franța, într-un moment de răscruce, a ieșit din impas exportând «haute couture et haute culture»)?

– Nu neg, evident, utilitatea unor programe de export spiritual (sub raportul exportului forței de

muncă stăm optim: culegătorii de căpșuni și șoferii români atârnă greu în talgerul Europei!), însă... nu-mi dau seama până unde ar putea merge această utilitate. E oare bine să forțăm nota? Ce combinație este tolerabilă între birocrație și spontaneitate? Există o gamă de situații. Eliade, Cioran, Ionesco au plecat spre Apus fără nici o "planificare", Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Ion Vianu, Basarab Nicolescu, Toma Pavel, Bujor Nedelcovici, ca să nu mai vorbim de Goma sau de Dorin Tudoran, s-au desțărât împunși de pintenul ascuțit al opresiunii - și mă gândesc, în contrast, la puzderia de delegații oficiale, de scrieri proaste și de antologii la fel de proaste, traduse la comandă și purtând girul propagandei comuniste, din care nu s-a ales nimic. Asta pentru a aminti în continuare diplomația noastră în curs, atât de pleoștită sub unghi cultu-ral (Al. Paleologu a fost dat afară, nu-i așa?), care, oricum, exclude valorile noastre de frunte. Și atunci? N-ar fi mai conștient cum spune ardeleanul să ne limpezim, în prealabil, stările de lucruri de la noi, să ne așezăm temeinic în noi înșine și apoi să visăm, oleacă mai realiști fiind, la "libertatea, egalitatea, fraternitatea" Occidentului? Nu sărim peste cal cu Europa? Îmi dau seama că pare ciudat ce vă spun acum, în febra "integrării", generatoare de atâtea declarații pompieristice, din toate direcțiile spectrului politic, devenită o modă chiar și pentru chibiți, dar cultura e un domeniu atât de vitregit - mai vitregit decât sănătatea și învățământul ai căror exponenți pot face greve! - încât cu redresarea condițiilor noastre de viață și de activitate s-ar cuveni să începem "europenizarea".

- Ați simțit vreodată că vă manifestați ca un marginal într-un spațiu situat dincolo de marginea marginii?

- Sintagmă interesantă "marginea marginii"! E mai ceva decât cercul polar? Desigur că mă recunosc marginal, dacă vreți mai-mult-decât-marginal, însă am un avantaj. Aidoma acelor indivizi pe care medicina îi numește daltoniști pentru că nu disting roșul și verdele, eu nu disting marginea de centru!

- Credeți că un scriitor mai poate face succes cu o carte excepțională din punct de vedere estetic? Credeți că este important să ai succes în literatură?

- Succesul? E un subiect ce mă intimidează. Aș minți dacă aș afirma că mi-e indiferent, aș da dovadă de-o dizgrațioasă prezumție dacă v-aș spune că-l urmăresc cu asiduitate. Ar fi potrivit o analogie. Când vrei să cucerești o femeie, ești mânat de impulsul de a-i mărturisii sentimentul tău ardent, dar mărturisindu-l fără acol, s-ar putea să pierzi mult în evaluarea Evei celei nespuse de pretențioase. Așadar e o chestiune de tact.

- Procesul de descentralizare a culturii române continuă. Iată: cea mai bună Universitate nu este cea din București; unii dintre cei mai importanți scriitori nu locuiesc acolo; câteva edituri provinciale fac o concurență foarte serioasă celor din capitală etc., etc. Care ar fi beneficiile pe termen lung ale unei astfel de orientări?

- Ca daltonist în felul meu, repet că nu pot face distincție între margine și centru. Cu toate

că, teoretic, nu pot decât aproba descentralizarea, care e un indiciu al liberalizării, care e un indiciu etc.

- Aveți uneori nostalgia Clujului? Dacă vi s-ar oferi șansa de a alege locul unde v-ar place să viețuiți, care ar fi acela?

- Nu-i așa că vă așteptați la o tiradă pe tema dragostei ce m-a trădat? Scuzați-mă dacă vă dezamăgesc, renunțând a vorbi despre Cluj în cuprinsul unui dialog ce, în intenția noastră, va fi găzduit de o revistă clujeană.

- Îmi place să-mi închei dialogurile rugându-i pe conlocutorii mei să-mi spună un vers, o strofă, o poemă, care le ocupă spațiul minții. Domnule Gheorghe Grigurcu, la finalul discuției noastre, care sunt versurile ce vă obsedează acum?

- Poate că vă voi dezamăgi din nou, dar mă simt "obsedat" nu de poezia ci de proza vieții care, de la un punct, îi absoarbe precum un burete și o parte din poezie, cea întunecată, uleioasă, lipsită de seducție, ce rimează cu combustibilii de care se folosește viața.

- Vă rog să formulați o întrebare pe care ați așteptat-o zadarnic.

- De la o vreme nu mai aștept alte întrebări decât cele pe care mi le pot pune eu însumi și care se consumă în tăcere.

ochiul lecturii

"Blaga a murit interzis..." (I)

Ștefan Melancu

Iată o afirmație ce ilustrează unul dintre cele mai cutremurătoare adevăruri care au marcat viața ultimilor ani ai lui Blaga și, implicit, destinul operei lui. Afirmația aparține lui Dorli Blaga, fiica poetului, cea care semnează cartea intitulată - cum altfel? - Tatăl meu, Lucian Blaga, apărută la Ed. Biblioteca Apostrof, 2004. O carte tulburătoare, într-un dublu sens: prin faptul că este scrisă de cea care, ca fiică, a stat atâtea ani, cu prezența și gândul, alături de Lucian Blaga ("ceea ce voi scrie e amintirea mea", afirmă, din capul locului, Dorli Blaga - p. 7) și, dincolo de acest lucru, prin aceea că, în sine, conținutul acesteia relevă momente importante, unele cu totul aparte, legate de viața și opera marelui scriitor. În cuprinsul cărții, Dorli Blaga subliniază în două rânduri afirmația pe care o invocăm aici: o dată atunci când comentează o notă din propriul jurnal, început în anii 1960-1961, și din care sunt prezente în cartea de față fragmente ale anilor 1961-1967 (vezi cap. Fragmente de jurnal..., p. 151-179) și, apoi, într-un interviu acordat lui Marin Iancu, publicat inițial în revista Apostrof, în 2002 (vezi p. 348-358) - revistă căreia i se datorează imboldul pentru scrierea cărții -, de unde și cităm: "Trebuie să accentuez asupra faptului că Tata a murit ca scriitor interzis, scos din programa analitică a școlilor și universităților, din manuale, din biblioteci publice. Lucrările lui puteau fi citite numai cu aprobare, la fondurile speciale ale marilor biblioteci. Lucrările lui nu puteau fi citite decât dacă comentariul era negativ. În general, nu era acceptat în bibliografii. Iar cine aducea în școli sau facultăți lucrări de Blaga risca sancțiuni foarte grave" (subl. aut.).

Sigur, faptul în sine este cunoscut, în linii mari, în lumea noastră literară, însă trebuie re-

mintit mereu, o dată cu sublinierea mizeriei morale a perioadei care îl însoțește. Este vorba mai cu seamă de anii de după 1948, anii dogmatismului cultural, când, practic, Blaga este scos nu doar din Universitate, ci, pentru câțiva ani, și din literatură. Revine după 1955, semnând însă doar traducerile știute (la elaborarea cărora, într-un mod admirabil și cu o mare devoțiune, a fost ajutat, după cum ține să precizeze Dorli Blaga, de Cornelia Blaga, soția poetului): Faust, de Goethe, Natan înțeleptul, de Lessing, și antologia Din lirica universală. Există, sub acest aspect al destinului scriitoricesc al lui Blaga, o anume similaritate cu un alt mare nume al literaturii timpului său, cu Arghezi. Ca și în cazul lui Blaga, în anii respectivi, autorului Cuvintelor potrivite i s-a luat, se știe, pentru câțiva ani dreptul de semnătură - după ce, în pamflete incendiare, atacase, fără nici o rezervă, instituțiile noului regim, obediința acestora și oportunismul slugarnic al "culturalnicilor" ce le patronau. Cu o deosebire marcantă însă, îndeosebi în ceea ce privește "situația" celor doi scriitori în perioada de după 1954-1955: după tăcerea impusă politic, Arghezi a acceptat în cele din urmă "pactul" cu noul regim (așa cum au procedat, din păcate pentru destinul nostru cultural, și alți mari scriitori, Sadoveanu sau G. Călinescu), revenind cu volume originale (e adevărat, mult sub cota valorică anterioară) și bucurându-se chiar, până la moarte, de grația noii puterii comuniste. Tăcerea lui Blaga, în schimb, cu excepția traducerilor amintite, va fi una oarecum definitivă, până la stingerea sa din viață, și chiar prelungită după acest moment.

Ce a însemnat această tăcere, pentru Blaga și pentru opera lui? În nici un caz, n-a fost o tăcere "rodnică", așa cum ținea să precizeze, de pildă,

Eugen Simion (în Scriitori români de azi, II, 1976) analizând creația blagiană editată după 1962, o dată cu reintrarea sa în circuitul editorial. Dimpotrivă, sunt anii cei mai întunecați pentru existența scriitorului și, implicit, pentru destinul operei sale. A fost înlăturat de la catedra de filosofie a Universității (în ciuda faptului că este filosoful român cel mai important al timpului), e obligat, prin prigoana ce se abate asupra lui, să scrie pentru "sertar", este dat afară din Academie (Academie care nici astăzi, în paranteză fie spus, nu se înghesuie să-i publice opera), este văduvit (prin "grija" instituțiilor statului și cea a confrăților de breaslă) de un Nobel ce l-ar fi meritat prin valoarea operei sale, e urmărit permanent de Securitate (și poetul, dar și familia lui), în sfârșit, este atacat, în Academie și în presa culturală, de către cei care, altfel, într-o societate neperversă, ar fi trebuit să-l sprijine. În plus, chiar și după moartea poetului, opera blagiană a revenit cu o extremă dificultate în matca receptării critice, volumul de Poezii, din 1962, fiind meritul în primul rând al lui Dorli Blaga, cea care, cu înverșunare chiar, a făcut tot ceea ce era omenește posibil să redea circuitului literar poezia blagiană - și aceasta, după ce trecuseră aproape douăzeci de ani la publicarea Nebănuitelor trepte, ultimul dintre volumele antume de versuri. În același sens, pare aproape de prisos să mai amintim că romanul Luntrea lui Caron, a cărui redactare Blaga a început-o în anii pribegiei cauzate de război, este editat de abia după 1990. În atare condiții, a vorbi de "rodnicie" a creației ar fi, în cazul lui Blaga, o amară ipocrizie, eludându-se în mod voit fondul dramatic al existenței lui Blaga din ultima perioadă de viață, ca și distorsionarea destinului operei lui în toți acești ani luați în discuție. Cartea lui Dorli Blaga, și mai ales câteva dintre capitolele acesteia - asupra cărora mă voi opri în cele ce urmează - sunt, în acest sens, cât se poate de concludente.

sare-n ochi

Păcală învățată istorie (I)

Laszlo Alexandru

"- De unde ești, măi creștine?
- Ia din sat de la noi, răspunse Păcală.
- Din care sat de la voi?
- Iaca de acolo, tocmai de sub acel mal, arătînd negustorului cu mîna spre un deal.
- Bine, dar ce sat e acela? Eu nu-l știu.
- Ei! cum să nu-l știi; e satul nostru, și eu de acolo vin.
- Nu așa, măi prostule. Eu te-ntreb: acel sat pe a cui moșie este și cum îi botează?
- Doamne! da' nu știi că moșiile sunt boierești și asta-i a cuconului nostru, ce șede la București? Iar satu-l botează popa într-o căldărușă cu apă, cum îi scrie lui în cărți."
(Ion Creangă)

A m arătat în studiul Paul Goma antisemit gravele neadevăruri istorice exprimate în ultimele scrieri ale autorului parizian. Spre final m-am oprit în trecere și la unul din servanții săi, Mircea Stănescu. Oricine va arunca o privire asupra aceluia pasaj, va constata că prea puțin m-am referit acolo la realitatea istorică răstălmăcită. Am formulat în special obiecții de procedură: modul necinstit în care M. Stănescu citește și citează; tehnicile sale dizonest de desfigurare a adevărului; ticurile sale nervoase de supralicitare; vicleniile prin care lansează absurdități. Nu prea mai era vorba despre evrei sau basarabeni, despre Antonescu sau Hitler, despre Basarabia sau Bucovina, ci mai mult despre un set de reguli elementare în comunicarea publică și științifică decentă. Îi contestam în mod explicit lui M. Stănescu buna credință. Fără ea, orice schimb de idei se transformă în gesticulație gălăgioasă, independentă de obiectul dialogului. Întrucît junele pescuitor în ape tulburi schițează în direcția mea o replică prin care își prelungește parada minci-noasă, mă văd din nou obligat să le arăt cititorilor cine este Mircea Stănescu.

La majoritatea obiecțiilor mele, preopinutul nu are răspunsuri sau produce replici aiurite, după cum se va vedea în continuare. În schimb (?), îmi aruncă el mie în cap un munte de insanități aberante, în dorința de a mă vedea îngropat sub ele. Nu va fi după voia lui. Ridicînd mînușa, îi propun cititorului să-și îndrepte atenția, alături de mine, asupra detaliilor.

1. I-am reproșat avocatului improvizat că exagerează ponderea unor infime neconcordanțe de citate din textele lui Radu Ioanid, pentru a-și diaboliza adversarul de idei. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

2. I-am reproșat avocatului improvizat că răstălmăcește cauza reală a acestor minore nepotriviri și, în loc să le ia drept erori involuntare, cum erau de fapt, le consideră neadevăruri premeditate; în loc să li le impute traducătorilor, le pune pe seama autorului. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

3. I-am reproșat avocatului improvizat că scrie neghiobii despre Michael Shafir, atribuind ipotetica lipsă de sens a cuvintelor sale unei lipse de argumente - de parcă lipsa de argumente ar presupune în mod necesar lipsa de sens! La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

4. I-am reproșat avocatului improvizat că falsifică sensul unor pasaje pe care le citează. Atunci cînd Goma vorbește despre "motivul, pretextul, temeiul - sau/și cauza pentru care..." românii i-au masacrat pe evrei, postfațatorul deduce că autorul nu face ceea ce tocmai face; afirmă că el nu aruncă vina masacrelor pe umerii victimelor, așa cum se întîmplă de fapt. La acest aspect M.

Stănescu nu-mi răspunde.

5. I-am reproșat avocatului improvizat că legitimează caracterul neavenit al construcției cauză-efect realizate de Goma (care avea impresia că Holocaustul din România ar fi derivat pe cale directă din agresiunile evreilor din Basarabia și Bucovina de Nord). În realitate Holocaustul a avut un întreg ansamblu de cauze interne și inter-naționale evidente, puse în lumină de numeroși cercetători. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

6. I-am reproșat avocatului improvizat că ignoră falsitatea tendențioasă a schelării logice a lui Goma: autorul parizian exagerează flagrant în prezentarea pseudo-cauzelor (agresiunile evreiești), în schimb diminuează forțat expunerea pseudo-efectelor (exterminarea evreilor). La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

7. I-am reproșat avocatului improvizat că neagă în mod indirect Holocaustul din România, deoarece plasează conceptul între ghilimelele deriziunii și îl însoțește cu un epitet relativizator (vorbind despre "originea vreunui presupus "Holocaust din România"). La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

8. I-am reproșat avocatului improvizat că ascunde gravitatea gestului prin care Goma încearcă să reabiliteze imaginea criminalului de război Antonescu. (În timp ce Goma îl laudă pe mareșalul Antonescu atribuindu-i titlurile de "erou" și de "martir", postfațatorul său ne garantează că "nicăieri, dar nicăieri Goma nu-l disculpă pe Antonescu pentru crimele făcute"). La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

9. I-am reproșat avocatului improvizat că atenuază prin eufemisme afirmațiile iresponsabile ale lui Goma, punîndu-le pe seama... memoriei sale ("memoria intră în conflict cu istoria") - cînd în realitate doar antisemitismul lui Paul Goma e cel care intră în conflict cu istoria! La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

10. I-am reproșat avocatului improvizat că își minte cititorii, atunci cînd îi asigură că "citează pe larg" cuvintele mele, dar în realitate elimină tocmai argumentele pe care îmi întemeiam rezervele la adresa lui Goma. La acest aspect M. Stănescu admite oarecum că m-a citat trunchiat, dar susține că pasajele escamotate nu prezentau interes în argumentație. Cu toate că și această scuză este neadevărată, rămîne celălalt aspect: de ce și-a anunțat cititorii că "citează pe larg", cînd de fapt a procedat invers?

11. I-am reproșat avocatului improvizat că emite absurdități în scopul de a-și contrazice cu tot dinadinsul interlocutorii. Întrucît eu îi imputasem lui Paul Goma lipsa de echilibru și de imparțialitate în discursul istoric, postfațatorul a intrat în vorbă lansînd părerea că "e o groasă exagerare" să se pretindă, în general, echilibru și imparțialitate într-o cercetare științifică. Am calificat ipoteza lui drept crasă neghiobie. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

12. I-am reproșat avocatului improvizat că deformează sensul ideilor mele, care se refereau la relația dintre evrei și basarabeni în contextul agresiunii spre Est a mareșalului Antonescu. Întrucît M. Stănescu insistă să nu priceapă limba română, mă văd nevoit să-mi reiau a treia oară propriile cuvinte, însoțindu-le de explicația necesară: "eu, ca scriitor, aleg să mă transpun în pielea evreilor persecutați de Antonescu, discriminați, spoliați, alungați și decimați în Transnistria, iar nu în pielea basarabenilor care, pentru puțini ani, s-au regăsit

printr-un accident istoric fericit la pieptul patriei". În situația alipirii Basarabiei la România și a deportării evreilor în Transnistria, am considerat că basarabeni au fost privilegiați, iar evreii au fost persecutați. Am punctat șansa istorică a primilor, respectiv neșansa ultimilor, cu care m-am solidarizat. M. Stănescu se apleacă de două ori asupra cuvintelor mele și le comentează de două ori în mod mincinos. În prima intervenție, postfațatorul are impresia că aş stabili semnul egalității între evrei și basarabeni (?), dar aş deplînge numai una din tabere (Laszlo Alexandru este "doar aliatul victimelor evrei, nu și al victimelor basarabeni", "argumentația sa etică este și chioară[,] și șchioapă"). În a doua intervenție, scandalagiul admite jumătate din punctul meu de vedere - basarabeni nu mai sînt numiți explicit victime -, dar continuă să refuze a doua jumătate - anume că basarabeni au fost în acel context chiar privilegiați ("Laszlo Alexandru alege să se situeze cu mintea, cu imaginația etc. doar în situația evreilor persecutați, iar nu și a basarabenilor"). Nu mă interesează absolut deloc dacă Mircea Stănescu este sau nu de acord cu mine. Dar datoria lui profesională era ca, înainte de a-și exprima disocierea, să expună corect ideea pe care o combate!

Și cum pot eu să stau de vorbă cu cineva căruia trebuie să-i explic de trei ori ce gîndesc, pînă cînd el să declanșeze efortul de-a pricepe?!

13. I-am reproșat avocatului improvizat că habar n-are de logica temporală, atunci cînd afirmă că, în loc să mă disocieze de Paul Goma, ar fi trebuit să condamne... afirmațiile lui Radu Ioanid. I-am atras atenția că eu însumi am fost primul critic al antisemitismului lui Paul Goma (în octombrie-noiembrie 2002), nu Radu Ioanid (în iulie 2003) și nici Michael Shafir (a cărui cercetare s-a difuzat în România abia după noiembrie 2002). Cum îmi răspunde M. Stănescu la acest aspect? El face observația că rîndurile mele polemice s-au tipărit cu întîrziere în revista Columna. Mie-mi spune? Dar acest detaliu nu schimbă prin nimic prioritatea formulării lor. Apoi îmi povestește că cercetarea lui Michael Shafir a avut anterior o variantă în limba engleză - publicată în august 2002 la Centrul Internațional Pentru Studiarea Antisemitismului de pe lîngă Universitatea Ebraică din Ierusalim - așadar pretențiile mele de prioritate cronologică în critica antisemitismului lui Paul Goma sînt neîntemeiate. Așa ar fi, dacă Mircea Stănescu ar avea dreptate. Dar el și aici minte cu aceeași dezinvoltură caracteristică. Îl informez că faimoasa variantă engleză, publicată la Ierusalim, invocată de el cu dezînhibiție, ei bine, nu conține nici o critică la adresa lui Paul Goma! (Autorul ei nu reușise încă la acea dată să distingă în mod clar, din textele apărute în presa literară, noua orientare a romancierului parizian.) E totuși uluitor cum "istoricul" Mircea Stănescu poate cita în sprijinul său o carte de al cărei conținut habar n-are, fără să treacă în ochii comunității științifice drept un lamentabil escroc. Michael Shafir mă autorizează să fac publice următoarele afirmații: "mă alătur acuzei pe care ați lansat-o primul" privind antisemitismul lui Paul Goma și "consider "producția" lui Mircea Stănescu execrabilă din toate punctele de vedere, de la logic la metodologic sau deontologic".

Dar chiar dacă M. Stănescu ar fi avut dreptate și chiar dacă Michael Shafir m-ar fi precedat întîmplător în critica antisemitismului lui Paul Goma - tot rămîne nerezolvată stupefacția mea inițială. Cum puteam să dau curs îndemnurilor postfațatorului și să mă refer, în octombrie 2002, la cuvintele lui Radu Ioanid, care s-au publicat doar în iulie 2003?! La această întrebare doar Mircea Stănescu poate da un răspuns!

incidențe

Versailles (I)

Horia Lazăr

JEAN-FRANÇOIS SOLON
Histoire de Versailles

Paris, Perrin, 2003, col. "Tempus", 380 p.

Cu trei milioane de vizitatori anuali, castelul de la Versailles e unul dintre cele mai frecventate muzee din Franța. Indisolubil legat de persoana lui Ludovic al XIV-lea și de istoria absolutismului monarhic francez, admirat de unii și denigrat de alții, loc oficial și totodată secret, originalul ansamblu arhitectural merită privit cu toată atenția. Căci dacă forfota cotidiană a palatului-orăș e primul element reținut de contemporani și prelucrat cu instrumente moderne de istorici ("un tumult de cai, de slujbași, de scribi, de preoți, de curteni, de lucrători la terasamente și de vagabonzi" ¹, semnificația istorică, politică, simbolică și culturală a construcției poate fi oricând rediscutată cu folos.

1. Istoric

Interesat doar de război și de vânătoare și ducând o viață simplă, lipsită de confort, Ludovic al XIII-lea, tatăl Regelui-Soare, a pus să se construiască în 1623 la Versailles, pe o colină bătută de vânt, în locul unei mori, un soi de cabană în care se putea odihni după partidele de vânătoare. Dimensiunile ei modeste (25 x 27 m) îl fac pe ambasadorul Veneției să o numească *piccola casa*, iar pe alții "un castel amărit" (p. 17). Reședință strict privată, mai degrabă refugiu de vânătoare al unui monarh puțin sensibil la farmecul societății feminine, aproape misogin (în 1626, când regele

își invită mama și soția la Versailles pentru a le arăta construcția nu le poate oferi nici să mănince și nici un loc de dormit), cabana se transformă cu încetul într-un mic castel în stil francezesc, îndeosebi prin adăugarea a două spații de grădină, în 1631 și 1639 (p. 23).

Farmecul original al castelului a fost așadar vegetal, iar înclinațiile galante ale tînărului Ludovic al XIV-lea nu au schimbat mult lucrurile, cel puțin la început. Amator de vânătoare ca și tatăl său, însă aplecat în egală măsură spre convivialitate și spre rafinamentul monden, în care plăcerea de a mânca a avut un loc important, deteriorându-i în cele din urmă sănătatea², noul rege și-a început cariera de "constructor" redeschizând, în 1652, șantierul palatului Luvru, abandonat după moartea tatălui său. Reînnoind cu obiceiurile predecesorilor din Renaștere (itineranța anturajului regal, devenită inevitabilă în timpul Frondelor), tînărul suveran a limitat totuși nomadismul curții, chiar de la începutul domniei, încercînd să o fixeze la Paris în marile reședințe ale trecutului (Luvru, Tuileries, Vincennes), pe care le-a supus unor vaste lucrări de restaurare și extindere. Celebra sărbătoare dată de Fouquet în castelul din Vaux, în august 1661, al cărei lux rafinat, insolent și sfidător a stîrnit invidia regelui, a fost un util catalizator: încîntat de calitatea jocurilor și divertismentelor din Vaux, regele a procedat, prompt și simultan, la arestarea lui Fouquet acuzat de deturnări masive din trezorerie, și la redeschiderea șantierului de la Versailles.

Începînd cu 1661, castelul devine spațiu de vilegiatură, și de asemenea de plăceri galante. Pînă

în 1682, anul în care regele face din el propria reședință, amenajările tot mai numeroase alternează cu sărbătorile. Căsătorit în 1660 cu Maria-Tereza a Spaniei, Ludovic al XIV-lea își va inaugura acolo viața extraconjugală, cu Louise de la Vallière. Adevărată "garsonieră regală" (p. 29), castelul va fi în 1664, timp de trei zile (7-9 mai), scena superbelor spectacole dedicate primei amante a regelui, Plăcerile insulei fermecate. Iar dacă, în 1665, Bernini, socotind castelul cam neîncăpător, crede, cu măsură, că regele poate trage acolo totuși "cel puțin de două ori pe săptămînă" (p. 32), în vreme ce Colbert, ministru econom, încerca să reducă investițiile somptuare, Regele-Soare grăbește extinderea construcției și diversifică componentele artistice ale ansamblului. Spectacolele se înmulțesc, culminînd cu Marele divertisment din 1668 și cu sărbătorile din 1674 consecutive victoriei militare ce a adus alipirea la regat a provinciei Franche-Comté, ambele închinete marchizei de Montespan. Bun amfitrion, regele cere deja ca noile apartamente să fie mobilate, pentru a putea primi oaspeți permanenți, iar după 1670 acordă teren gratuit curtenilor ce vor să-și construiască rezidențe în apropiere: Versailles e pe punctul de a deveni un mic oraș autonom.

În ciuda exasperării încercate de unii membri ai familiei regale în anii de maximă intensitate a lucrărilor (1682-1684 cînd, arată cumnata regelui, "toate erau făcute și desfăcute, și nici un loc nu a fost modificat de mai puțin de zece ori") și a unor greve sporadice ale lucrătorilor ("răzmerițe", spun textele), castelul e inaugurat oficial în 1684. Monarhul itinerant e de acum instalat într-o reședință stabilă, din care va coordona eficient birocrăția regatului. Pe lîngă familia regală, Versailles găzduiește majoritatea miniștrilor și un număr în creștere de curteni (după unii cercetători aproximativ 3000 de persoane, după alții pînă

Apartamentele reginei, la primul etaj al castelului, dau spre grădina de flori de la sud, numită și "Grădina dragostei"

la 5000, la care putem adăuga cam tot atâția servitori³. Grădinile mai vechi se completează cu superbe boschete dispuse etajat, ceea ce creează impresia unor "saloane în aer liber" (p.90), iar ornamentația vegetală se întrește cu subtile jocuri de apă (bazine, izvoare, fântâni) ce-i vor aduce castelului o faimă durabilă.

La moartea lui Ludovic al XIV-lea, în 1715, Ludovic al XV-lea avea doar cinci ani. Curtea revine la Paris pînă în 1722, cînd regele se întoarce la Versailles, unde va face noi amenajări acvatice în anii 1735-1740, inaugurînd, în 1770, sala de operă a castelului. Iar dacă în 1691 doamna de Maintenon inaugura Marele Trianon din vecinătate, doamna du Barry, ultima amantă a lui Ludovic al XV-lea, s-a instalat în Micul Trianon în 1764. Sub domnia lui Ludovic al XVI-lea, castelul se golește cu încetul de locatari (regina Maria-Antoaneta prefera intimitatea Micului Trianon), iar în 6 octombrie 1789 regele îl părăsește definitiv, după ce parizienii îl invadaseră în ajun, nemulțumiți de tergiversările sale privind legiferarea abolirii privilegiilor nobiliare și recunoașterea Declarației drepturilor omului și cetățeanului. Instalat la Paris, în palatul Tuileries, Ludovic al XVI-lea devine ostaticul poporului răsculat, iar castelul de la Versailles încetează pentru totdeauna de a fi reședință regală.

Revoluționarii din 1789 au împrăștiat colecțiile

Fântîna lui Bachus. Zeul este înconjurat de satiri culcați pe o somptuasă recoltă de struguri

de artă din castel și au vîndut la licitație mobilierul. Cu toate acestea, transformînd ansamblul în muzeu național (noiembrie 1793), l-au păstrat ca operă de artă și i-au asigurat întreținerea din bani publici. În 1804 Napoleon l-a ridicat, efemer, la demnitatea de reședință imperială, însă fără entuziasm. Cel care a încercat să facă din el un muzeu al reconcilierii naționale a fost Ludovic-Filip, care a redeschis șantierul în 1843, vizitîndu-le în patru ani de aproape 400 de ori - ultima dată în decembrie 1847, cu puțin înainte de a abdică.

După înfrîngerea Franței în războiul cu Prusia (1870), Versailles a devenit provizoriu, pînă în 1879, locul de întrunire a celor două camere ale parlamentului. Între 1879 și 1953 aici au fost aleși președinții Franței de cele două camere, iar începînd cu 1962 e locul în care camerele reunite în congres votează propunerile de revizuire a Constituției.

2. Viața cotidiană și "societatea de curte".

Norbert Elias analizează cu acuratețe dinamica "civilizării" elitelor europene începînd cu secolul al XVI-lea ca "transformare a conduitei"⁴ într-un mediu social specific, curtea⁵. Axată pe practica conversației, a solitudinii galante și a respectării ierarhiilor, integrarea socială a vechii aristocrații războinice prin "curializare" (6) definește, în Franța secolului al XVII-lea, profilul socio-cultural al "omului onest" (honnête homme). Descrier negativ (nici om de știință, nici literat, nici moralist) printr-o universalitate a deschiderii spre toate domeniile cunoașterii, nespecialist cu competențe numeroase și limitate (știe "cîte puțin din toate"), cizelat într-o ambianță nouă al cărei simbol istoric e curtea de la Versailles, omul "civilizat" al epocii moderne e rezultatul interiorizării (al "privatizării") constrîngerilor politeției și al autodisciplinării voluntare: adevărat dresaj al trupului, al emoțiilor și al instinctelor. Opus în egală măsură feudalului războinic însetat de înfruntări private și de sînge, nobilului sedentarizat pe domeniul său, contaminat de rusticitatea moravurilor de la țară, și burghezului citadin ce trăiește din afaceri mercantile și adună avar, fără a risipi niciodată nimic, el face din curtea un model de civilizație și din "urbanitate" un criteriu de conduită⁷.

Expansiunea dispozitivului de inginerie urbanistică, socială și culturală de la Versailles a avut un scop politic: întărirea centralismului monarhic prin stăvilirea anarhiei și turbulenței clasei nobiliare. Adusă sub ochiul regelui și încadrată într-o etichetă strictă în care emulația și dorința de a-i fi pe plac suveranului se îngemănează cu arta de a-l măguli și de a-i smulge favoruri, aceasta e simultan neutralizată, manipulată și încărcată cu onoruri și bunuri. Devenit "instrument al domniei" (p.134), Versailles e teatrul publicității și transparenței actului de guvernare, afișat într-o subtilă scenografie ierarhică. Accesul direct la persoana regelui fiind îngăduit de etichetă, monarhul se arată supușilor de departe, se lasă admirat și măgulit, distribuie recompense îndelung așteptate⁸. Dacă sculatul și culcatul public al regilor Franței e un ritual bine cunoscut, protocolul mesei regale nu e mai puțin complex. Ludovic al XIV-lea mîncă seara numai în fața curții, însă doar cu familia, fără invitați (vizibilitate și refuz al contactului privat cu supușii). Ludovic al XV-lea, dimpotrivă, se plectisea ușor: motiv pentru care a inaugurat cîinele intime (petits soupers) în tovărășia a aproximativ 20 de persoane desemnate de fiecare dată de suveran. La aceste cîine, servirea nu era însă asigurată de personalul protocolar, ci de unul distinct, "interior" (p. 249), pentru a sublinia semnificația privată a actului. Pierderea în intensitate publicitară, ce marchează slăbirea contactului cu supușii și îndepărtarea de aceștia se accentuează sub domnia lui Ludovic al XVI-lea și a Mariei-Antoaneta. Primul a făcut o singură călătorie oficială în regat (o inspecție în portul militar Cherbourg), în vreme ce soția sa, indocilă, nonconformistă și rebelă la constrîngerii, a simplificat eticheta și protocolul împovărător al curții⁹, atrăgîndu-și rumori și calomnii. Retrasă în intimitate, familia regală va deveni ușor prizoniera unui mic anturaj de intriganți, adesea corupt, în orice caz detestat.

La Versailles existau peste 200 de apartamente în care, printr-o favoare expresă, erau găzduiți pe cheltuiala regelui cei ce-i erau apropiați. Proximitatea față de apartamentele regale era semnul prețurii, deși confortul locuințelor și securitatea chiriașilor erau uneori precare: înghesuală,

insalubritate, absența bucătărilor, a încălzirii și a toaletelor, mirosurile pestilențiale degajate de tot felul de deșeuri aruncate la întîmplare, riscul incendiilor (în 1707 focul a răvășit castelul, care a scăpat ca prin minune de ardere; 4000 de oameni au reușit să-l stingă cu greu, p. 168). În ciuda acestor neajunsuri, ambianța de sărbătoare și de petrecere neîntreruptă era aproape permanentă. Bucătăriile serveau cam 200 de mese pe zi pentru invitații regelui, bugetul operațiunii fiind, sub Ludovic al XIV-lea, dublu față de cel al tatălui său și de patru ori mai mare decît cel al bunicului său, Henric al IV-lea (p. 171). Lipsa furculițelor la începutul secolului al XVIII-lea (toată lumea se servea doar de cuțit) nu dăuna calității și varietății meselor: din 28 de feluri servite la un prînz în 1702, 14 erau în permanență pe masă printr-o savantă rotație (ulterior acest mod de prezentare va fi numit *à la française*, p. 144). În sfîrșit, cina publică a lui Ludovic al XIV-lea era precedată de "serile de apartament" private: iarna, în zilele de luni, miercuri și joi, între orele 19 și 22, regele primea cîțiva invitați cărora le erau prezentate spectacole, lecturi literare, dansuri și jocuri de societate (p. 135). Tradiția acestor primiri intime se va perpetua, în forme diferite, pînă în 1789: după 1775, în fiecare miercuri între 1 ianuarie și începutul postului, Maria-Antoaneta invită curtea, pe rînd, la "balul reginei" (p. 296).

Spațiu al plăcerilor, divertismentelor și festivităților, Versailles a cunoscut totuși rupturi de ritm în desfășurarea acestora: momentele marilor amenajări, anii de reduceri bugetare datorate marilor cheltuieli militare (în special după 1690) și, îndeosebi, lanțul de decese în familia Regelui-Soare după 1710, cînd castelul devine lugubru. Adăugăm perioadele de regență, cînd curtea se dispersa spontan în reședințe pariziene, și de asemenea efervescența în creștere a activităților literare, de teatru și de operă în Parisul secolului al XVIII-lea. În epoca Luminilor, capitala va concura cu succes reședința regală în materie de creație muzicală instrumentală, prin ansambluri și asociații de melomani precum Concertul spiritual, fondat în 1725, și Concertul amatorilor, creat în 1769.

Note:

1. Pierre Goubert, *Louis XIV et vingt millions de Français*, Paris, Fayard, 1966, reed. 1989, col. "Pluriel", p. 214.

2. V. Jurnalul sănătății lui Ludovic al XIV-lea întocmit succesiv, pentru perioada 1652-1711, de cei trei medici care s-au ocupat de starea fizică a regelui (cf. Stanislas Perez, "Louis XIV, le roi très-malade", in *L'Histoire*, 292, nov. 2004, p. 62-65).

3. Printre ultimii, François Bluche, *Louis XIV*, Paris, Fayard, 1986.

4. Norbert Elias, *Procesul civilizării*, trad. rom., Iași, Polirom, 2002, 2 vol.

5. Norbert Elias, *La société de cour*, trad. fr., Paris, Calmann-Lévy, 1974.

6. Ibid., p. 240. V. și Robert Muchembled, *Sociétés, cultures et mentalités dans la France moderne. XVIIe-XVIIIe siècle*, Paris, A. Colin, col. "Cursus", 1994, p. 154 și urm.

7. "Urbanitatea" omului de curte e princiară, nu citadină. Ea se afirmă împotriva moravurilor de la oraș, definit adesea ca o "măimutăreală a curții" (Elias, op.cit., p. 11).

8. Prima virtute a curteanului e răbdarea. "E greu să te obișnuiești, notează sarcastic La Bruyere, cu o viață petrecută într-o anticameră, în vreo curte sau așteptînd pe o scară".

9. În 19 decembrie 1778, din cauza unui ceremonial arhaic care-i impunea reginei să nască în public de teama substituiri noului-născut, Maria-Antoaneta, pe cale de a naște, a fost pe punctul de a se asfixia din lipsă de aer în camera invadată de curteni și de curioși (p. 292).

M. S. REGELE MIHAI I: "M-AM SIMȚIT TOTDEAUNA ACASĂ CÂND AM INTRAT ÎNTR-O UNIVERSITATE..."

Prin aceste cuvinte din Discursul Majestății Sale Regele Mihai I al României, prefațăm, în revista Tribuna, intervențiile prilejuite de dezvelirea busturilor Regelui Ferdinand și al Reginei Maria, cu ocazia aniversării a 85 de ani de la deschiderea cursurilor Universității "Regele Ferdinand I" - astăzi "Babeș-Bolyai" -, la Cluj, în ziua de 25 martie a.c. Într-o atmosferă festivă, Majestatea Sa a fost întâmpinat, în Aula Magna, de oficialități, cadre universitare, personalități ale vieții publice clujene, membri ai promoției academice "1946 Regele Mihai".

(Ștefan Manasia)

Universitatea ca omnium scientiarum universitas

ANDREI MARGA
Președintele Consiliului Academic
Cuvânt la dezvelirea busturilor
Regelui Ferdinand I și al Reginei Maria
la Universitatea "Babeș-Bolyai", în 25 martie 2005

Sire,
Majestatele Voastre,
Domnule Rector,
Colegi,
Doamnelor și Domnilor,

Este o învățătură simplă dar adevărată aceea că, oricare ar fi orgoliul celor ulterior născuți, aceștia stau inevitabil pe fundamente așezate de înaintași. Această învățătură simplă este confirmată de istoria Universității "Babeș-Bolyai", mereu principala universitate din Transilvania. Universitatea noastră își datorează multe din atuurile ei de astăzi istoriei academice pe care se sprijină - evident cea mai lungă istorie academică din țara noastră. În 2003, chiar în Aula Magna, Regele Mihai I amintea, pe bună dreptate, trecutul aparte al acestei instituții, sub formula potrivită de "universitate imperială", căreia austriei, germanii, maghiarii, românii i-au imprimat, în timp, pecetea. Iar dintre personalitățile de primă mărime pe scena istoriei, care au marcat prin deciziile și orientările lor evoluția acestei universități, Regele Ferdinand I a avut un rol de cotitură.

Regele Ferdinand I a fost nu numai primul Suveran al României reunite, nu numai Suveranul sub domnia căruia s-a întemeiat prima Universitate românească la Cluj, dar și dătorul unor orientări ce s-au dovedit fecunde. Cu pilduitoare pioșenie Suveranul nu ezita să-și înceapă discursul din 2 februarie 1919, din această Aula Magna, omagiindu-i pe cei ce s-au dedicat idealului universității românești.

Astăzi ne amintim prezența Regelui Ferdinand I în această universitate, împreună cu rolul excepțional îndeplinit de Rege în împrejurările primului război mondial și ale anilor ce au urmat. Cu recunoștința neîndoielnic sporită de experiențele deceniilor ce au urmat, Universitatea "Babeș-Bolyai" de astăzi îi cinstește memoria și-i eternizează încă o dată meritele dezvelind busturile în bronz ale Regelui Ferdinand și ale neobositei și inspiratei Reginei Maria.

La rațiunile acestei inițiative a Universității "Babeș-Bolyai" - pe care distinșii vorbitori le vor

evoca - vreau să adaug una care, în ce mă privește, m-a mișcat mereu. Este vorba de imaginea asupra universității pe care Regele Ferdinand a proiectat-o în discursul de inaugurare a Universității românești. Această imagine se lasă sintetizată în trei opțiuni. Mai întâi a fost opțiunea - venită pe cursul bune tradiții humboldtiene - pentru o universitate ce "formează generații de oameni de caracter, însuflețiți de vederi largi, pătrunși de iubirea de glia strămoșească și de dragostea de învățătură și de muncă, dornici de a pune energia și capitalul lor de știință în slujba patriei române". Cunoașterea formează, iar formarea trebuie să treacă prin cunoaștere - acest adevăr era o axiomă în cuvântul Regelui. Apoi, a fost opțiunea - venită pe cursul patriotismului luminat al erei moderne - pentru universitate ca "templu senin al învățaturii și iubirii de patrie". Acel civism patriotic -sau patriotism constituțional, cum îi spunem astăzi - ce însuflește această formulă a putut fi, mai târziu, marginalizat sau falsificat, dar nu a mai putut fi înfrânt. În sfârșit, a fost opțiunea pentru universitate concepută - în marea tradiție occidentală - ca omnium scientiarum universitas. Universitatea este universală -

adică comprehensivă sub aspectul cuprinderii disciplinelor și specializărilor ce compun cunoașterea și, în același timp, deschisă fără limitări spre cultura universală și situată la nivelul acesteia. O universitate monodisciplinară sau provincială era percepută drept contradicție în termeni. Această concepție a putut și ea să fie ignorată sau lăsată în bibliotecă, dar pe zi ce trece se dovedește cu adevărat actuală.

Regele Ferdinand I a exprimat aceste opțiuni, ce se dovedesc și astăzi cruciale pentru reușita acestei Universități. Suveranul își începea discursul, în care exprima opțiunile amintite, reluând un obicei din vechime, cu binecuvântarea: sic orator antequam dictator. Fie ca binecuvântarea aceasta să continue să fie, prin ani, imbold și fie ca busturile Regelui Ferdinand I și Reginei Maria să amintească mereu generațiilor aceste opțiuni ce stau la fundamentele Universității noastre și mintea vizionară și generoasă care le-a exprimat.

Cuvântul de deschidere a reuniunii solemne a Senatului U.B.B.

NICOLAE BOCȘAN,
Rectorul Universității "Babeș-Bolyai"

Sire,
Doamnă,

Vă mulțumesc în numele profesorilor și studenților, a tuturor slujitorilor Universității "Babeș-Bolyai" că ați acceptat invitația de a participa la această ceremonie, prilejuită de împlinirea a 85 de ani de la inaugurarea solemnă a Universității din Cluj, între 1-3 februarie 1920, în prezența Majestății Sale regele Ferdinand I, a Majestății Sale regina Maria și Alteței Sale Regale Princesesa Elisabeta. Vă salut în numele Universității "Babeș-Bolyai" și vă urez să aveți o ședere agreabilă la această universitate, al cărui membru de onoare ați fost proclamat.

Închinăm această ceremonie înaintașilor Majestății Voastre, care au ctitorit aici, în inima Transilvaniei, noua universitate românească, continuatoarea universității imperiale anterioare.

Atunci regele de fericită amintire Ferdinand I a declarat că a considerat "o datorie plăcută" să prezideze "inaugurarea universității române din Cluj în ziua solemnă când un nou duh își face intrarea în aceste ziduri". Vă mulțumesc că ați urmat datoria vrednicului Vostreu înaintaș și astăzi sunteți prezent, alături de slujitorii Universității Babeș-Bolyai, la aniversarea a 85 de ani de la serbările inaugurării Universității românești din Cluj, când universitatea noastră aduce un omagiu înaintașului dumneavoastră, regele Ferdinand, și reginei Maria, dezvelindu-le busturile în calitatea lor de întemeietori.

Atunci, în februarie 1920, regele Ferdinand a rostit următoarele cuvinte: "Prin știință și lumină putem numai întări prezentul și pregăti temelile unui viitor rodnic. Precum în ordinea vieții materiale spiritul pune în mișcare materia, asemenea și în ordinea vieții sociale forța unei națiuni crește prin impulsivitatea dezvoltării sale morale. Și cine poate da această impulsivitate mai eficace decât creierul unei națiuni: Universitatea".

Împărtășim și astăzi această idee generos afirmată de regele Ferdinand și considerăm universitatea un loc privilegiat, creierul și motorul propășirii unei țări.

Majestate, acele cuvinte profetice ale regelui Ferdinand I-ul s-au împlinit. Universitatea românească din Cluj, Universitatea "Regele Ferdinand I" și apoi Universitatea "Babeș-Bolyai", este continuatoarea întregii tradiții academice transilvănene de la începuturile acestui așezământ în secolul al XVI-lea, continuând apoi cu universitatea imperială, după expresia Majestății Voastre.

Universitatea Transilvaniei și-a împlinit misiunea asumată de-a lungul secolelor, aceea de a fi un focar de știință și cultură pentru toate neamurile și confesiunile locuitoare pe acest tărâm. Astăzi este una din cele mai mari și mai performante universități ale României, este o universitate multiculturală și multiconfesională, în care învață români, maghiari, germani, evrei, ucrainieni, dar și mulți alți studenți din Europa.

Acum 85 de ani, Regele Ferdinand aprecia următoarele: "îmbrățișând tot domeniul gândirii, la ea, ca la un izvor nesecat, aleargă tineretul studios ca să își potolească setea de lumină și de știință și cu cât ea se va ridica mai sus pe aripile luminoase ale cugetării, cu atât mai bogat, mai limpede și mai binefăcător va curge acest izvor".

Atunci Regele Ferdinand a definit rolul și misiunea acestei universități, un rol înalt și nobil, "nu de a scoate un număr cât mai mare de titrați - nu cantitatea, ci calitatea este factorul important - de a forma oameni de caracter, însuflețiți de vederi largi, pătrunși de iubire de patrie și de dragoste de învățătură și de muncă, dornici de a pune energia și capitalul lor de știință în slujba acestei țări", convins că noua universitate va ști să răspundă așteptărilor sale.

Vă pot asigura, Majestate, că universitatea a răspuns acestor așteptări, că astăzi este o casă bună pentru neamurile și confesiunile ardeleni, așa cum Regele Ferdinand a dorit și cum a rostit la serbările prilejuate de inaugurarea universității în 1820: "Așezată într-o țară în care diferitele naționalități au trăit viața lor proprie culturală și intelectuală, în raport cu aspirațiunile lor etnice și cu puterile lor civilizatoare, ea are frumoasa menire de a deschide ușile sale tuturor acelora cari au dorința să se încălzească la razele luminii ei arzătoare, dovedind lumii întregi că în România întregită știința nu face deosebire cărui neam aparține tânărul studios, cu aceeași dragoste îi va primi pe toți sub aripile ei maternelne".

Universitatea "Babeș-Bolyai" și-a împlinit această menire. Astăzi studiază aici cel mai mare număr de români și unguri, un mare număr de tineri învață în limba germană, studiază aici evrei și alte neamuri. Universitatea are patru facultăți teologice, care reprezintă toate bisericile istorice ale Transilvaniei, un institut de studii iudaice. (...)Dar cel mai bogat și mai prețios tezaur al universității îl reprezintă studenții, viitorul acestei țări și al Europei unite. În urmă cu 85 de ani, regele Ferdinand saluta studenții în care vedea "viitorul acestei țări", "pe vrednicii conducători de mâine", exprimând încrederea în noile generații. Tot așa i-a caracterizat și primul rector al universității, Sextil Pușcașiu, numindu-i "frunțași ai neamului", "ce dau întregii societăți timbrul individualității lor și o duc spre un trai mai bun și mai frumos".

Studenții de atunci ca și cei de astăzi nu ne-au dezamăgit. În numele lor și al profesorilor lor, al tuturor slujitorilor acestei universități, salutăm prezența Majestății Voastre și a Reginei Ana în Aula Magna cu ocazia împlinirii a 85 de ani de la serbările inaugurale ale universității din Cluj, ocazie cu care dorim să omagiem pe ilustrul vostru înaintaș, regele Ferdinand, dezvelind busturile regelui și ale reginei Măria, care acum opt decenii și jumătate au inaugurat solemn universitatea românească.

Vă rog să primiți expresia recunoștinței noastre deosebite.

"Gest simbolic, gest fondator"

TOADER NICOARĂ

Prof. univ. dr.

Decanul Facultății de Istorie și Filosofie

(...) Atmosfera de astăzi ne face să rememoram cu emoție și satisfacție momentele solemne din anul trecut, când în aceeași atmosferă însuflețită, în această aulă magnifică, Universitatea a acordat Majestății voastre, titlul de profesor honoris causa și de Senator ad honorem. Gest simbolic, gest profund reparator prin care universitatea noastră și-a onorat suveranul, și prin el și-a onorat patronul fondator, și-a îndeplinit datoria de onoare față de patronajul intelectual și cultural pe care suveranii României l-au exercitat cu beneficii intelectuale și științifice imense pentru știința și cultura românească.

Astăzi, în aceste circumstanțe fericite, ducem cu un pas mai departe gesturile reparatorii pentru restaurarea memoriei înaintașilor iluștri, prin descoperirea busturilor celor doi suverani întregitori de țară, regele Ferdinand și regina Măria, ca patroni intelectuali ai universității noastre. Nu este de prisos să reamintim în aceste împrejurări solemne, faptul că însăși nașterea universității noastre a fost posibilă prin victoria strălucită a strămoșului Majestății voastre, Regele Ferdinand I, întregitorul României în hotarele sale istorice, în hotarele sale naturale, în urma întâiului război mondial. Cum nu este deloc de prisos să amintim, - deoarece istoria a consemnat acest fapt la loc de cinste, - că Universitatea noastră a purtat cu onoare și glorie, - între 1927 și 1948 - numele aceluiși ilustru strămoș, numele de "Universitatea Regele Ferdinand I".

Deschisă în 3 noiembrie 1919, de către intelectuali români din Ardeal și din Vechiul Regat, universitatea noastră i-a avut în foarte scurt timp pe regele Ferdinand I și pe regina Măria, ca pe cei mai de seamă invitați de onoare, la serbările prilejuate de inaugurarea sa oficială, din 31 ianuarie - 2 februarie 1920.

Cuvintele regelui Ferdinand, rostite cu acest prilej, și-au păstrat prospețimea și actualitatea, stabilind comandamente morale și științifice pe care universitatea noastră s-a simțit mereu onorată să le susțină și să le promoveze.

"Am ferma convingere - rostea, cu acel prilej, regele Ferdinand I - că tânără Universitate românească va ști să răspundă în viitor tuturor așteptărilor mele. Așezată într-o țară în care diferitele naționalități au trăit fiecare viața ei culturală și intelectuală proprie, în raport cu aspirați-

ile lor etnice și cu puterile lor civilizatoare, ea are frumoasa menire de a deschide ușile sale tuturor acelora care au dorința să se încălzească la razele luminii ei arzătoare, dovedind lumii întregi că în România întregită știința nu face deosebire cărui neam aparține tânărul studios. Cu aceeași dragoste îi va primi pe toți sub aripile ei maternelne.

Închinat adevărului pe căi de dreptate - singurele care duc la concordia între diferitele seminiții ale lumii - acest așezământ de cultură va putea fi de folos neamului și umanității, cinstindu-se și cinstindu-ne deopotrivă prin munca sa științifică."¹

Iar ca gest de ctitor fondator, după pilda vechilor voievozi, regele Ferdinand a făcut cu aceeași ocazie o donație de 400 000 lei, suma urmând să fie întrebuințată pentru înființarea unui Institut de istorie națională, institut concretizat de altfel la foarte scurt timp.

Gest simbolic, gest fondator, plin de semnificații, printre multe altele care i-au urmat, prin care s-a îmbogățit patrimoniul universității, și căruia istoricii îi vor rămâne mereu îndatorați.

Universitatea n-a rămas deloc datoare regelui întregitor de țară și fondator de instituții, onorând cu numele său, la 1927 însăși numele acestei mari instituții. Din 1927 pînă la 1948, universitatea din Cluj a purtat cu onoare și glorie, numele regelui său întregitor de țară. Ea s-a numit "Universitatea Regele Ferdinand I."

Relația dintre Universitate și Casa Regală a devenit tot mai strânsă, gesturile de generozitate tot mai semnificative. Apogeul îl reprezintă festivitățile anului 1937, când au loc momente de mare solemnitate la Universitatea din Cluj, unde în prezența regelui Carol al II-lea, și a Majestății voastre, Mare Voievod de Alba Iulia, au fost inaugurate o serie de instituții ale comunității universitare clujene: Colegiul academic, Palatul Clinicilor, Muzeul de Botanică, Institutul de Studii Clasice și Biblioteca Universității.

Gestul de astăzi, de dezvelire a celor două busturi ale iluștrilor suverani, Ferdinand și Măria, vine ca un arc peste timp, să reîmprospăteze memoria colectivă a contemporanilor noștri, și să repună, printr-un act de normalitate, adevărul istoric la locul pe care-l merită aceste două personalități, cu un rol atât de marcant în istoria și cultura României moderne și contemporane.

Notă:

1. Cuvântarea Majestății Sale regelui, în Serbările pentru Inaugurarea Universității din Cluj, București, 1920, p. 16-17.

Promoția 1946 Regele Mihai I

DR. VASILE LUCACIU

Mi se oferă prilejul ca, la vârsta senectutii, în numele colegilor absolvenți ai Facultății de Medicină promoția "1946, Regele Mihai" din cadrul Universității - atunci - "Regele Ferdinand I" din Cluj și în numele acelora din țară și de peste hotare care au susținut moral și material inițiativa noastră de a realiza și așeza, cu sprijinul conducerii Universității "Babeș Bolyai", în această instituție, busturile Regelui Ferdinand I și al Reginei Maria, să am marea cinste de a primi printre noi pe Majestățile lor Regele Mihai de România și Regina Ana, care ne onorează cu prezența în această cetate universitară.

Nu între zidurile care despărțeau odată pe cei intramuros de cei extramuros, ci o cetate a culturii, a științei, a înțelegerii interetnice, interconfesionale, o cetate multiculturală cu menirea precizată la inaugurarea ei la 1 februarie 1920 de Regele Ferdinand I.

(...)ESTE O ZI ISTORICĂ 25 MARTIE 2005. Pentru că, după abolirea Monarhiei, Talibanii (am avut și noi Talibanii noștri) au dărâmat tot ceea ce reprezenta monumente cu valoare de simbol din trecutul țării, cu precădere acelea monarhice.

Astăzi, cu respectul datorat tradiției, dezvelim aceste simboluri, busturi în bronz, ridicând vâlul care a acoperit în perioada dictaturii ideologice-comuniste adevărata istorie și cultură ale poporului român.

Carol I Regele care a dobândit independența a domnit alături de Regina Elisabeta, deschizătoare de drumuri pentru marii noștri oameni de cultură, artiști și scriitori, ea însăși scriitoare sub pseudonimul de Carmen Sylva.

Regii României au fost un simbol al înțelegerii populației majoritare cu etniile conlocuitoare și cultele lor.

Pe această linie, Regele Carol în Proclamația sa către armata română în 14 noiembrie 1878 precizează: "Veți merge în Dobrogea nu în calitate de cuceritori ci de amici, ca frați ai locuitorilor care de azi înainte sunt concetățenii noștri... veți găsi și locuitori de alt neam și alte credințe. Toți aceștia au același drept la protecțiunea și dragostea voastră. Veți găsi mahomedani; să le respectați credința lor. Fiți apărători ai drepturilor ai legalității și ai civilizației Europei."

Tot Regele Carol I a fost un apărător și susținător al românilor de peste hotare (Ardeal). A aprobat textul Memorandumului: "Bine faceți, aceasta este calea pe care trebuie să o urmați!" La intervenția Lui împăratul Francisc Iosif a grațiat pe cei închiși la Seghedin pe motiv că au luptat pentru libertate, împotriva discriminării etnice, religioase, sociale și politice.

Regele Ferdinand I împreună cu Regina Maria, după actul Unirii din 1918, au cutreierat provinciile alipite pentru a cunoaște locuri și oameni. În Munții Apuseni s-au oprit la mormântul lui Avram Iancu, apoi la Cluj, unde în februarie 1920 au inaugurat prima Universitate română din acest colț de țară. A fost ziua în care s-a marcat începutul unei noi epoci în istoria culturală nu numai a românilor ci și a altor etnii și confesiuni existente în acest teritoriu. "Când în urma oștilor biruitoare au descălecat dascălii Regatului meu, ei au aflat nestinsă vatra de foc sacru pe care românimea ardeleană - vestală credincioasă - o

păstrase peste veacuri. Rod al acelorași străduințe și Universitatea română pe care o inaugurăm astăzi aici." În continuare: "Această universitate este așezată într-o țară în care diferite naționalități au trăit viața în proprie cultură și intelectualitate în raport cu aspirațiile lor etnice. Ea are frumoasa menire de a deschide ușile tuturor acelora care au dorința să se încălzească la razele luminoase, arzătoare dovedind lumii întregi că în ROMÂNIA ÎNTREGITĂ ȘTIINȚA NU FACE DEOSEBIRE CĂRUI NEAM APARTINE TÂNĂRUL STUDIOȘ. CU ACEEAȘI DRAGOSTE ÎI VA PRIMI PE TOȚI SUB ARIPILE SALE MATERNE" a cuvântat Regele.

Zece ani mai târziu (octombrie 1930), Reginei Maria, mama răniților, i se acorda titlul de Doctor Honoris Causa la propunerea fostului primrector al Universității Sextil Pușcariu: "Măria Ta, cum putea să arate Universitatea "Regele Ferdinand I" mai evident legăturile cu Casa Domnitoare și recunoștința veșnică pe care o poartă marelui ei ctitor? Domnule rector (Emil Racoviță, n.n.), Facultatea de Litere și Filozofie Cluj Vă roagă să o onorați proclamând întâiu ei "Doctor Honoris Causa", pe Majestatea Sa Regina Maria."

În acea vreme era domnia Regelui Carol al II-lea, personalitate mult discutată cu privire la viața lui personală. Dar, ca "Voivod al literaturii" a fost un mecena al artelor științelor și culturii. Cu toate frământările cu caracter extremist în anul 1939, la Universitatea "Regele Ferdinand I" au absolvit Facultatea de Medicină 60% români (ortodocși și greco-catolici) și 40% maghiari, germani, evrei (catolici, protestanți, mozaici), iar Facultatea de Drept: 58% români și 42% maghiari, germani, evrei. Plecarea din țară a Regelui Carol al II-lea n-a înlesnit instalarea democrației, din contră.

Redresarea, atât cât s-a putut în condițiile de dictatură extremist-ideologică, a venit tot din partea unui Rege: M.S. Regele Mihai I, în fața furtunii sprijinit de Regina Măria mamă. Alături la bine și la greu de poporul său, în timpul domniei, în exil, apoi revenit în țară, cu înțelegere, pricepere și demnitate militează pentru aceleași obiective ale precursorilor familiei Sale: înțelegere interetnică, interconfesională, multiculturală. La data când, în această Aula Magna (12 aprilie 2003), i s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa pentru întreaga lui activitate dusă în slujba

țării Sale România, declara: "Niciodată n-am crezut că diversitatea etnică aduce prejudecii țării noastre. Dimpotrivă toleranța și acceptarea diversității etnice ne face mai bogăți, ne face parte integrantă a familiei europene a națiunilor. Legătura dintre generațiile care au suferit pentru a vedea România prosperă și noua generație va face ca aceasta din urmă să se bucure de roadele prosperității. Legătura este pentru noi toți indiferent de naționalitate, limbă sau tradiție". Iar în mesajul transmis românilor cu ocazia Anului Nou 2005 declară: "Nu trebuie să uităm de frații și surorile noastre din Moldova vecină. Mă adresez tuturor românilor să sprijine vecinii noștri basarabeni care vorbesc limba noastră și care împărtășesc istoria și tradițiile noastre. Nu-i vorba de teritorii ci de respectarea dreptului internațional, cerinței pentru stabilitate în acest colț de Europă".

Majestate, suntem generația născută o dată cu România Mare pe care părinții și bunicii ne-au predat-o liberă, democratică, monarhică, europeană. Ca și Măria Ta care faci parte din generația noastră, ne-am născut în istorie, am învățat istoria adevărată a românilor și a altor popoare, am trăit istoria zbuciumată a unui neam chinuit sub două dictaturi ideologice, facem istorie după o schimbare de la evenimentele din 1989, după schimbarea acelei schimbări ajunși astăzi la schimbarea schimbărilor în noua orientare a liberalismului portocaliu.

Majestățile Voastre,

Onorați participanți la această adunare asistați la o zi istorică în care absolvenții Facultății de Medicină promoția 1946 Regele Mihai, din cadrul Universității "Regele Ferdinand I" Cluj, în numele lor și al acelora din țară și de peste hotar care ne-au sprijinit moral și material, predăm busturile Regelui Ferdinand I și al Reginei Maria Consiliului Academic și Rectoratului Universității "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca, chează a continuității spiritului de toleranță și înțelegere în activitatea prin care profesorii acestui lăcaș de cultură să transmită știința și experiența noilor generații, cu mesaj către popoarele creștine ale Europei: NIHIL SINE DEO.

Absolvenții Facultății de Medicină, promoția 1946, la 50 de ani de la absolvire (1996)

Discursul Majestății Sale Regele Mihai I al României

Doamnelor și Domnilor,

În ciuda diferenței de vârstă, m-am simțit totdeauna acasă când am intrat într-o universitate, oricare ar fi ea. Să nu uităm niciodată că primii oameni care au ieșit în stradă și au început revoluția, care au înlăturat dictatura comunistă în urmă cu mai mult de 15 ani, au fost studenții și personalul academic, cei mai mulți dintre ei născuți sub comunism. Ei au fost destinați să fie prima generație cu creierii complet spălate de regim, dar s-au dovedit a fi conștiința noastră, soldații noștri în lupta pentru democrație. Evenimentele lui 1989 din Timișoara și București sunt, bineînțeles, cunoscute. Dar nu ar trebui să uităm nici mișcarea studențească din această Universitate și lupta eroică a celor de aici pentru libertate. Și nici faptul că acesta a fost un fenomen unic al propriei noastre vieți. Să ne amintim de primii studenți și de primul personal academic care au pășit pe porțile acestei universități, imediat după sfârșitul Primului Război Mondial, când lupta încă mai continua în anumite colțuri ale Europei Centrale, ca să învețe limba românească sau să asculte cu interes lecturile lui Vasile Pârvan intitulate Datoria Vieții Noastre. Au fost primul exemplu al reîntoarcerii la o viață normală după sfârșitul războiului, al unui nou început într-o Românie unită.

Sărbătorim astăzi a 85-a aniversare de când Regele Ferdinand și Regina Maria, auguștii mei Bunici, au deschis festiv această universitate românească în Ardeal. Aș vrea să vă reamintesc contextul în care acest eveniment a avut loc. La acea vreme România a fost pentru un an deschisă, după sfârșitul groaznicului război, care a distrus o

mare parte din Europa. Trupele ei erau încă dislocate pe tot continentul. Nu mai puțin de trei imperii se dezintegraseră în acel timp, Rusia către nord ca și Ungaria către vest erau într-o totală dezordine. Înăuntrul Țării noastre circulau șapte valute diferite, o mare parte a agriculturii era abandonată, țărani noștri erau încă în uniformă militară, și întreaga noastră viață politică era transformată irevocabil prin Marea Unire care aduse milioane de români și membri ai altor grupuri etnice la noi în Țară. Și, în fine, granițele noastre nu erau încă complet acceptate de Marile Puteri. Am putea recunoaște că țara avea multe alte priorități decât înființarea unei universități.

Și totuși, în acel moment, Regele Ferdinand și Regina Maria au venit aici să deschidă festiv această academie.

Ar trebui să onorăm astăzi nu numai pe Regele Ferdinand și Regina Maria, ci pe toți ceilalți români care au fost destul de înțelepți să vadă că o bună educație reprezintă temelia unui stat modern, la fel ca economia sau apărarea. Datoria unui monarh constituțional este să încurajeze națiunea și să călăuzească politicienii, să prevadă nevoile imediate ale poporului. Sunt sigur că Bunicul Meu ar fi fost mândru de voi toți astăzi. Voi reprezentați una din cele mai bune tradiții ale învățământului academic român. Și sunt impresionat de faptul că, la mai mult de opt decenii de la acest eveniment, contribuția personală a Regelui Ferdinand este onorată acum aici, așa cum se cuvine, în felul în care și viitoarele generații își vor aminti de noi.

Nu-mi amintesc prea bine de Bunicul Meu. Dar am fost totdeauna călăuzit, de faptele lui. Deși născut în afara granițelor, a trăit și a murit ca un român, profund atașat de Țara lui. O singură propoziție a vieții lui spune totul despre aceasta. Când, la 14 august 1916, Consiliul de Coroană de la București dezbătea intrarea României în război alături de Aliați, după ce i-a ascultat pe toți politicienii care nu puteau, într-un final, decide, i-a oprit și a spus: "Domnilor, cu Dumnezeu înainte". A fost o propoziție simplă, care în numai patru cuvinte a adunat toate aspirațiile de secole ale românilor. Și când a venit la Cluj, la mai puțin de

Regina Maria. Bust relizat de sculptorul Radu Moraru, din inițiativa familiilor Vasile Lucaciu și Gheorghe Telea

patru ani după rostirea celor patru cuvinte, victoria lui și triumful națiunii noastre erau depline.

Doamnelor și Domnilor,

Instituția voastră este un exemplu al legăturilor României cu întregul continent european, cu întreaga familie a națiunilor europene. De-a lungul lungul timpului a fost o instituție a Imperiului Austriac, un așezământ educațional Austro-Ungar, o instituție maghiară și românească. A fost de asemenea o instituție de religie calvinistă, catolică și ortodoxă. A predat în multe limbi și s-a luptat pentru independența ei împotriva multor Guverne, incluzând periodic și pe proprii noștri politicieni de la București. Este în același timp foarte veche și relativ nouă. Rămâne locul de întâlnire al diferitelor noastre naționalități. A suferit de asemenea teribila soartă a războiului și dictaturii, dar a supraviețuit intactă și mândră, așa cum s-ar fi așteptat Regele Ferdinand și Regina Maria să se întâmple. Peste tot pe continentul nostru există înțelegerea că oamenii trebuie să păstreze o puternică identificare cu statul, dar statul trebuie, de asemenea, să respecte individua-litățile separate ale diverselor comunități.

În scurt timp vom deveni membri plini ai Uniunii Europene. Multe din disputele care ne preocupau în trecut nu vor mai fi atât de relevante. Limba română și maghiară vor fi limbi oficiale ale Uniunii Europene vorbite în fiecare instituție europeană. Vom fi în continuare nevoiți să găsim propriile soluții pentru sistemul educațional din țara noastră. Dar confruntările vor fi de neconceput. Toleranța și acceptarea diversității etnice este ceea ce ne face pe toți mai bogați și este ceea ce ne face să fim o parte a Familiei Europene de națiuni. Sunt mulțumit că această universitate este acum privită ca un model de toleranță etnică și culturală.

Doamnelor și Domnilor,

Doresc să închei prin a vă mulțumi pentru organizarea acestei ceremonii, reprezintă un act de recunoaștere istorică, un moment de mândrie pentru noi toți. De asemenea, doresc să vă mulțumesc, încă o dată, pentru onoarea pe care mi-ați acordat-o, mie personal, în trecut. Așa cum v-am spus și atunci nu privesc aceste onoruri ca pe ceva ce mi se cuvine mie personal. Ci mai degrabă ca pe o legătură între generația care a suferit în scopul de a vedea România prosperă, pentru ca noua generație, care se află astăzi în fața noastră, să poată să se bucure de roadele prosperității în decada următoare. Când Bunicii mei au venit în această clădire, au făcut legământ să protejeze și să promoveze Universitatea în care ne aflăm. Astăzi, mă simt onorat să reinnoiesc această promisiune, în numele Meu și al Familiei Mele.

Fotografii de Cristian Gudaș

puncte de vedere

Uniunea Scriitorilor și premianții ei clujeni

Anchetă de Daniel Moșoiu

Joi, 7 aprilie a.c., Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor a decernat, într-o atmosferă destinsă, premiile pentru cele mai bune cărți apărute în 2004. După momentul festiv, cu câteva întrebări gata fixate în minte, am intenționat să realizez pentru Tribuna și Radio Cluj un sondaj sprinter printre laureați. Nota comună a dialogurilor, în afara întrebărilor prestabilite, a fost graba. A intervievaților - să nu rateze momentul protocolar, cu cele aferente (ceea ce nu s-a întâmplat), a reporterului - să nu-i rateze pe ceilalți premianți (ceea ce s-a întâmplat). Pînă la urmă, a ieșit ceva mai mult decît ne-am propus. Poate și mai interesant, în măsura în care interviurile care urmează și din care publicăm astăzi doar o primă tranșă, reușesc să ofere, printre altele, și o imagine vie a vieții literare clujene. (D.M.)

Ion Cristofor: "Voi fi fericit de fiecare dată cînd voi publica, fie și numai două rînduri, în Tribuna"

- D-le Ion Cristofor, această a patra carte de poeme pe care o semnați, "Sărbătoare la ospiciu", se dovedește a fi și o sărbătoare a poeziei pentru dvs. !

- Se poate spune și așa în măsura în care orice carte este o boală învinsă. Și mai e o sărbătoare pentru mine faptul că mi-am văzut apărută

cartea la Editura Casa Cărții de Știință, în redacția unui critic literar pe care îl apreciez foarte mult, Irina Petraș.

- Există nuanțe, tonuri noi față de volumele anterioare? Putem vorbi de o altă atmosferă?

- Este o schimbare, după cum au observat anumiți comentatori, și chiar o deviere de la liniile în care eram încadrat de critica literară. Mă refer la echinoxism și optzecism, de care bineînțeles că nu mă dezic. Nu mă situez în afara timpului și a unor influențe pe care epoca și le pune inevitabil asupra ta. Însă e limpede că e o carte diferită față de celelalte. E o carte mai brutală

prin expresie, mai apropiată de cotidian, mai biografică, dacă vreți, sînt seisme sufletești care se resimt, sînt, ca să spun așa, mai realist, iar calofilia care mi s-a pus în cîrcă de către unii critici a rămas undeva în urmă.

- Sînteți mulțumit de ecurile pe care acest volum l-a avut în presa literară?

- Astăzi se scrie foarte puțin, însă, ținînd cont de faptul că această carte a fost recenzată și într-o revistă cum este Minimum, care apare la Tel Aviv, și în reviste prestigioase precum Convorbiri literare sau România literară, mă pot declara mulțumit.

- Sînteți angajatul Primăriei clujene. Cît de mare a fost implicarea administrației locale în decernarea acestor premii?

- N-aș spune că este un efort foarte mare, însă trebuie să recunoaștem că, spre cinstea lor, primarul și Consiliul Local au alocat o sumă, totuși, impresionantă, 500 de milioane de lei, cea mai mare de pînă acum. Se spune că nu se face suficient pentru cultură... Niciodată nu se face suficient pentru cultură, însă acesta este un sprijin binevenit pentru breasla noastră. În fond, aceasta este obligația unei administrații locale, să sprijine în toate formele și prin toate mijloacele cultura. În acest sens, există o mare disponibilitate din partea primarului și a Consiliului Local, se lucrează la un plan pe termen scurt, mediu și lung de gospodărire cît mai eficientă a resurselor financiare pe care le are administrația locală în domeniul culturii și al învățămîntului.

- Credeți că aceste premii pot influența, pot schimba anumite ierarhii literare?

- Un premiu literar este numai un premiu literar, o diplomă, o sumă de bani, dar și o recunoaștere a confracților aflați în juriu, oameni cu mare greutate în cetatea culturală și universitară a Clujului. Nu cred că se schimbă ierarhiile. Acestea le stabilește numai posteritatea.

- Cum vedeți viața literară de astăzi a Clujului?

- Una extrem de agitată, extrem de turbionară, cu tot soiul de cutremure, de luări de poziție mai mult sau mai puțin adecvate. Sînt șocat, bunăoară, de modul în care presa clujeană atacă o revistă cum este Tribuna. E păcat că nu există solidaritate între cei care mînuiesc condeiul. Ar trebui să ne dăm seama că ne aflăm în aceeași barcă și că o revistă literară este o corabie extrem de șubredă. Pierderile se vor vedea în timp. Atacurile trebuie temperate. E nevoie, de asemenea, de mai multă diplomație, pentru că administrația sprijină cultura, dar, cum se spune, nu-ți bagă în traistă. Cred că direcția atacurilor trebuie îndreptată în cu totul și cu totul altă parte. În rest, putem discuta dacă o revistă literară este bine sau mai puțin bine făcută... Întotdeauna vor exista păreri contrarii și întotdeauna e loc de mai bine. Nu cred că Tribunei i se poate reproșa faptul că înghite bani publici. Nici o fabrică nu a produs cît a produs în economia națională Mihai

Eminescu...Cultura este o investiție pe termen lung. Din acest punct de vedere, important este că a existat continuitate în destinul Tribunei. Din cîte știți, redactorii revistei au lucrat 3-4 ani fără salariu. Nici atunci n-a existat solidaritate în jurul ei. Ciudat, oamenii nu s-au "mobilizat" atunci cum o fac astăzi. Bănuiesc că la mijloc sînt niște orgolii, niște complexe. S-ar putea ca aceste atacuri să aibă și un anumit dram de adevăr, nu sînt eu cel care să dea verdicte. Însă, părerea mea este că Tribuna a atins o formulă literară fericită, cu o echipă de tineri extrem de dotați, o echipă dinamică, deschisă tuturor orientărilor culturale. Cred că trebuie să-i acordăm încredere.

- Cum se împacă statutul dvs. de fost redactor al Tribunei cu cel actual, de colaborator?

- Pentru mine, Tribuna a fost o mare familie. Și cred că este o mare onoare să lucrezi la o revistă de prestigiu Tribunei, cum o onoare este

să lucrezi și să publici la celelalte reviste culturale ale Clujului. Prin urmare, orice s-ar întîmpla, indiferent cine va conduce revista, eu rămîn tribunist și voi fi fericit de fiecare dată cînd voi publica, fie și numai două rînduri, în Tribuna.

Alexandru Vlad: "Clujul a polenizat țara cu talente, în loc să le păstreze pentru sine"

- D-le Alexandru Vlad, sînt în măsură aceste premii să modifice anumite ierarhii literare?

- Mai degrabă le confirmă, dacă nu mă taxați ca lipsit de modestie! Pentru că, într-o ordine întîmplătoare, Ion Simuț, Ion Vartic, Petru Poantă, Ion Mureșan sînt valori de vîrf ale orașului și, în contextul acesta zonal, cel puțin, cărțile lor, de fiecare dată, sînt practic automat de talia premiilor.

-Se poate spune același lucru și despre Alexandru Vlad?

-Poate că da, măcar pentru faptul că scot atît de rar cîte o carte...

- Cum ați plasa, în contextul celorlalte cărți de proză ale dvs., acest volum premiat?

- O să fiu sincer, cartea aceasta este, practic, o rămășiță. Dintre aceste texte, unele au căzut la cenzură, altele n-au intrat în volumele anterioare pentru că produceau un anumit efect de supra-punere tematică. Textele au rămas și eu le-am cău-

tat multă vreme un mod de a le "pune" împreună, o miză comună, o unitate tematică. Imediat ce această miză a apărut, prin textul introductiv și prin cel final, ele au devenit parcă de la sine o carte și, cum scrisul meu s-a schimbat, nu mai aveam de ce să aștept, să zicem, texte viitoare, pentru că nu s-ar fi împăcat nicidecum cu acestea.

– Cum s-a schimbat scrisul dvs.?

– Probabil că meseria de jurnalist pe care o fac de vreo 15 ani-mă obligat la un stil mai asertiv, la fraze mai scurte, mai directe, la alternări de fraze lungi și scurte. Scrisul zilnic sau săptămânal la un ziar te obligă la o anumită transformare care pînă la urmă e transformarea spiritului tău, a modului tău de a vorbi și de care nu te mai dispensezi nici ca prozator.

– Sînteți redactor la revista Vatra, scrieți în Evenimentul zilei, colaborați la Tribuna, aveți, cu singuranță, și alte obligații contractuale, legate de traduceri. Mai aveți timp și pentru proiectele dvs., mai vechi sau mai noi?

– Proiecte există, și vechi, și noi, în desfășurare. Numai că întotdeauna proiectele de lungă durată sînt primele abandonate în fața obligațiilor de scurtă durată. Nu-mi place să mărturisesc asta, bănuiesc că nici nu face o bună impresie nimănui, dar asta e viața. Proiectele acestea nu sînt abandonate, însă, și în obsesiile mele, sînt hotărît să mă întorc la ele atunci cînd voi avea răgaz. Răgazul ăsta se amîină, eu mă schimb...

– De ce ați fugit de Cluj? Mărturișiți undeva că vă simțiți ca un orașean eșuat la sat...

– Știu eu, în primul rînd orașul acesta, în clipa devenirii mele, a fost destul de ostil cu mine și cu nenumărați alții care acum sînt în alte orașe sau în străinătate. Am încercat să găsesc o formulă de supraviețuire și formula a fost să-mi scot cărțile la Cartea românească și nu la Dacia, să fiu membru al Asociației din București și nu din Cluj, să lucrez la Vatra și nu la o revistă clujeană, cu asta reușind să-mi încropesc un statut de locuitor al Clujului care nu deranjează foarte mult, îmi place mie să cred, deși cîteodată constat că nu e chiar așa. Poate de aceea am ales să-mi mut uneori viața de la oraș la țară.

– Mai există și astăzi acea ostilitate de care ați amintit?

– Nu mai există ostilitate, dar ea n-a fost înlocuită cu foarte multă prietenie. Vechea ostilitate care îi lăsa pe tineri pe dinafară a fost înlocuită de neglijență, de dezinteres față de cultură. Ar fi bine ca orașul să fie mai atent în special cu foarte tinerele talente. E bine ca unor valori depistate devreme să li se întindă o mîină de ajutor, să primească, știu eu, o slujbă, o garsonieră. Clujul, care a fost întotdeauna o pepinieră de talente, mai degrabă a polenizat țara cu ele, decît să le păstreze pentru sine. De aceea, aș insista asupra rolului revistelor literare și al editurilor. Este semnificativ faptul că nu avem o editură de talia Poliromului, să zicem, și că pe ici, pe colo, se mai manifestă o anumită ostilitate față de revistele literare. Ele sînt așa cum sîntem noi, încă o dată o spun, ele nu sînt mai bune pentru că la Cluj n-au rămas valorile consacrate, dar, ca orice oraș universitar, ca orice oraș mare, sînt convins că are capacitate de regenerare. Pentru asta ne trebuie spațiile pregătite, revistele, tinerii trebuie să aibă unde să se manifeste.

– Ați fost de curînd subiectul unei povești delicate în jurul Tribunei. Despre ce a fost vorba?

– Cred că despre acel interviu pe care l-am acordat ziarului Ziuu. În naivitatea mea, probabil, am încercat în redacția ziarului să le explic confrăților mei ziarști, din rîndurile cărora fac oarecum parte, ca bigam ce sînt, situația, rosturile și complexitatea unei reviste literare și să le spun că atunci cînd gazetele intervin în presa literară e ca și cum ar interveni poliția într-o unitate militară pe motiv că nu e disciplină... Ajutorul e oricînd binevenit, dar făcut nu cu răutate, ci cu intenții constructive. Ei, textul în presă se transfigurează, în mintea celor care îl citesc se mai transfigurează o dată și, pînă la urmă, bietul autor plătește oalele sparte. Eu voiam să spun că nu există ostilitate la Tribuna, nu știu nume de scriitori tineri, de alți autori care să spună că au fost refuzați pe motive extra-literare de revista Tribuna. S-a înțeles probabil mai greu, spuneam că Tribuna este un receptacol al orașului, așa cum există el, că Tribuna nu este în nici un fel de primejdie. Ar fi chiar o monstruozi-tate, după ce a renăscut în urma unei respirații gură la gură, după o intervenție aproape medicală din partea autorităților... Eu atrag atenția că fără ea nu se poate.

– Faceți abstracție de reportofon, de faptul că acest interviu va apărea în Tribuna și spuneți-ne ce-i lipsește acestei reviste?

– Tribuna trebuie să-și lămurească ce vrea să fie. Dacă vrea să fie un săptămînal, cum am înțeles că tinde a redeveni, atunci trebuie să-și asume dinamica vieții culturale a orașului și literatura vie, în curgere, nu literatura de tezaur care este apanajul unor reviste trimestriale, să zicem. Un săptămînal este o revistă-laborator, o revistă în care talentele sînt în desfășurare. Din această pepinieră ies pe urmă cărțile sau materialele care se tezaurizează în revistele cu o dinamică mai lentă, cumulativă. Deci, o revistă care trebuie să fie oglinda unei săptămîni sau a celui interval scurt de timp în care lucrurile se împlinesc, se desfășoară, se scriu, probabil că spre asta tinde Tribuna.

– Să încheiem oarecum rotund acest interviu revenind, în final, la volumul dvs.: sînteți mulțumit de ecourile lui critice?

– Ecouri critice n-au prea existat. Pentru că, asta e realitatea, generația tînă este cu ochii pe scriitorii tineri. Iar cei care sînt avizi azi de lectură sînt interesați de autorii propriei generații. Dar, la vîrsta mea, îmi scriu cărțile într-un dialog cu mine însumi, mai degrabă, decît cu atenția îndreptată la ecourile pe care le-ar putea stîrni. Și, pînă la urmă, premiul acesta este și el un ecou, nu?

Radu Țuculescu: "Viața literară clujeană este plină de convulsii, sîntem campioni în dezbinare"

– D-le Radu Țuculescu, iată-vă la primul volum de teatru, după 32 de ani de la ceea ce ar fi trebuit să fie debutul dvs. Care este istoria acestei cărți premiate de filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor?

– În urmă cu 32 de ani am predat un volum de teatru la Editura Dacia care însă n-a mai apărut niciodată. În perioada aceea exista un control sever asupra teatrului, nu se putea publica decît teatrul care se juca pe scenă și nu se putea juca decît teatrul publicat! Erau doar anumiți autori agreați, drept pentru care am și renunțat să

mai scriu multă vreme teatru. În acest volum, n-a mai rămas nici una din piesle de atunci, nici n-aș mai publica decît una singură, Ultima bătălie, la care mai țin și pe care o consider valabilă și la această oră. Acum doi ani, acest volum a fost cerut de Editura Dacia, pentru că se împlineau 30 de ani de cînd ar fi trebuit să debutez. Un an de zile mai apoi am fost tot amînat cu vechile și binecunoscutele tertipuri editoriale. Între timp, George Vasile Dăncu, editorul de atunci, a plecat de la Dacia, și-a făcut editură proprie și, la un moment dat, cum este el, așa, mai timid, a îndrăznit să-mi propună publicarea acestui volum la editura lui, pentru că la Dacia oricum nu mai avea nici o șansă. Așa a apărut. Sigur că acest premiu mă bucură, dar trebuie să fac o mențiune: un premiu nu este un ajutor social. Sînt unii autori care urlă sau șușotesec pe la colțuri că e cazul să mai ia și ei cîte un premiu, că le-a venit și lor rîndul! Să fie clar, premiul se dă pentru cărți, nu pentru autori! De aceea, mi se pare și absurd să nu mai poți lua trei ani de zile premiu, după ce ai fost laureat.

– Pare ciudat să vă amîne o editură! Sau nu? Se mai întîmplă astfel de "scurtcircuite" în relația dintre autorii consacrați și editori?

– Din păcate, se întîmplă. Iată, un alt exemplu. I-am propus Editurii Paralela 45 romanul care sper să apară în curînd, dar la Editura Tritonic Transilvania, într-o serie de literatură română contemporană. Lumea crede că eu am publicat mult, dar ultimul meu roman datează din 1991. În afara Cuptorului cu microunde, restul cărților sînt ori reeditări, ori texte scrise cu multă vreme în urmă, jurnalele de călătorii le-am început încă din 1972. Și am propus editurii respective romanul. La care, maestrul Călin Vlasie a replicat că nu mai publică clujeni, pentru că nu li se vînd cărțile. Drept pentru care, un angajat de-al lui i-a atras atenția că Aventuri în anticameră nu se mai găsește nici în librării, nici în depozitul editurii. El a băgat în aceeași oală pe toată lumea. Nu așa se discută cu un autor. Cu atît mai ciudat țî se pare atunci cînd, cazul de la Dacia, un editor îți cere un manuscris și pe urmă nu-l mai publică, invocînd motive puerile: "Mi s-a stricat tipografia! Știi, sînt probleme, nu putem publica decît volume sub-

țirele de poezii, dar luna viitoare, sigur!" Ca să aflu apoi că nici măcar n-a scos manuscrisul din sertar!

– Nici nu vă mai întreb atunci care sînt șansele unui tînăr autor să deuteze la o editură cunoscută!

– E o bulibășeală totală, sînt foarte multe edituri. Dacă ai niște bani, poți oricînd să publici. Mi-au venit autori la studio (TVR Cluj, n.n.) cu cîte 10 volume publicate. Nici n-am auzit de ei, nici de respectivele edituri, edituri de cartier care n-au nici un fel de desfacere pe piață, îți publică volumul și ți-l pun în brațe. Nici nu știu care e rostul cărții, dacă nu circulă?! Arăți la vecini, la prieteni că ai tipărit și tu o carte? Editorul ți-o tipărește, ia banii și... gata.

– Probabil că românul s-a născut editor...

– Exact, românul nu mai este poet, ci editor. S-a născut editor!

– Poate un astfel de premiu schimba ierarhiile literare, pe ici, pe colo?

– Nu cred. Nici măcar premiul Nobel n-a schimbat ierarhiile... În ce privește premiile Uniunii, premiile mari, există laureați de care nu s-a mai auzit, de care n-a mai vorbit nimeni. Sigur, un astfel de premiu pentru autor este o bucurie, mai ales că acum se implică și autoritățile orașului, bravo lor, și premiul este ceva mai... substanțial! E un lucru care nu poate decît să facă onoare urbei, mai ales că Clujul a avut întotdeauna probleme cu latura asta...

– Chiar așa, care sînt problemele Clujului? Cît de integrat vă simțiți în viața literară clujeană?

– Nu prea știu care e viața literară clujeană. În ultimii 15 ani e o confuzie teribilă de valori, o bulversare totală, o mulțime de veleitari... Dacă au scris trei articole, și ălea agramate, se cred scriitori. Și stilul ăsta agresiv care acoperă, de fapt, o incultură crasă... E foarte ușor să înjuri fără să ai nici o motivație. E ușor să spui că cutare e prost

scriitor dacă n-ai citit nimic de el! Dacă spui că e prost scriitor, trebuie să și motivezi de ce. Poate să nu-ți placă cineva, e opțiunea ta. Dar cînd spui că scrie prost, trebuie să și argumentezi. Din confuzia asta totală de valori și din grămada asta de cărți care apar, așa, cu lopata, pînă la urmă publicul va discerne. Eu am mare încredere, mai ales în tineri. Revenind, viața literară clujeană este plină de convulsii pe care eu nu le înțeleg. După ce că sîntem numai o mină de oameni, sîntem campioni în dezbinare, în fariseism, nu sîntem uniți. Nu știu, eu atît timp cît am încredere în ce scriu, n-am de ce să-l invidiez pe nu știu care. Ce, nu încăpem într-un raft? Din păcate, caracterul e problema unor scriitori.

– N-ați făcut parte din gruparea Echinoc și, în general, n-ați fost un apropiat al redacțiilor revistelor clujene, dar în ultimii ani ați devenit un colaborator constant al Tribunei...

– Eu cu Tribuna am colaborat din totdeauna. Țin minte perioada în care revista era înfiorător de săracă și părăsită cam de toți, trebuie să mă laud un pic, am făcut atunci foarte multe, fără să primesc un ban, numai în virtutea prieteniei cu Maxim Danciu și cu alți cîțiva. De Tribuna mă leagă și alte amintiri. A fost singura revistă care mi-a publicat fragmente din unele piese de teatru cu care am avut mari probleme pentru că se jucau pe ascuns de către trupele studentești. Acum, cînd Tribuna merge bine, evident că trebuie înjurată de unii. Are românul un stil de a-și da singur picioare în fund... Merge în sfîrșit ceva bine sau a început să meargă bine și trebuie să urlăm că de ce merge și să găsim nod în papură... Revista Tribuna e deschisă oricui, mai puțin veleitarilor, îmi pare foarte rău! Găsesc în această revistă niște tineri foarte buni. Mi se pare o redacție cu care merită să colaborezi. Repet, am ținut la această revistă și pe vremea cînd apărea cu foarte, foarte mare greutate. E proastă revista Tribuna? Păi, explică, pe pagini, pe articole! Cu creionul în mînă. E ușor să spui că merge prost

cînd tu nici măcar n-ai citit-o.

– Și merge chiar așa de bine, cum spuneți?

– Dacă revista n-ar fi bună, n-ar mai înjura-o nimeni. Dacă nu ești de compătimit, atunci trebuie să fii înjurat.

– Cititorii prozei dvs. vor fi curioși să afle cîte ceva despre romanul anunțat. La ce să se aștepte?

– La o surpriză, sper. Fragmente din această carte au provocat deja un scandal la Oradea, după ce au fost publicate în Familia, un editorialist s-a inflammat în presa locală. Dar și acolo atacurile erau îndreptate, de fapt, împotriva revistei, adică uite ce publica Familia pe banii contribuabililor, îl publică pe Țuculescu. Replicile au fost extrem de dure și pînă la urmă respectivul și-a cerut scuze. Vreau să spun că Mircea Iorgulescu trebuia să scrie prefața acestui roman, dar după ce l-a citit mi-a spus că pur și simplu nu știe unde să-l încadreze, a fost derutat, ceea ce m-a și bucurat, dar m-a și întristat. E un roman ciudat și interesant, pentru că cea care mi-a povestit romanul, vreme de cinci ani de zile, o bătrînă, "mamabătrînă", bunica soției mele, nu știa românește deloc. Mi-a povestit în ungurește întîmplări absolute extraordinare din satul ei. Eu nu știu ungurește decît cam 60 la sută. Deci, neînțelegînd tot, restul am inventat. Dar asta a fost în favoarea mea, pentru așa se naște literatura, din întîmplări adevărate și din închipuiri. La un moment dat, spun asta în roman, am avut impresia că și eu eram, de fapt, povestit de "mamabătrînă". Nu mai existam ca autor.

În numărul următor răspund: Ion Simuț, Marcel Mureșanu, Ion Mureșan, Claudiu Groza

Anunt

"TÂNĂRUL JURNALIST AL ANULUI"

Fundația Freedom House și Edipresse As cu sprijinul Connex - partener fondator, GlaxoSmithKline, Rompetrol și UniCredit Romania lansează a șaptea ediție a concursului anual destinat încurajării și recompensării tinerilor jurnaliști.

Concursul "Tânărul jurnalist al anului" are 5 secțiuni:

- Cultură;
- Telecomunicații;
- Social (piața muncii, probleme sociale etc);
- Sănătate (sistemul de sănătate, industria farmaceutică, campanii de informare pe diverse afecțiuni, proiecte sociale);
- Economic / afaceri;
- Financiar / bancar;

Pentru fiecare secțiune în parte, va fi desemnat cel mai promițător tînăr jurnalist care a publicat în cursul anului 2004 articole tratând subiecte din domeniile anunțate. Câștigătorul fiecărei secțiuni primește un premiu în valoare de 1000 Euro. La fiecare secțiune se vor acorda și două mențiuni de 100 Euro.

Participanții trebuie să aibă maxim 35 de ani.

Pentru înscrierea la concurs, candidații sunt rugați să trimită: 3 articole (minim 1000 de cuvinte / articol)

în original, 3 fotocopii ale fiecărui articol, și o prezentare succintă a experienței profesionale. Articolele trebuie să fie la prima participare la un concurs de acest gen. Selecția articolelor va fi făcută de către personalități ale mass-media din România.

Trimiteti înscrierile la concurs pînă la 15 mai (data poștei), cu mențiunea: Pentru Concursul "Tânărul Jurnalist al Anului" (secțiunea) pe adresa FREEDOM HOUSE, B-dul Ferdinand nr. 125, et. 1, ap. 2, București.

Pentru detalii, contactați Fundația Freedom House, la telefoanele: 253 28 38, 0722 205 549, 0740 089 253 sau la adresele de e-mail: freedomhouse@freedomhouse.ro; marinescu@freedomhouse.ro

Persoana de contact: Mălina Marinescu, Program officer

"Ioan Petru Culianu"

Cu prilejul împlinirii a 10 ani de activitate, Editura Polirom lansează concursul anual "Ioan Petru Culianu". Concursul este adresat debutanților, autori de studii și eseuri în domeniul științelor socio-umane

Editura Polirom anunță instituirea unui concurs anual de debut pentru cărți de studii și eseuri. Concursul va purta numele de "Ioan Petru Culianu". Lucrările prezentate trebuie să se înscrie în domeniile: istoria religiilor, studii culturale, mentalități, antropolo-

gie. Pot participa și manuscrise din domeniul altor științe socio-umane (psihologie, sociologie, știință politică, studii de gen, asistență socială), comunicare, relații publice, studii media.

Valoarea premiului este de 1000 de euro, iar lucrările premiate vor fi publicate. Sunt acceptate în concurs și manuscrise ale autorilor care au participat cu materiale în volume colective deja publicate.

Manuscrisele vor fi expediate în plic, fără semnătură și prefațate de un motto, pe adresa editurii din Iași, B-dul Carol nr. 4, C.P. 266, în format electronic și print (ambele obligatorii). În plic separat, concurenții sunt rugați să introducă același motto, precum și un CV al autorului. Ambele plicuri vor purta mențiunea Pentru concursul "Ioan Petru Culianu". Manuscrisele nu se înapoiază.

În anul 2005 vor fi luate în considerație manuscrisele primite în perioada 1 aprilie - 30 septembrie a.c. Este de preferat ca manuscrisele să conțină între 200 și 300 de pagini a câte 2000 de semne. Manuscrisele sosite pe adresa editurii vor fi examinate de un juriu a cărui componență va fi comunicată la data anunțării premiului.

Informații suplimentare pot fi obținute prin e-mail la adresa concurs@polirom.ro sau la telefon 0722.609.478.

poezia

Viorel Mureșan

Anul în care n-a înflorit forsytia

ei văd doar crepusculul
deasupra minereurilor
și urcînd o ploaie de pumnale
de aur

un ho-hot de răs face să cadă
toată noaptea
un șir de bastoane albe
și pata aceea de lapte uscat
de pe cer

locul trupului meu în apă se umple de praf

după ploaie ambalaje de plastic
fac pe străzi vânătoare
o sticlă roșie poate fi oricînd o suplă căprioară
bidoanele verzi au puști cu lunetă
găletușele negre mai la o parte
parcă ar scurma în noroaiele cerului

apoi un dulap în care foiau șobolanii
trecu prin mintea senină a celui ce abate luntrea
și numai galbenul foarte departe pe ape
absent-
se șterse ca o burtă de vacă
de atâtea bănuitoare priviri

locul gol al trupului meu se umple
de o iarbă cu fața spre mare

prin fumul țigărilor strivite în scrumieră
tot răzbate găfăitul morții

Haiku

vocea unei fete
prinsă în arcul întins
al genunii

...idem est...

era de piatră neliniștea în muzeul acela din
salzburg
cînd un soare gol bătea deasupra noastră

eu continuam să fiu craniul lui wolfgang amadeus
mozart
în vreme ce tu
pe rînd erai
floare de urzică
paianjen
bufniță
broască
pereche de ochelari
și clapele de la clavecin
avînd exact aceeași culoare
cu craniul gol de sunete al lui mozart

Copilăria se piede ca o șosea printre două șiruri de case

moartea
nici ea nu vine dintr-odată
la o oră cîndva hotărâtă
vine pe rînd
cum ies șobolanii la baltă
să se adape
cum se adună frigul iernii
în bare metalice

Descrierea unei zile de iarnă

culorile atîrnă undeva sub pămînt
legate la ochi
cineva coboară să le smulgă unghiile
altcineva coboară să le ardă cu fierul înroșit
de-aceea se aud scîrțîind treptele
de-aceea e liniște

Scade râul
cum s-ar lăsa un animal în genunchi
la auzul săgeții

Porumbește pe calea ferată

fulger cu etaje locuit de hulubi

colivii de oțel
să-și deschidă sertarele
pentru ouă

porumbeii puși pe foc de un clown
fălfâie pe țeava de gaze
"- ne vedem la anu' în grădina circului mai ușori
așteptați-ne acasă"
deschidem robinetul la sobă
ei vin
câte doi
ce nuntă la păsări
pe terase cu noi trag din pipe amare
obișnuit după miezul nopții trec la culcare
prin defileul de fum
din cimitirul orașului

sosia pare-se cu momeala
se învârte pe aici
cu mustați parfumate

poate că șina e fulgerul în care vom locui
cineva la balcon lasă
bile să cadă
în apartamentul de jos
discută hotărât despre creșterea porumbeilor
în cartierele fumurii dintre litere

inima porumbeștei în cana cu lanț
soarele-soarele alb pe traverse
și-ar mai fi coșurile de tablă din gări
oasele porumbeștei
rochie dansatoare
pe aerul lung dintre șine

Haiku

o, fluture ver-
de, ești răsul umblând de
la oameni la zei

Monolog după actul I

sala e lungă trandafiri se usucă în galbenul ei
un mort schimbă apa-n oglinzi pune flori
pe-o dungă de cer
pe-o dungă de ceară
șterg ceasul clădirii de praf sala e lungă
fumez trandafiri fumul
îmi intră în buzunare subtil cineva
lovește un nor cu bastonul
anunțând actul al doilea

(din Sâmbăta lucrurilor, antologie în pregătire la
editura Limes)

interviu

Cogniția umană și noile tehnologii

De vorbă cu Antonio Rizzo

Antonio Rizzo este profesor al Universității din Siena, Italia, fiind responsabil de cursurile Multimedia Design și Interacțiunea Om-Calculator și director al Laboratorului MultiMedia. A absolvit facultatea de Psihologie a Universității "La Sapienza" din Roma. A participat și este implicat în diverse proiecte europene dintre care amintim: POGO WORLD (Narrative Environment for Learning), COSI (Training and Mobility Program. Complexity in Social Sciences), I-Mass (IST Information Management and Interoperability of Content for Distributed Systems). Este membru în diferite asociații și societăți științifice: ACM - Association for Computing Machinery, BPS - British Psychological Society, EACE - European Association of Cognitive Ergonomics, IFAC - International Federation of Automatic Control, SIE - Societa Italiana di Ergonomia, API - Associazione Italiana di Psicologia. A publicat numeroase cărți și articole în edituri italienești și internaționale.

Ioana Codoban: - Care este perspectiva dumneavoastră asupra domeniului Interacțiune Om-Calculator (Human Computer Interaction - HCI)?

Antonio Rizzo: - Poziția mea, care, de altfel, este împărțită de cea mai mare parte a comunității HCI, este că elementul fundamental este interacțiunea, nu aspectele strict umane sau aspectele strict tehnologice. Din punctul meu de vedere, cel al psihologiei culturale sau istorico-culturale, care studiază evoluția artefactelor umane, tehnologia este parte integrantă a cogniției umane. Deci nu în contrapozitie, nu în alternativă, nu separat de modalitățile de elaborare a informației, ci parte integrantă. Din perspectiva mea, psihologia ar trebui să studieze evoluția artefactelor umane în același mod în care studiază evoluția proceselor cognitive, pentru că tehnologia reprezintă o altă față a sistemului cognitiv uman. Interacțiunea este deci un alt mod în care această dimensiune psihologică se manifestă, devine vizibilă, devine accesibilă studiului, dar, mai ales, și acesta este punctul cel mai important, devine disponibilă pentru design (proiectare).

- Abordarea pe care o aveți pare inspirată de școala sovietică. Ce părere aveți despre arheologia cognitivă?

- Da, perspectiva mea e inspirată puternic de școala socio-culturală sovietică, inițiată de Vigotsky, Luria, de constructivismul iar mai apoi de elaborările succesive ale lui Michael Cole, James Werts, Michael Tomasello. Studiarea din punct de vedere istoric a evoluției instrumentelor este un aspect important al studiului cogniției umane după cum consider că este și un fundament pentru design în același mod în care inginerii care proiectează poduri au beneficii din analiza evoluției tehnicilor de construcție a podurilor. Fac aici referire punctuală la Henry Petrovski și la cărțile sale despre istoria și evoluția tehnologiei, unde aceste parcursuri evolutive nu au doar un rol de evocare a trecutului, ci și un rol euristic pentru noile tehnologii, pentru modalitățile de proiectare în construirea obiectelor specifice, care pot să fie poduri sau mina creioanelor. Ingineria minei creioanelor este un proces foarte sofisticat care a beneficiat mult de istoria evoluției acestei tehnologii. În același mod, arheologia studiază procesele cognitive, pornind de la practicile sociale legate de acele instrumente care au permis transformarea într-o manieră substanțială a activităților noastre cognitive, a modalităților de

raționare și organizare a gândirii - scrisul și trecerea de la societatea orală la cea scrisă, sistemele de numerotare și trecerea de la sistemul roman la cel arab, care a transformat modalitatea de calcul. Spre exemplu, sunt povești foarte frumoase despre aurarii florentini care utilizau instrumente speciale pentru a realiza calcule și a face comerț, instrumente care erau adevărate depozite de cunoștințe, și aveau modalități de raționare și organizare a gândurilor care erau puternic influențate de instrumentele în cauză. Erau așa de bine înrădăcinate încât au fost abandonate doar datorită unui edict al lui Napoleon al III-lea care a impus numerotarea arabă. Doar cu ajutorul unei legi s-a putut renunța la acea modalitate...

Cogniția umană este puternic mediată de instrumentele care sunt utilizate în fiecare zi pentru a realiza o anumită activitate. Poziția școlii sovietice ne oferă o bază privilegiată de la care se poate porni o perspectivă asupra HCI, tocmai datorită faptului că permite o lectură a acestui fenomen ca un fenomen fundamental al cogniției umane în sine și nu doar ca un simplu derivat sau o simplă aplicare sau o relaționare cu o realitate care nu este însă umană.

- În ce loc intervine psihologia în interacțiunea om-computer (HCI)?

Din punctul meu de vedere domeniul HCI este psihologie pură, nu este un sector separat, complementar. Această convingere a mea m-a determinat să scriu și să susțin că psihologia ar trebui să devină o disciplină de design, de proiectare, pentru a putea efectiv transforma semnificația termenului de proiectare/design în activitățile inerente practicilor umane. Pentru că una este termenul de design în cazul proiectării podurilor sau structurilor, reacțiilor termoneucleare etc., și cu totul altceva este în cazul proiectării aparatelor de înregistrare radio, sau proiectarea media. Media este un mediator cognitiv important și are proprietăți fundamentale diferite față de cele pe care le au, de exemplu, reacțiile chimice.

Acolo unde, în proiectarea obiectelor, este implicată și o manipulare umană directă pentru a media activitatea, intrăm în câmpul designului interacțiunii, intrăm în câmpul proiectării, al HCI, pentru că, în cadrul proiectării, un element fundamental sunt tocmai modalitățile de manipulare și exploatare din cadrul respectivei activități. În acest sens se deschide un nou spațiu atât pentru studiul cogniției umane cât și al interacțiunii cu

noile materiale pe care le va produce activitatea umană.

- Ați putea să ne dați un exemplu mai concret?

Un exemplu concret este cel al echipei de la Royal College of Art din Londra care a realizat o pătură pentru a-i adormi pe copii. În interiorul materialului, există fire care atunci când sunt, chiar puțin deformate, generează un câmp magnetic care este utilizat pentru a genera energie electrică, o energie electrică care alimentează micro rezistențele care se luminează. Pătura poate fi spălată în mașina de spălat. Atunci când copilul este acoperit cu ea și nu se mișcă, pătura este stinsă, dar, imediat ce copilul începe să miște un genunchi sau altă parte a corpului, încep să se aprindă lumini în locul mișcat. Aceasta s-a realizat tocmai pentru a-i putea adormi pe copii, deoarece lor le este frică de întuneric: datorită păturii, când sunt treji lumina este aprinsă, iar când încep să se relaxeze lumina se diminuează; deci mișcarea corporală se traduce în mod direct în intensitate luminoasă în mediu. În scurt timp aceste pături vor fi și comercializate. Și acesta este unul dintre sectoarele în care lucrăm acum, cel în care modalitățile de interacțiune cu obiectele fizice care determină o producție de energie pot să fie utilizate pentru a oferi energia necesară funcționării. Astăzi suntem obișnuiți să avem surse de alimentare complet separate de cele care sunt utilizate în cadrul interacțiunii, iar gesturile noastre sunt amplificate de energia electromagnetică, facem mici operațiuni și suntem obișnuiți cu automatizarea. Aspectul complementar este încercarea de a utiliza aceeași energie pusă în joc de activitatea umană pentru a situa într-un anumit mod alimentarea cu energie și informația chiar în instrumente, ca în exemplul cu pătura unde simpla mișcare a copilului dă energia și informația asupra locului unde se manifestă interacțiunea și servește la iluminare: când vrei să vezi cât este ceasul ar ajunge să miști brațul și se luminează cadranul.

- Ce alte tendințe sunt actuale în HCI?

Una dintre cele importante este comunicarea de tip wireless. Ideea, care la început a fost folosită pentru a explica existența luminii prin existența unui mediu eteric prin care se propaga lumina, o folosim astăzi în mod deliberat: suntem scufundați într-un câmp care permite comunicarea wireless. Și aici în universitate utilizăm acest câmp: antena este în camera alăturată iar eu mă pot conecta cu computerul la rețeaua wireless, la fel și în cazul telefoanelor, etc. Comunicarea wireless, posibilitatea ca omul să creeze acest tip de eter, cu care să înconjoare spațiile în care trăiesc indivizii este în mod cert una dintre tehnologiile abilitante care deschid spațiul pentru noi modalități de interacțiune și oportunități de comunicare sau de realizare a activităților sau de proiectare a unor noi activități.

- Care credeți că este impactul tehnologiei asupra societății umane?

- Inovațiile tehnologice cele mai puternice sunt acelea care ne permit să utilizăm energie,

mai ales cele din spectru electro-magnetic, pentru comunicare. Acestea trebuie conjugate cu ideea noilor forme de comportament, de activitate socială. Noi credem cu tărie în faptul că, tendințele inovatoare își găsesc locul în acest dialog dintre noile forme de tratare sau generare a energiei și noile practici sociale. Față de o abordare mai inginerască a designului, unde se proiectează mai ales funcționalități, proprietăți ale instrumentelor, din punctul de vedere al psihologilor, al designerului interacțiunii (interaction designer), ceea ce trebuie proiectat sunt activitățile, practicile umane; dar pentru a proiecta acestea este nevoie de instrumente abilitante, tehnologii abilitante. Acest aspect este interesant dintr-un punct de vedere istoric: a vedea cum au evoluat practicile sociale, cum au fost mediate de către noile tehnologii abilitante. O comparație care îmi place în mod deosebit este cea dintre practici staționare, cum sunt cele din domeniul religios, și transformarea practicilor în domenii ca moda sau activitățile ludice: unele se transformă, în vreme ce celelalte rămân la fel, egale cu ele însele. Aici se poate observa influența noilor instrumente: noile instrumente produc noi practici, în timp ce religiile încearcă să mențină practicile vechi. E antitetic ca religia să încerce să determine o evoluție a practicilor sociale. Există marile exemple ale luptei catolicismului împotriva științei, există astfel de exemple de rezistență împotriva noilor instrumente în toate religiile. La baza evoluției practicilor sociale stau aproape întotdeauna inovații tehnologice, transformări ale instrumentelor care mediază activitățile umane. Pe de altă parte, Vigotsky, a susținut că introducerea unor stimuli artificiali produși în cadrul activității umane, introduși în dinamica sistemului nervos produc comportamente care sunt în general imprevizibile, deci tocmai în baza acestei presupunerii a școlii sovietice, dacă introduci în activitatea umană noi instrumente de mediere ajungi să transformi practicile în cauză.

– În ultimii ani am fost martorii evoluției utilizării tehnologiei electronice, digitale, în cadrul

procesului de învățare. Ce influență vor avea acestea asupra educației? Și mai ales, care credeți că vor fi evoluțiile viitoare?

– Toate inițiativele de e-learning se focalizează pe raportul profesor-student, între persoana care cunoaște și cea care nu cunoaște. Marea parte a tehnologiilor, a instrumentelor de e-learning nu s-au preocupat deloc de raportul între egali, raportul între studenți. Or, ceea ce eu consider că este deosebit de important pentru practicile didactice și nu este suficient tratat în abordările teoretice ale educării, care se limitează la metafora lichidelor, a transferului cunoștințelor de la o persoană care cunoaște la cea care nu cunoaște.

Tehnologiile e-learning au fost, în principal, o prelungire a acestei concepții, susținute de tehnologiile digitale în direcția sistemelor de self-learning, auto-learning, distance learning, în care instrumentele trebuiau, pur și simplu, să pună în legătură pe cei care știu cu cei care nu știu. Raportul între egali, în schimb, este un raport între persoane care nu știu, sau care știu în moduri diverse, amândouă părțile vor să știe, dar aceasta este una din cheile pentru achiziția cunoștinței și pentru evoluția culturală. Adică, dacă noi am ales să fim studioși, cercetători, o facem pentru că vrem să aflăm de la cel care știe, dar o facem și pentru a lucra cu cei care nu știu pentru ca aceștia să învețe. A descoperi, dă un plus de motivație; achiziția cunoștințelor prin intermediul unei participări active, chiar dacă faptele sunt deja cunoscute în alte părți sau sunt cunoscute sub forme diverse, este una dintre activitățile care a fost considerată printre cele mai intrigante și fermecătoare. Raportul între studenți caracterizat de această situație, uneori este chiar stopat de prezența profesorului sau a materialului, care sunt într-un anume fel normative în comparație cu procesul de descoperire. Tehnologiile e-learning au înrăutățit situația pentru că au accentuat și au făcut indispensabil sistemul de referință absolut. Noi am lucrat, în schimb, pe sistem de e-learning în care există o co-construcție a cunoștințelor, în conformitate cu o abordare constructivistă a învățării. Atunci când am intrat în

școli pentru a studia activitățile formative care conduc la succes, sau, mai exact, acelea care permit o implicare din partea copiilor am văzut că unul dintre elementele fundamentale comune, care caracteriza această activitate era co-construcția conținuturilor în manieră dinamică, dialogică, între student și profesor. Deci nu era vorba de o situație ca în cazul LEGO, spre exemplu, când eu am cărămizile și hotărâm ce putem face, ci o situație în care trebuie tocmai să hotărâm care sunt cărămizile. Aceasta a fost util mai ales pentru experimentarea proiectului POGO, pentru care am pornit de la ideea de a permite oricui să aducă propriile conținuturi și a iniția împărțirea lor în interiorul procesului. Bineînțeles că aceasta necesită timpi mai îndelungați, adică nu poate fi încadrată într-un format didactic de o oră sau două

. Această co-construcție a conținuturilor este un lucru important, pe care dorim să-l utilizăm și în cadrul cursurilor universitare. În momentul de față lucrăm la un experiment didactic în care nu avem doar partea conținuturilor propuse de profesor, dar există o parte mai dinamică, pe care studenții o propun mai întâi între ei, adică pentru a verifica dacă întrebările propuse nu au primit deja un răspuns într-un anumit mod, apoi, când acestea apar ca fiind întrebări îndeajuns de plauzibile, le propun în cadrul timpului alocat procesului didactic. Aceasta ne permite să observăm și background-ul divers al persoanelor, să adaptăm conținutul, chiar dacă nu este satisfăcută condiția unificării. Am încercat să realizăm aceasta cu ajutorul instrumentelor digitale, pentru a le permite tratarea acestor conținuturi într-o manieră mult mai plăcută în comparație cu situația "hârtie și creion".

Motoarele de căutare, ca și google, dau avantajul rețelei, nu simpla depozitare și acces potențial la conținuturi, ci posibilitatea de a căuta conținuturi. Dacă ar fi fost doar un mare depozit, o bibliotecă imensă, fără posibilitatea de a crea configurații dinamice în funcție de obiective, această structură ar fi puțin utilă. Din această cauză se vorbește din ce în ce mai mult de web-ul semantic care ar permite îmbunătățirea căutării și a realizării legăturilor între subiectele căutării.

– Când vor deveni astfel de proiecte accesibile publicului?

Anumite proiecte, cum ar fi utilizarea tehnologiei în cadrul procesului educativ împărțit sunt deja utilizate în cadrul universității, de exemplu la cursurile mele sau la cursurile realizate de Patrizia Marti. Tehnologia wireless este utilizată, în acest caz pentru a permite conectarea studenților între ei și cu profesorii. Studenții au acces la computer și la alte obiecte, preexistente, nu ca și în cazul proiectului POGO unde totul a fost creat în mod special pentru mediul în cauză. Bineînțeles că și economia joacă un rol foarte important pentru difuzarea și utilizarea tehnologiei...

Interviu realizat de
Ioana Codoban

cultura civică

S.O.S. românii și româna din Ungaria

Viorel Hodiș în dialog cu Traian Cresta

Viorel Hodiș: – Domnule Președinte al Autogovernării pe Țară a Românilor din Ungaria, revista de cultură Tribuna din Cluj vă solicită, prin mine, câteva informații despre problemele românilor din Ungaria, informații avizate, din sursa cea mai credibilă care este – credem – Autogovernarea Românească. A propos, de când s-a acreditat în Ungaria această formulă, numită atât de frumos: autogovernare?

Traian Cresta: – Din 1994, la un an după ce Parlamentul Ungar a votat Legea Minorităților Etnice. O lege născută – la sugestiile cele mai "europene" – cu intențiile cele mai bune, dar, în ciuda acestora, plină de imperfecțiuni...

– De exemplu?

– De exemplu, ca să pornim din start, de la înființarea și organizarea unei asemenea autogovernări, iată cum se derulează filmul. După prevederile acestei Legi, e suficient ca un număr infim, de numai 30 (treizeci) de auto-declarați minoritari (nu contează etnia) să ceară Comisei Guvernamentale împuternicite, pe bază de listă de semnături, că pe loc li se satisface cererea de înființare a autogovernării solicitate, fără nici o verificare a autenticității declarațiilor lor, a identității etnice a declaranților. Astfel, nici nu mai miră pe nimeni faptul că s-a traficant în așa mare măsură această problemă, încât au apărut autogovernări precum ciupercile după ploaie. De exemplu, numai în capitală, Budapesta, avem, astfel înregistrate, 18 (optsprezece) autogovernări "românești", dintre care 14 (paisprezece) n-au nici un membru român. Afacerea a devenit notorie. De altfel, ea a și primit un nume de răsunet european: "ethno-business"! Și aceasta, din cauză că Legea are grave păcate congenitale: A.Ț.R.U. (ca și celelalte autogovernări pe țară) nu este abilitată să controleze, să legitimizeze pe cei ce se declară etnici români.

– În "compensare", se aude și se poate constata cu ușurință, că sunt români autentici care nu se declară toți români. Nu-i așa?

– Așa-i! Să vă dau doar câteva date oficiale, prelevate din rezultatele publicate ale recentului recensământ (2001) al populației din Ungaria: în satul Micherechi din județul Bekes (cel mai românesc, cu 99% români), din 2.365 de locuitori, se auto-declară români doar 1.572!; un alt exemplu: satul Chitighaz (aproape oraș, tot din același județ, sat cu 70% români), din 4.354 de locuitori se declară români doar 857 de suflete; iar în centrul urban cel mai românesc din Ungaria, "capitala" Autogovernării pe Țară, Gyula, oraș cu istoricele denumiri ale cartierelor sale: Orașul Mare Românesc și Orașul Mic Românesc, din totalul de 33.000 de locuitori (incluzând aici și alte etnii, evident!), avem doar 500 de autodecla-

rați români.

– Trăim mari paradoxuri, văd: străini de etnia noastră se declară (la Budapesta, cum afirmați mai sus, dar poate că și-n alte părți) români, în timp ce autenticii români din Ungaria "uită" sau vor "să uite" că-s români. Cum vedeți, domnule Președinte, rezolvarea pentru viitor a acestei spinoase probleme?

– Numai într-un singur fel: prin schimbarea Legii Minorităților Etnice, despre care v-am vorbit la început. Ne-am gândit la acesta și avem deja un proiect de nouă Lege, nici el perfect, totuși conceput în așa fel, încât cele mai grave răni să fie pansate, vindecate definitiv, dacă se poate!... Comisia Guvernamentală abilitată cu punerea în aplicare a noii legi – care, sperăm, va fi votată în curând – să fie propusă de Autogovernările pe Țară, A.Ț.R.U. pentru minoritatea română. Mai propunem ca în Budapesta, ca-n fiecare localitate, să fie organizată o singură autogovernare, formată numai din români, prin îndepărtarea ethno-business-ului, drept de legitimare și control integral privind identitatea etnică a membrilor fiecărei autogovernări etc...

– ...și instituirea unor criterii ferme de admitere pe liste a candidaților, spre exemplu, dacă pretenții vorbesc sau nu românește?

– Nu, asta în nici un caz! Testul limbii nu poate fi nicidecum invocat drept criteriu, din moment ce nici unii – mulți, chiar! – autentici originari români, născuți aici, cunoscuți și recunoscuți ca atare din tată-n fiu, nu mai vorbesc românește!

– Domnule Președinte, ați pus degetul pe rană: aceasta-i problema cea mai importantă, recte cea mai dureroasă. Mai deunăzi, într-un colțisor de gazetă (Foaia Românească), citii că din douăzecișidouă de localități din Ungaria în care trăiesc (și) români, doar în două e uzuală româna ca limbă de contact între români. E adevărată informația?

– De vorbit românește nu se vorbește aproape nicăieri.

– Cum se explică această dramă a limbii române aici, în Ungaria?

– De explicat, se explică și prin fapte ale trecutului istoric, și prin unele stări de lucruri ale prezentului.

– S-o luăm pe firul istoriei... Dar să nu plonjăm prea adânc.

– Precum se știe, în nu prea îndepărtatul trecut al monarhiei bicefale austro-ungare, în perioada dualismului (1867-1918), nu numai etnia română – cea mai numeroasă printre minorități, incluzând întreg Ardealul –, ci toți nemaghiarii au primit lovituri grele în sensul dorit de autorități: dez-

naționalizare totală și rapidă, maghiarizare generală forțată, precum e foarte bine atestat de istorici.

– Se știe: școala, presa, cultura – totul era maghiarizat. Dictionul ridicat la rang de politică de stat suna drastic: "Extra Hungariae non exist vita"! Dar după 1918? Care era situația românilor cuprinși între noile frontiere ungare?

– După primul război mondial – și după cel de-al doilea! – pentru românii din Ungaria etapa rămâne, în continuare, una dureroasă: din 1920 până-n 1990 – cu deosebirile de rigoare, desigur! – timp de 70 de ani, o întreagă viață de om, românii de aici au fost lipsiți de intelectuali din țară, bisericile au fost lipsite de preoți români ortodocși și închise, școlile – lipsite de învățători români, asistența juridică – nulă pentru români etc., etc.

Abia după 1990 avem contacte mai bune, mai strânse cu Țara-Mamă; vin lectori din Țară, vin preoți misionari; din 1999 avem instituită Episcopia Ortodoxă Română din Ungaria, cu sediul în acest oraș, Gyula; avem slujbă ortodoxă săptămânal în fiecare biserică, avem școli și grădinițe bilingve, avem un liceu, "Nicolae Bălcescu", în care principalele materii se predau în limba română (orașul Gyula) și încă trei licee în care româna se predă ca limbă străină (în orașele Mako, Battonya și Gyula); avem anual schimburi de formațiuni cultural-artistice, didactice și sportive cu Țara-Mamă, avem colaborări pe linie școlară cu Universitățile și cu Inspectoratele școlare din județele românești de frontieră (Bihar, Arad și Timișoara) etc., etc.

– Dar, pe de altă parte...

– ...pe de altă parte, trebuie să menționăm că cele trei județe în care trăiesc și români (excepând Capitala, Budapesta), și anume: Bekes, Csongrad și Hajdu-Bihar, nu-s cele mai bogate din Ungaria: n-au industrie, nici turismul, aici, nu-i prea dezvoltat; neavând locuri de muncă, oamenii pleacă prin alte părți, chiar în alte țări, comunitățile etnice se destramă, se împesrețtează cu alte etnii, românii tind irevocabil spre pierderea

identității, etniei, limbii...

– Limba strămoșească! Aceasta-i problema cea mai importantă; pierderea ei – cea mai dureroasă! Pierzându-ți limba, îți pierzi identitatea! Știți cum se vede aceasta din Țară, din România? O să vă redau impresia ce-o are o maghiară din România, altfel un foarte avizat observator, scriitoarea Ferencz Zsuzsanna, care-și exprima satisfacția că între minoritarii unguri din Ardeal "scriitorii [maghiari, n.n., V.H.] sunt foarte, foarte respectați", și limba maghiară la fel. La întrebarea reporterei dacă, în Ungaria, minoritarii români își prețuiesc la fel limba, scriitoarea maghiară îi răspunde dureros de franc: "Îmi pare nespuse de rău, dar românul din Ungaria nu prea există. Asta e... Nu prea are identitate... și, oricum, conducătorii...". Dar opresc citatul aici. Spuneți-mi, vă rog, ce se-ntâmplă? Și, mai ales, dacă avem o rază de speranță că procesul de degringoladă etnică și lingvistică poate fi stopat?

– Da. Așa este. Cu toate limbile minoritare se întâmplă cam același fenomen, se pierd... Dar o rază de speranță, așa zice "luminița de la capătul tunelului", se întrevede. Autogovernările celor treisprezece minorități etnico-lingvistice din Ungaria lucrează intens la proiecte parțiale, pentru unicul Proiect Comun al Noii Legi a Minorităților Etnice, care – cu binecuvântarea, dar și cu o masivă asistență și sponsorizare din partea Consiliului European – credem că, devenind lege, va schimba totul înspire bine.

– Așa să ne ajute Cel de Sus!

– Și ce mai declara scriitoarea maghiară din România, cum suntem noi văzuți acolo?

– Cu voia Dumneavoastră, continui citatul din interviul Zsuzsannei Ferencz: "...și, oricum, conducătorii nu sunt în regulă. Am auzit un interviu cu un conducător al românimii din Ungaria care nu vorbește românește, adică vorbește atât de prost, că nu-l înțeleg!" (Cultura, săptămânal al Institutului Cultural Român, București, anul II, nr. 4 (45) din 2-8. II. 2005, p. 19 și 24). Desigur, nu e cazul celor ce vorbesc – ca Dvs. – perfect românește. Dar sunt români care-și aleg conducătorii dintre cei certați cu limba română, cu limba strămoșească?

– Din moment ce avem actuala Lege imperfectă – precum vorbirăm – sunt și autogovernări "românești" fără nici un român...! Cumu-i turcu' – și pistolul!

– Dacă-n România și-a făcut un oarecare vad o carte intitulată imperativ: S.O.S. – Românii din Covasna și Harghita, apărută la Târgu-Mureș în 1999, s-ar mai putea mira cineva de titlul interviului nostru?

– Socot că nu.

– Vă mulțumesc, d-le Președinte și vă urez succes cu noua Lege, la care trudiți din greu, spre binele etniei și al limbii.

– Și eu vă mulțumesc.

Școala

Literatura între competențe și capacitate

Adela Fekete în dialog cu Mihai Gherman

Activitatea de predare-învățare în școală pare să fie din ce în ce mai mult influențată de evaluare. Motivul ar fi că factorii de decizie, specialiștii și mai cu seamă practicienii, profesorii examinatori și subiecții examinați - elevi/studenți deopotrivă - firește, fiecare cu rolurile lor, sunt interesați să realizeze nu doar o evaluare obiectivă, bazată pe criterii unitare, care să demonstreze la ce nivel se ridică capacitățile și competențele elevilor, ci și una care să corespundă nevoilor/treburilor dezvoltării lor ulterioare, pe scara valorică a cerințelor societății actuale.

În ceea ce ne privește, nu am ales să descriem metode și instrumente de evaluare, ci, dimpotrivă, ne-am oprit asupra unor aspecte concrete, care ajută la îmbunătățirea performanțelor elevilor și care pot îmbogăți desfășurarea procesului de evaluare. Toate acestea sunt văzute din perspectiva didacticii disciplinei Limba și literatura română. Ghidul nostru, în acest sens, este domnul Profesor univ. dr. Mihai Gherman de la Universitatea Decembrie 1918, din Alba Iulia. În opțiunea noastră, pe domnia sa îl recomandăm nu doar experiența la catedră, ci și faptul, că și-a format o anumită viziune a fenomenului de literatură, în calitatea sa de cercetător, la care se adaugă și experiența de "ghid" pentru numeroase generații de elevi, care au dorit să cunoască laboratorul literaturii, așa cum poate fi el descris de Biblioteca Academiei din Cluj-Napoca. Domnia sa ne-a răspuns la câteva întrebări care sperăm să fie nu doar sugestii și observații, ci și pretexte de discuție pentru acțiunile viitoare de gen.

Adela Fekete: – Domnule profesor, prezența noastră la una dintre cele mai valoroase biblioteci din Transilvania, Biblioteca Academiei și implicit lângă dumneavoastră se justifică prin încercarea de a găsi surse și modalități adecvate pentru a îmbunătăți procesul de predare-învățare, dar mai cu seamă de preocuparea de a găsi formula potrivită pentru ca evaluarea cunoștințelor să se facă în funcție de capacități și competențe viabile, dictate de contextul socio-cultural pe care-l traversăm. Așadar, permiteți-ne să purtăm o discuție neconvențională despre modul în care dumneavoastră percepeți, la ora aceasta, procesul de instruire.

Mihai Gherman: – Mă simt stingherit să răspund întrebărilor dumneavoastră pentru că, de la bun început, cred că alții sunt mai potriviți, având o experiență mai vastă în învățământ, da totuși am să vă răspund.

– Dacă ne oprim la definiția de dicționar a termenului "capacitate" avem următoarea descriere: "o cantitate maximă de materii sau de energie pe care o poate acumula un corp sau un sistem"; iar "competența" apare descrisă ca și "capacitatea cuiva de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoașteri adânci a unei probleme în discuție". Așadar, școala trebuie să formeze capacități sau competențe?

– Aș spune că ambele în egală măsură. Trebuie să existe un echilibru, așa încât elevul să acumuleze un volumul de cunoștințe necesar, cu care să se poată orienta în restul cunoștințelor pe care nu le are încă. În ceea ce mă privește, unul din exemplele cele mai incitante a fost în timpul facultății, când un profesor care ne-a fixat o temă nepredată la curs, ne-a lăsat în biroul lui cu toată bibliografia la dispoziție. Esențial într-o astfel de situație este să știi de unde să începi cercetarea informației și mai ales organizarea ei. Și ca să răspund la întrebare, eu, personal, apreciez mult mai mult când își exprimă studentul un mod de gândire și de a-și organiza informația original, când își expune un punct de vedere care, chiar dacă nu e corect până la capăt, e preferabil unei reproduceri mecanice a informației. Prefer ca stu-

dentul să știe să interpreteze un text, decât să recite o poezie pe dinafară. În materie de literatură, după părerea mea, pericolul cel mai mare este absolutizarea unei perspective sau a unui punct de vedere. Totdeauna, un text literar trebuie analizat dintr-un punct de vedere alternativ. În măsura în care se poate, formația mea de filolog al literaturii vechi mă obligă la acest lucru, trebuie ținut cont de elementele "biografice" ale textului.

– Ce înțelegeți prin "elementele biografice" ale textului?

– Un text este creat de o persoană care este integrată într-o anumită atmosferă culturală, are o lectură diferită totdeauna dintr-un mediu în altul, de la o epocă la alta, are o motivație specifică în redactarea textului; această perspectivă ține atât de o parte sociologică – așa numitul orizont de așteptare – cât și de una psihologică, adică de dorința de exprimare a individului. Textul trebuie văzut, după părerea mea, ca o parte a unui mozaic care include mentalul social, religios, incidentele politice etc. De aceea, nu cred că un text poate să aibă o singură lectură.

– Cât trebuie, din toate acestea, să-și asume pe cont propriu elevul/studentul și cât profesorul?

– Această integrare în atmosfera culturală, trebuie să fie una dintre primele sarcini ale profesorului, pentru că nu se poate aștepta de la un tânăr să-și asume o asemenea integrare, fără a avea punctele de reper disponibile. Așadar, deși nu pot să dau un procent, sunt împotriva acelor tipuri de lectură prin care textul este scos în afara persoanei (autor) și a epocii care l-a generat. Toată teoria aceasta a operei deschise care a fost extrem de populară în a doua jumătate a secolului al XX-lea este o foarte frumoasă intuiție a unui lucru care de altfel era știut dinainte, respectiv faptul că în funcție de sensibilitatea receptorului, nu numai a individului, ci și a epocii respective, un text poate să fie sau nu interesant, să spună sau nu ceva. În literatura veche, de exemplu, un specialist bucureștean vorbește de expresivitatea involuntară descoperind frumuseți neașteptate în texte care nu intenționau să se

exprime frumos. Cred că este o greșeală. După părerea mea, o operă trebuie discutată în întregime ei și în nici un caz decuplând-o de contextul genezei sau fragmentând-o pentru a descoperi similitudini neașteptate cu alte epoci.

– Cum considerați că ar putea să se deruleze o activitate de predare-învățare la finalul căreia subiectul să fi acumulat suficiente cunoștințe, dar și să considere sarcina incitantă/stimulativă?

– După știința mea, s-a renunțat foarte mult în învățământul actual ca prelegerea să fie expunerea experienței personale. Ceea ce încerc să fac eu la cursul meu de literatură veche este un lucru care a dat uneori rezultatele scontate. Și anume, încerc să fac relație cu lucrurile concrete, care pot să le facă lor mai plastică mentalitatea unei epoci. Uneori discut o frescă, de exemplu portretul lui Vlaicu Vodă, de la Curtea de Argeș, care este îmbrăcat în cavaler medieval occidental. Alteori, iau în discuție o pictură murală de la bisericile și mănăstirile din Nordul Moldovei. Cei care au fost acolo fac imediat o relație pe care nu o vor uita între textul literar și cea comparație/paralelă. Pe de altă parte, uneori, încerc să prezint în curs așa numitele detalii anecdotice, dar care își găsesc locul lor important în înțelegerea textului. Vorbind despre Divanul lui Cantemir, de exemplu, le arăt facsimilul din manuscris, în care Cantemir marchează cu semne speciale parabolele sau lucrurile importante. Am dus în mai multe rânduri, studenții la bibliotecă și am discutat teme și autori expunându-le diferite lucruri prin prezentarea unor manuscrise sau cărți vechi.

– Este atât de important rolul pe care îl joacă vizualul, imaginea în a-și lăsa amprenta în mintea subiectului, copil sau tânăr?

– Îmi aduc aminte un lucru, când, copil fiind, în anul 1954, a fost o expoziție itinerantă Ștefan cel Mare cu diferite obiecte din epocă, dar mai ales manuscrise. Profesorul ne-a îndrumat să mergem să vedem și noi evenimentul. Pentru un copil de nouă ani, a fost o experiență care mi-a marcat viața întreagă. Pasiunea mea pentru literatura veche de acolo a început.

– Ce altceva poate să ajute experiența profesor-elev/student?

– Pe de altă parte, îmi place foarte mult să lucrez în măsura posibilului individual. Mai ales în faza redactării unei lucrări, să discut textul, să discut punctele lor de vedere, acceptându-i ca parteneri egali de discuție. Cred că unul dintre pericolele mari este să ai atitudinea ex-cathedra: "eu îți spun așa, atunci așa este".

– Cum denumiți competența și cum o vedeți formată în cadrul disciplinei în discuție?

– Competența minimă este o lectură obligatorie a unui set de texte care nu trebuie să fie niciodată identic de la o epocă la alta. Există sensibilități ale generațiilor. Noi căutam în lecturi și un model într-o situație în care conjunctura exteroară directă nu ți-l oferea. Lectura era și un refugiu din aceeași lume înconjurătoare. Elevii trebuie să aibă un bagaj de lecturi de la o operă la alta, dar nu obligatoriu aceleași. Spre exemplu, generația mea citea Romain Rolland. Mi-ar părea ridicol, astăzi, un tânăr care ar citi lectura mea de atunci. Lectura lor este alta datorită unor alte sensibilități.

– Propuneți un anumit nucleu de lecturi pe care le considerați obligatorii?

– Nu vreau să fiu ipocrit și atunci, aș începe cu Biblia, care este cartea cărților, apoi, nu neapărat în această ordine, Shakespeare, Dostoievski, Cantemir, Neculce, Eminescu, Creangă, Caragiale, Slavici (...încă câțiva). Acestea sunt câteva dintre numele care nu trebuie să lipsească din lectura obligatorie a unui om. Există și altele, în funcție de sensibilități, inclusiv de conjunctura unei biblioteci pe care o ai sau nu la dispoziție.

– Ce înțelegeți prin capacitate?

– Capacitatea este puterea de a integra o lectură nouă în niște repere care sunt fixate de competența minimă, la care eu aș adăuga încă un lucru: puterea și plăcerea de a accepta surpriza, necunoscutul, care să modifice acea competență minimă. De aici vine bucuria marilor descoperiri personale.

– Ce vi se pare mai important în a realiza tânărul prin acest efort de capacitate?

– Categorie: sinceritatea și bunul simț.

– Explicați.

– Sinceritatea cu tine însuși. Să nu cazi în capcana lucrurilor comune și nici într-un anumit oportunism cultural (toată lumea merge să vadă același film, să citească o anumită carte). Bunul simț trimite la o intuiție a valorii reale.

subcultura

Țara Maggiernițelor

Oana Pughineanu

Săptămâna trecută am participat de bună voie și nesilită de nimeni la un curs din cadrul unui masterat de Filologie. Auzisem că se vor comenta oarece texte de pe vremea "odiosului" și m-am gândit că e un bun mod de a-mi petrece o după-masă prea înșorită, prea frumoasă ca să o îngrop în sala întunecoasă de la BCU, dar numai bună pentru a o savura din sala Auger. Ceea ce a urmat a depășit așteptările noastre (eram cu o prietenă cu care chicotesc mereu, nesocotind orice ocazii solemne). Textele pe care le-am auzit erau extrase din volume omagiale și tot felul de cărți gen "Ceaușescu. România. Pace". Pe lângă aceleași formule care se repetau la nesfârșit, din când în când, dădeam de câte o perla demnă de Ciao Darwin. Magnificul fiu al țării avea cite "două inimi în piept" care presupun că să băteau "cap în cap", iar tovarășa academician era mama milioanelor de copii, cu toții căzuți în mrejele ei. Mi-o și închipui ca pe o regină într-un stup, înconjurată - bineînțeles! - de tot soiul de trântori. Oricum, cireașa de pe tort o constituia această minunată sintagmă adresată "tovarășului" care era "Transfăgărășanul sufletelor noastre". Ce-i drept e drept! Cam stătea lumea cu inima împietrită. Știa mării poeți de atunci (aceiași care sunt și acum) cum să-și exprime adeziunile. E o expe-

riență folositoare chiar și în ziua de azi... mai pică un premiu, un titlu... Mă întrebam de mult de ce se chinuie scriitorii așa de mult să obțină "decorații" și fani gata să sară-n foc pentru ei? Mi-am dat seama într-un final (deși, ce putea fi mai evident?) că ei nu luptă pentru viața lor, ci pentru eternitate. Ce faci cu mâna ta e mai sigur. De ce să-i lași pe alții să judece? E mai bine să-i cucerești din timp. Dar s-ar putea să fiu interpretată greșit: nu vreau să acuz pe nimeni de nimic. Dacă aș fi trăit sub presiunea continuă că părinții, copiii, rudele mele ar putea fi supuse unor torturi de neimaginat aș fi scris singură întregi volume de poezie realist socialistă. Dacă nu aș fi trăit sub această presiune, îmi place să cred despre mine că aș fi ales să nu fac exces de zel ... Uneori mediocritas optima est poate fi o soluție. Oricum, dacă literatura se fălește mereu că imaginează noi lumi... realismul socialist e și el un soi de artă. Ce poate fi mai îndepărtat de realitate decât el?

Dar, nu despre asta voiam să vorbesc, ci despre istoria post-decembristă care mi-a trecut prin fața ochilor când am auzit minunata formulă "Transfăgărășanul sufletelor noastre". Să vedem pe scurt ce au încercat românii să facă: au împușcat mai întâi "Transfăgărășanul" (ei sau rușii) și l-au înlocuit cu un soi de "TransSiberian" camuflat

(asta ca să nu fie trecerea de la un regim la altul prea bruscă) despre care se zvonea că încă trăsare la țărâitul unui oarecare telefon roșu. Chestie de gust... urmele mnezice nu se șterg prea ușor. Săturându-se totuși și de asta, ultima încercare a românilor a fost aceea de a înlocui "TransSiberianul" cu un fel de "TransAtlantic" cu alură de "Titanic", dar totuși specialist în privința flotei și a liniei de plutire. Poporul privește, ca întotdeauna, spre același "obiectiv": cu ochii spre zărilor albastre. Există totuși o transformare semnificativă: trecerea de la țara maggiernițelor, la cea a Maggiernițelor... Pentru 200 de euroi inima împietrită devine condimentată (cu tendințe spre acru) și expusă pe geam... Românii om deschis: nu ascunde nimic, mai ales că nu are ce... Totuși, dacă se întâmplă să aibă, atunci e generos și le "trece" pe toate la nevastă, fiu, soacră etc.

Și uite-așa ne-am ales cu o țară de inimi condimentate care și-a câștigat prin revoluție dreptul la libertate... libertatea de a culege căpșuni în Spania. Și eu, care puteam să jur că revoluțiile se fac pentru bucăți de salam... Se vede că am nesocotit tendințele ecologic-vegetariene ale noilor politici.

De la precarizarea suveranității la anormalizarea individului (II)

Silviu Szekely

Familia și disciplina

Efectul prim al puterii disciplinare este constituirea cunoașterii permanente a individului. Modelul Panopticon-ului¹ s-a constituit ca instrument de individualizare și de cunoaștere: „este un aparat de cunoaștere și de putere care, pe de o parte individualizează și care, individualizând, cunoaște”². Dar există ceva care rezistă, ceva care opune o rezistență în acest sistem disciplinar de putere, ceva care scapă panoptismului generalizat: este vorba de familie, a cărei structură este cea a puterii de tip suveran. „Mi se pare că familia este tocmai – aș spune: o rămășiță, dar nu neapărat – un fel de celulă în interiorul căreia puterea care se exercită nu este, cum se spune de obicei, disciplinară, ci dimpotrivă, este o putere de tipul suveranității.”³

După părerea lui Foucault, nimic în funcționarea familiei nu permite să se vadă o continuitate între familie și instituțiile și dispozitivele disciplinare. De aceea Foucault face o comparație între suveranitate (ale cărei caracteristici l-am indicat mai sus) și familie: mai întâi, există în familie o individualizare în sens ascendent, înspre „vârf”, în persoana tatălui. „Prin urmare, aveți aici o individualizare prin intermediul vârfului care amintește de și care este tipul însuși al puterii de suveranitate, absolut contrară puterii disciplinare.” Apoi, în interiorul familiei găsim întotdeauna o referință constantă la un act anterior (căsătorie, naștere, legături de dependență etc.) care conferă soliditate familiei. În sfârșit, în familie „aveți tot acest amestec al raporturilor care ar putea fi numite heterotopice” care amintesc de puterea de suveranitate și nu de izotopia sistemelor discipli-

nare. Dar pentru Foucault acest fapt nu înseamnă că „familia este rămășița anacronică sau, în orice caz, rămășița istorică a unui sistem în care societatea era în întregime pătrunsă de dispozitivele de suveranitate. Familia nu este o rămășiță, un vestigiu al suveranității, ci este, dimpotrivă, mi se pare, o piesă esențială, din ce în ce mai esențială a sistemului disciplinar”⁴. Aceasta înseamnă că familia, ca dispozitiv de suveranitate, reprezintă punctul de legătură absolut indispensabil funcționării tuturor sistemelor disciplinare. Așadar, în ipoteza formulată de Foucault, familia este instanța care fixează în permanență indivizii de aparatele disciplinare, ea este instanța suverană care deține puterea de a decide, de a constrânge, de a respinge.

Rolul prim al familiei în raport cu aparatele disciplinare este deci acest gen de „țintuire” (épinglage) a indivizilor de aparatele disciplinare (școala, armata, atelierul etc.). Dar familia este și „punctul de legătură care asigură trecerea de la un sistem disciplinar la altul, de la un dispozitiv la altul”. De exemplu, când un individ este respins succesiv de anumite sisteme disciplinare ca inasimilabil, indisciplinabil, ineducabil, el este respins chiar familiei sale. Așadar, familia este „elementul de sensibilitate ce permite să se determine care sunt indivizii care, inasimilabili oricărui sistem de disciplină, nu pot să treacă de la unul la altul și trebuie să fie în cele din urmă respinși de societate pentru a intra în noi sisteme disciplinare care sunt destinate pentru aceasta”⁵.

Observăm că familia, la rândul său, este instrumentul care contribuie indirect (și care este traversată de puterea disciplinară) la marginalizarea individului: ea precarizează statutul copilului, de exemplu, permițându-i psihiatricii să țină

FOUCAULT

Dits et écrits II, 1976-1988

un discurs despre starea anormală a copilului masturbator și despre necesitatea intervenției directe asupra corpului copilului⁶. Este vorba de o alianță între familia suverană și dispozitivul de putere disciplinară, tocmai pentru că acest dispozitiv, pentru a funcționa și pentru a-i lua în vizor pe toți indivizii, are nevoie de această aparență de suveranitate conferită de familie. Dacă discursul său, pentru a se aplica indivizilor, trebuie să obțină un statut suveran, dispozitivul disciplinar trebuie să procedeză la o apropiere subtilă de familie, la o alianță care nu face altceva decât să-i „fure” familiei suveranitatea. Astfel, puterea de normalizare (puterea disciplinară) nu înlocuiește pur și simplu o putere suverană, ci este „o modalitate de funcționare a puterii care există întotdeauna alături de alte forme de putere, când în poziție dominantă, când în poziție dominată. Există deci o probă de suveranitate pentru fiecare cunoaștere care își cere dreptul la existență: orice cunoaștere trebuie să treacă printr-un moment suveran înainte de a intra într-un moment de normalizare”⁷.

Dar cum a fost posibilă o asemenea articulare între suveranitatea familiei și disciplinele normalizatoare? Motivul pentru care în jurul familiei s-a stabilit o rețea disciplinară este acela că familia a fost martora disoluției sale: ea a trecut printr-o criză a suveranității sale, printr-un proces de descompunere a solidității sale. Așadar, întreaga rețea de dispozitive disciplinare, de discursuri normalizatoare s-a constituit tocmai în jurul familiei slăbite, măcinată de criza suveranității sale. Pe parcursul întregului secol al XIX-lea a existat o puternică încercare de refamiliarizare a familiei: „patronii, filantropii, puterile publice folosesc toate mijloacele posibile pentru a reconstitui familia, pentru a-i forța pe muncitori să se căsătorească, să facă copii și să-i recunoască”⁸. Iar măsurile efective de refamiliarizare utilizează o întreagă serie de dispoziții care sunt de tip disciplinar. Slăbirea suveranității familiei, punctul unde nu mai există familie (copii orfani, familii dezorganizate etc.), toate acestea permit avansarea și infiltrarea sistemelor disciplinare. „Familia, celulă de suveranitate, se află continuu, în cursul secolului al XIX-lea, în această acțiune de refamilia-

rizare, secretată din nou de țesutul disciplinar, deoarece ea este de fapt – oricât de exterioară ar fi sistemului disciplinar, oricât de eterogenă ar fi și tocmai pentru că este eterogenă sistemului disciplinar – un element de soliditate a sistemului disciplinar.⁹

Iar ipoteza lui Foucault este aceea că, în organizarea substitutelor disciplinare care au ca scop refamiliazarea familiei (asistența socială, asociațiile filantropice etc.) apare ceva pe care Foucault îl numește „funcția-Psi”.

Discursul Psi

Ce este acest discurs Psi? Discursul Psi este discursul psihiatric, psihopatologic, psihosociologic, psihocriminologic, psihanalitic, care apare într-o raportare directă la familie și care funcționează acolo unde familia e într-o stare critică. Funcția-Psi a apărut din partea psihiatriei. Astfel, psihiatria se va da ca acțiune instituțională de disciplinare care va permite refamiliazarea individului. Utilizarea disciplinară a acestei funcții-Psi este o modalitate prin care întreaga societate cade sub incidența practicilor și dispozitivelor disciplinare: această funcție se extinde asupra închisorilor, uzinelor, școlilor, cazărmilor, azilurilor. Extinderea sa face să apară un amestec al instanțelor de putere, unde judecătorul este medic iar medicul este judecător, unde funcția de a pedepsi este și trebuie să fie întotdeauna și funcție de a vindeca, unde părinții trebuie să devină medici și să deschidă spațiul familial intervenției medicului, unde conduita care tulbură ordinea familiei este înțeleasă ca dezordine a organizării sexuale care semnaleză prezența latentă a nebuniei, adică unei posibile crime, a unui pericol de luat în seamă în vederea stabilității ordinii sociale.

Această funcție-Psi a jucat deci rolul de disciplină pentru toți indisciplinabili. De fiecare dată când un individ era incapabil să se integreze în disciplina școlară (sau în cea de atelier, de armată, de închisoare), funcția-Psi intervenea imediat. În calitate de instanță de control social, ea intervenea ca discurs prin care desemna lipsurile și slăbiciunea familiei, precum și caracterul indisciplinabil al individului. Această funcție este instanța de control a tuturor instituțiilor și a tuturor dispozitivelor disciplinare: psihopedagogia pentru disciplina școlară, psihologia muncii pentru disciplina de atelier, criminologia pentru disciplina de închisoare, psihopatologia pentru disciplina azilară. Ținând acest discurs, această funcție-Psi are ca referențial constant familia, suveranitatea familiei, deoarece această funcție este tocmai ceea ce trădează apartenența profundă a suveranității familiale la dispozitivele disciplinare.

Urmând această ipoteză, Foucault va studia în cursurile următoare (cele din 5 și 12 decembrie 1973) raportul dintre familie și puterea psihiatrică. Puterea psihiatrică fiind ceea ce dă un plus de realitate realității însăși, fiind „acest supliment de putere prin care realul este impus nebuniei în numele unui adevăr deținut o dată pentru totdeauna”¹⁰, se va constitui ca instanță disciplinară care, în interiorul azilului, manipulând realitatea, va fabrica indivizi re-familiazați, în măsura în care familia însăși, desemnând nebunul, i-a dat psihiatriei posibilitatea să intervină ca funcție-Psi.

Apariția acestei funcții-Psi nu poate fi separată de o anumită revendicare economică, de o solicitare a economiei capitaliste care constă în a scoate din circuit un anumit număr de indivizi inasimilabili în aparatul de producție.

„Sistemele disciplinare au avut o primă funcție, o funcție masivă, o funcție globală, pe care o vedem apărând clar în secolul al XVIII-lea: a ajusta multiplicitatea indivizilor la aparatele de producție sau la aparatele de stat care-i controlează, sau a ajusta principiul acumulării oamenilor la acumularea capitalului. Aceste sisteme disciplinare, în măsura în care erau normalizante, făceau să apară în mod necesar la marginile lor, prin excludere și cu titlu rezidual, atâtea anomalii, ilegalități, iregularități.”¹¹

Deci, pe lângă această problemă economico-socială există întotdeauna un efect de producere a anormalității, a incorigibilității. Așa cum am văzut, individul anormal apare ca țintă a intervenției discursului Psi atunci când familia este în criză, atunci când suveranitatea sa este slabă, precară, inconsistentă. Astfel, în spațiul social disciplinat, ordonat, figura anormalului este codificată ca pericol: societatea trebuie protejată, și este protejată punând în joc această funcție-Psi care refamiliază, care normalizează. Pentru că anormalii sunt atât indivizii periculoși actuali cât și cei posibili. Întreaga problematică a Anormalilor (cursul din 1974-1975) constă în aceea că figurile anormalității sunt figuri care ridică problema pericolului care pândeste o societate. De unde urgența psihiatriei de a identifica figurile pericolului și nu doar indivizi periculoși. Domeniul anormalului depășește, din acest punct de vedere, individul periculos, nu doar pentru că individul periculos este perceput în funcție de criteriile puterii de normalizare care se raportează la acesta, ci îl depășește deoarece construiește o tipologie a indivizilor periculoși. Categoria anormalilor determină întreaga pluralitate a indivizilor periculoși. Acest proces de determinare, de formare se obține prin referința la o anomalie. Căci anormalul este cel care, prin comportamentul său, revelează existența unei anomalii. Anomalia provoacă continuitatea, reclamată de către psihiatrie, între vizibilitatea comportamentelor și invizibilitatea unei psihologii. Anomalia este cea care, ca vizibilitate majoră a unui comportament dezechilibrat, permite identificarea focarelor de pericol și pătrunderea într-o zonă a perversităților mascate de o psihologie aparent normală. Trei figuri, pentru Foucault, constituie domeniul anomaliei: monstrul uman, individul de corijat, copilul masturbator. Aceste trei figuri ale anomaliei dau sens figurii anormalului așa cum apare în secolul al XIX-lea. „Cred că se poate spune, pentru a situa acest gen de arheologie a anomaliei, că anormalul secolului al XIX-lea este descendentul acestor trei indivizi care sunt monstrul, incorigibilul și masturbatorul.”¹² Anormalul secolului al XIX-lea moștenește trei forme ale anomaliei. Figura individului anormal dispune monstrul uman, indisciplinatul și onanistul pe o altă configurație a cunoașterii și a puterii, configurație marcată de instaurarea psihiatriei moderne.

Dacă anormalitatea este o iregularitate care scapă regularității ce definește o ordine disciplinară, se poate afirma că preocuparea imediată, grija majoră a societății disciplinare este aceea de a pune în aplicare tehnici capabile să reducă și să anihileze efectele amenințătoare ale iregularității. În acest context, miza cunoașterii psihiatrice (care este originea funcției-Psi) este aceea de a furniza un operator teoretic de descalificare a individului anormal/anormalizat și, în același timp, de calificare a unei discipline punitive care să poată justifica descalificarea anormalității. Prin urmare, disciplina s-a constituit ca disciplină a indisciplinaților. „A deveni disciplina indisciplinaților înseamnă a construi o cunoaștere a indiscipliniei, o psihologie care luminează umbrele, întunecimile, negativul

omului periculos, care face să apară, în locul scandalului absenței rațiunii unei crime sau a unei masturbări, un interes, un motiv.”¹³

Iar această umbră, aceste întunecimi care iau câteodată chipul nebuniei și al delirului, sunt sădite în interiorul omului prin agresiunea pozitivă și normalizatoare care face din om o ființă psihologică, psihologizabilă, psihiatrizabilă. De aceea, astăzi, nu mai putem vorbi de o suveranitate reală, căci suveranitatea regelui a fost transformată, a dobândit alte voci, alte forme și alte chipuri. Experiența interioară a suveranității și suveranitatea experienței interioare au devenit maladie, anomalie, obiect pentru cunoaștere. „Tu nu (mai) ești rege”, această propoziție atât de dragă psihiatrilor începutului de secol XIX, semnifică faptul că nu se mai poate trăi, astăzi, într-o stare de excepție și că suntem cu toții „destinați” să trăim într-o regularitate tăcută, vigilentă, rațională. Într-o lume în care omul nu se mai valorifică pe sine prin/în exemplaritatea experienței de sine, în care este pur și simplu un instrument adus la dispoziția lumii, omul devine într-un fel valoarea în plus, plus-valoarea, adaosul prin excelență, cantitatea neglijabilă de ființă ce se adaugă lumii. De aceea a ajuns să fie prins în acest joc cu lumea și cu puterile lumii într-o ipostază mereu precară, aceea a unui rege fără regat, a unui corp fără suflet.

Note:

1. Pentru o situație a panoptismului în istoria gândirii occidentale, cf. Michel Foucault, „L'œil du pouvoir” (convorbire cu J.-B. Barou și M. Perrot), in *Dits et Écrits II*, Gallimard, Paris, 2001, pp. 190-207; de asemenea, în cursul din 28 noiembrie 1973, Foucault schițează o istorie a dispozitivelor disciplinare care ajunge la formalizarea acestor dispozitive în modelul Panopticon-ului lui Bentham.
2. Michel Foucault, *Le pouvoir psychiatrique*, p. 79.
3. *Ibid.*, p. 81.
4. *Ibid.*, p. 82.
5. *Ibid.*, p. 83.
6. Acțiunea psihiatriei asupra familiei, instaurarea psihiatriei ca discurs discriminant între normal și anormal, bun și rău etc., precum și medicalizarea instinctului, codificarea psihiatriei în discurs politico-juridic, fac obiectul cursului din anul imediat următor, 1974-1975, intitulat *Anormalii* (Gallimard/Seuil, Paris, 1999).
7. Frédéric Keck, Stéphane Legrand, „Les épreuves de la psychiatrie”, in Foucault au Collège de France: un itinéraire, (sub dir.) Guillaume le Blanc și Jean Terrel, Presses Universitaires de Bordeaux, Pessac, 2003, p. 68.
8. Michel Foucault, *Le pouvoir psychiatrique*, p. 85.
9. *Ibid.*, p. 85.
10. *Ibid.*, p. 132.
11. *Ibid.*, p. 111.
12. Michel Foucault, *Les anormaux*, p. 55.
13. Guillaume le Blanc, „Les indisciplinés ou une archéologie de la défense sociale” in Foucault au Collège de France: un itinéraire, p. 46.

historia

Deschideri ale României spre Statele Unite la începutul anilor '60 ai secolului trecut (II)

Virgiliu Țărău

Am urmărit în numărul anterior un aspect al raporturilor româno-americane la mijlocul anilor șazeci ai secolului trecut. Opiniile istoricului american Stephen Fischer-Galați cu privire la schimbările petrecute în mediul academic românesc, respectiv cele referitoare la deschiderile propuse de oficiali români cu privire la cercetarea trecutului recent al României, aveau și menirea de a încerca să schimbe imaginea stalinistă a politicilor dezvoltate în statul român, în mediile diplomatice din Statele Unite. În aceeași direcție, prezenta intervenție, aduce în atenție felul în care schimbările interne din România anulului 1964 au fost înregistrate de chiar reprezentanții Statelor Unite ale Americii la București.

În mai multe documente elaborate pe parcursul anului 1964, dar și în raportul final transmis Departamentului de Stat, la 5 martie 1965, ambasadorul William A. Crawford a subliniat necesitatea înregistrării schimbărilor interne produse în România pe parcursul aceluși an, cele care în opinia sa afectaseră consistent imaginea stalinistă a comunismului românesc¹. Dincolo de modificările structurale în domeniul politic (de la afirmarea unui curs independent al construirii socialismului și până la ascensiunea tehnocraților în pozițiile de conducere guvernamentale) sau economic (politicile active de reluare a raporturilor economice cu statele occidentale), diplomaatul american și subalternii săi au înregistrat cu multă atenție noua manieră de raportare a regimului comunist față de societate, încercarea acestuia de a se împăca cu propriul popor. Eliberarea celor peste 11 000 de deținuți politici, treptata liberalizare a restricțiilor de călătorie în țară, deschiderea granițelor pentru turiștii străini, chiar dacă petrecute fără o publicitate adecvată au arătat dorința regimului de a deschide noi canale de comunicare cu societatea. De altfel, încă din 1962, prin schimbările adoptate cu prilejul Plenarei PMR din aprilie și prin măsurile organizatorice adoptate mai apoi, liderii comuniști au deschis larg porțile partidului, renunțând la secretarismul și puritatea socială a compoziției acestuia. Până în 1964 numărul membrilor a crescut de la 900 000 la 1 300 000, cei mai mulți nou veniți provenind din mediul rural și din rândul intelectualilor. Mai important era faptul că vinovățiile politice din trecut – i.e., apartenența la o formațiune politică burgheză – erau scoase de pe lista restricțiilor la intrarea în partid, încurajându-se astfel o schimbare de la sloganurile „cine nu este cu noi, este împotriva noastră” și „cine este împotriva noastră, nu poate fi alături de noi”, spre linia, mai pacifică, „cei care nu sunt împotriva noastră, sunt alături de noi, chiar dacă au fost cândva împotriva noastră”.

În plan cultural deschiderile s-au dovedit chiar mai ample. Înlocuirea sau marginalizarea mai vechilor patroni ideologici ai culturii române (vezi cazul lui Beniuc la Uniunea Scriitorilor) au fost înregistrate, ca atare, de către diplomații americani la București. Identificând o dezvoltare a

naționalismului pe mai multe fronturi, ei subliniau dezvoltările în planul derusificării instituționale – scoaterea din curricula școlară a obligativității studierii limbii ruse, desființarea unor instituții culturale și a publicațiilor în limba rusă – cel care adusesse un consistent suport din partea populației. Efectele unei asemenea politici, care promova într-un alt orizont tradițiile naționale românești, se relaționau cu noua atmosferă, liberalizată, din viața intelectuală. Începuturile timide de reevaluare a operelor intelectualilor români de dinainte de război au primit, de la sfârșitul anului 1963, un nou imbold, atunci când la o reuniune a principalelor edituri din România a fost adoptat principiul „maximei utilizări a patrimoniului literar național”. Ca urmare, o parte importantă a intelectualilor burghezi, până atunci puși la index, au fost reprimiți în cultura română. Exemplele lui Eugen Ionesco sau Mircea Eliade sunt ilustrative în acest sens. Pe de altă parte, de la începutul anului 1964, după aproape 20 de ani de izolare, se înregistra o constantă preocupare pentru racordarea culturii române la curentele și fluxurile culturale din occident. Faptul că la București se jucau, în 1964, zece piese de teatru ale unor autori americani (O'Neill, Steinbeck, Miller, Albee, Saroyan, Sherwood sau Williams) și doar una după un autor sovietic sau că cinematografele proiectau în aceeași proporție filme occidentale în detrimentul celor sovietice, sunt elemente semnificative ale acestor noi direcții în dinamica vieții culturale. Publicarea unor autori occidentali, până atunci ostracizați, precum Kafka, Proust sau Joyce, dar și eforturile făcute de critica literară românească de a se debarasa de obtuzitățile realismului socialist erau, de asemenea, înregistrate de reprezentanții diplomației americani. Dezbaterile din presa culturală, cu precădere cele din toamna anului 1964, care au chestionat canoanele realismului socialist în plan cultural, unii dintre critici chiar înlocuindu-l cu „socialismul umanist”, au creionat dezvoltări liberale în producțiile literare românești. Și artele plastice sau muzica au înregistrat distanțări serioase de realismul socialist pe parcursul anului 1964, abstracționismul sau noile curente muzicale din occident devenind omniprezente în peisajul public și de specialitate românesc.

Felul în care diplomații americani au perceput aceste schimbări îl ilustrăm în finalul intervenției de față, printr-o imagine mai puțin personalizată, dar plină de semnificații, pe care o oferă un document mic, aparent lipsit de importanță, care înregistrează felul în care regimul a pregătit sărbătorile de iarnă ale anului 1964².

A-207

Folosirea limitată oficiali

Către: Departamentul de Stat

De la: Ambasada Statelor Unite București Data: 23 decembrie 1964

Subiect: Bucureștiul în timpul Crăciunului, 1964

Există un consens în București cu privire la faptul că anul aces-

ta sărbătorile de Crăciun și Anul Nou, sunt de departe cele mai bune din perioada postbelică. Treptatul progres economic a adus creșterea puterii de cumpărare a populației, care este acum bombardată cu un agresiv program de publicitate, în stilul celui de pe Madison Avenue, în cadrul tradiționalei „Lună a Cadourilor” - promovate prin spoturi muzicale la radio, pagini speciale în ziare și aranjamente specifice în vitrinele magazinelor. Toate acestea au menirea de a-i face pe proletari să cumpere daruri. Pentru întâia dată, de la încheierea războiului, magazinele din București au fost deschise în duminica de dinaintea Crăciunului, tocmai pentru a stimula cumpărăturile. Cei mai mulți români declară că oferta de daruri este cea mai bogată de la instaurarea Republicii Populare Române. În orice caz, aceste sortimente sunt încă sărace și destul de scumpe după standardele occidentale. În toate sectoarele orașului, în ultima săptămână, au fost văzuți nenumărați români care duceau acasă brazi de Crăciun. Cei mai mulți pomi de Crăciun erau de slabă calitate, unii nefiind însă răi, toți fiind foarte ieftini și, ca urmare, ușor accesibili pentru cumpărătorii obișnuiți. Pomul oficial, ridicat ca de obicei în Piața Republicii cu prilejul sărbătorilor de iarnă, a fost pregătit cu mult mai devreme în acest an. A fost iluminat încă din 22 decembrie, la timp pentru sărbătorirea Crăciunului, spre deosebire de alți ani, când nu era gata înainte de 25 decembrie. Mai mult, cel puțin în prima zi a expunerii sale publice, bradul nu a purtat în vârf, gigantica stea roșie care întotdeauna îl decora în anii anteriori. În acest an, la fel ca și în 1963, toți studenții au fost lăsați liberi de la școală (în 22 decembrie) pentru o neobișnuit de lungă vacanță, ce acoperă atât sărbătorirea Crăciunului, cât și pe cea a Anului Nou. Înainte vacanța școlară începea de abia după Crăciun.

Guvernul comunist a adoptat în trecut o politică de discriminare împotriva sărbătorilor religioase, favorizând substitute seculare (Anul Nou în loc de Crăciun, Moș Gerilă în locul lui Moș Crăciun etc.) ceea ce a dus la îndepărtarea unei importante părți a maselor românești, tradiționaliste și religioase. Această politică pare a lăsa actualmente locul unei abordări mai pasiviste a regimului, în raport cu răspândita dorință a publicului de a reveni la tradițiile sărbătorii, inclusiv a celor religioase. Această schimbare tăcută pare a fi apreciată de marea majoritate a românilor, care pe parcursul acestui an au fost curțați cu numeroase măsuri guvernamentale, menite a asigura suport popular pentru regim. Fără nici o îndoială, anul 1964 se încheie pentru regimul RPR cu o popularitate mai extinsă decât oricând în istoria sa. Crăciunul, din acest an, pare a simboliza o creștere a speranțelor românilor față de felul în care actualele politici guvernamentale încep să aducă îmbunătățirea așteptată în modul lor de viață.

John P. Shaw

Consilier al Ambasadei

Note:

1. William A. Crawford to Department of State, (info. Belgrad, Berlin, Bonn, Moscova, Londra, Paris, Praga, Sofia, Varșovia, Viena, Munchen), Airgram 281, 5 martie 1965, National Archives Record Administration, Record Group 59, Political Affairs, Rum/US, Pol. 2, box. 2621.

2. John P. Shaw to Department of State, Airgram 207, 23 decembrie 1964, Record Group 59, Political Affairs, Rum/US, Pol. 2, box. 2621.

ex-abrupto

Viata la țară

Radu Țuculescu

Eu dimineată sticloasă. Soarele strălucește vesel, chiar dacă puterea termică îi este încă limitată. Păsărelele ciripesc zglobiu, găinile cârnie inconfundabil, cite un cocoș își amintește, sonor, cât este de viril. Vacile s-au adunat în turmă taman sub ferestrele mele. Aerul răcoros din cameră plus razele zimbărețe ce pătrund printre plantele din dreptul ferestrelor îmi infuzează homeopatiche doze de optimism. Mă aflu la țară pentru un sfârșit de săptămână. Aici sper să mă retrag într-o bună zi. La țară viața e mult mai calmă, atmosfera mai puțin poluată (chiar dacă viorelele - cu stupefacție am descoperit - nu mai au miros) iar la țară, după cum am învățat, s-a născut veșnicia. La țară sînt grădini, livezi, vii, păduri, dealuri și văi, cîini, oi și altele. Laptele e adevărat iar brînză mereu proaspătă. Țuica e și ea adevărată și vinul așijderea.

Mama soacră trebăluiește prin bucătărie. Zdrăngăne cratițe și vase. Din cînd în cînd,

vorbește singură. Asta i se trage de la faptul că a lucrat mult la oraș, a făcut naveta și s-a stresat. L-a trezit pe tata socru, să dea drumul găinilor și să aducă două găleți cu apă. Tata socru e un individ înfiorător de calm, chiar dacă și el a făcut naveta, pe vremuri. Înainte de a executa sarcinile trasate, coboară rapid pînă în pivniță. Acolo are butoiașe de diferite mărimi. Trage un gît, două, de țuică plus o țigară. Întors cu gălețile pline în bucătărie, mama soacră îl ceartă ușor, explicîndu-i că își distruge sănătatea cu atîta alcool plus țigări. Tata socru dă replica, zîmbind gras. Păi tu ai văzut că și papa de la Roma a murit, după ce a suferit de o mulțime de boli. Păi dacă el n-a dus viață cumpătată, atunci cine? O fi avut mereu doctori pe lîngă el, n-a făcut nici un fel de abuzuri și s-a îmbolnăvit de o mie de ori... Replica nu primește răspuns, se trece la alte subiecte. Cum Buni, bătrînul cîine, iar a venit dimineata acasă mușcat zdravăn. Pentru că prostul mai umblă după

femele la vîrsta lui. Apoi, subiectul Jiga. Bătrînul Jiga, paralizat pe trei sferturi, în vîrstă de 70 de ani, aflat în fața porții, de două zile! De cînd se făcu vreme frumoasă, zice tata socru. Povestea (adevărată) e următoarea: Jiga se iubea cu Ana, de tînăr. Dar era însurat și cu doi copii. Asta nu-l împiedica să se drăgostească cu Ana și să stea mai mult pe la casa ei, s-o ajute la gospodărie. În urmă cu cinci ani, soția lui Jiga a murit. El s-a mutat la Ana și cam după o lună a paralizat. Trebuia hrănit și schimbat ca un bebeluș. Ana nu a mai suportat chestia asta și a tot anunțat băieții (acum maturi) să vină să-și ia tatăl înapoi. Ceea ce nu s-a întîmplat, drept urmare Ana l-a pus pe Jiga în uliță. Pe-un scaun. Să-l ducă ai lui la un azil ori unde-or vrea. Încă nu a venit nimeni. Doar cîinii vizitează, uneori, picioarele scaunului. În rest, păsărelele ciripesc la fel de zglobiu ca altădată iar soarele se screme să încălzească plăcuta dimineată de primăvară.

tutun de pipă

A treisprezecea zodie

Alexandru Vlad

Mai mult ca sigur că există oameni care nu ies din casă înainte de a fi ascultat horoscopul la una din emisiunile matinale de "specialitate", previziunile pe care le formulează o puștoaică așezată uneori în fața unei complicate scheme cabalistice, sau în fața unei hărți stelare, peste care se suprapun figuri geometrice complicate. Fata nu e îmbrăcată oricum, mărgelele sau cerceii ei nu sunt oarecare. Ochii îi sunt dați cu beladonă. Chiar frizura sa poate fi specială. Poate că doar și-a pierdut noaptea prin localuri ascunse și n-a apucat să-și dreagă ținuta răvășită. Dar ea este un fel de preoteasă matinală pe care o ascultăm prefăcîndu-ne că facem altceva înainte de-a ieși din casă să mergem la serviciu. De exemplu ne căutăm geanta, sau mai turnăm din ibric în ceașca de cafea. Vocea titularii de rubrică trebuie să fie și ea specială, eventual răgușită. Ne va spune că vom primi vești de vreun fel, că vom semna un contract avantajos, că vom avea o zi bună din punct de vedere sentimental, ne sfătuiește să ne ținem firea și să nu răspundem la provocări. În general nu se anunță catastrofe: în caz că acestea se împlinesc vom considera prevestitoarea ca fiind ea însăși vinovată, în caz că nu se împlinesc o vom considera a nu fi mai mult decît o Casandră isterică. Vom scrie s-o schimbe de pe post! Ne-a pus pe jar pe degeaba, ne-a făcut să ieșim din casă încruntați, să ezităm prea mult înainte de-a ridica receptorul telefonului de pe birou tocmai cînd a sunat șeful. Și pînă seara vom rămîne precauți și cu o senzație de frustrare.

Aruncăm o privire pe coloana de însemne zodiacale prezentă în orice ziar. O căutătură fugară, așa cum ne uităm și la buletinul meteo al zilei. Sau vom face chiar o combinație între acestea două. În privința sănătății ni se spune s-o îngrijim, în unele zile mai mult decît în altele. Putem pune în buzunar câteva pastile, ne luăm tensiunea

cu aparatul special cumpărat pentru asta. Vom fi atenți la tot ce ne iese în cale. Vom trece numai pe la semafor, vom evita coloanele și nu vom trece pe sub scările rezemate de pereți. O memorie ancestrală ne ține încă victime acestor douăsprezece semne indiferent de educația noastră științifică, decenii de educație materialistă sunt date uitării mai spre bătrînețe. Pentru că indiferent ce spune horoscopul, mai există zilele de marți, cele de vineri, zilele de treisprezece, există pisici negre care traversează aleile prin fața noastră, hornarii aducători de noroc sunt tot mai rari. Nici eu nu fac excepție, ba mai adaug la toate aceste semne și pe vecina care-mi este cea mai antipatică și care deschide totdeauna ușa cînd trec, coborînd scările, prin fața ei.

O pisică neagră de pe una din aleile pe care ies eu de la bloc spre bulevard trecea totdeauna ca din pușcă prin fața mea, ieșind de sub o mașină întepenită în noroiul parcării, oprindu-se scurt să-mi arunce o privire, și dispărînd sub mașina de peste drum. Neagră ca păcura și cu ochii galbeni. Pînă seara uitam de ea, și nu mai știam care din ghinioanele de peste zi i s-o fi datorînd. Într-o zi, probabil de frică să nu mă scape, țâșni exact sub un taximetru care se întîmpla să vină în viteză. A rămas presată definitiv pe asfalt, ca umbra unei pisici zburătoare. Nu m-am simțit mai norocos din clipa aceea. Probabil e un ghinion și pentru pisici să traverseze strada tamesam, prin fața unor taximetre galbene.

Cu ani în urmă, mă aflam în somptuoasa sală de protocol a unor pivnițe celebre din Basarabia, Krikova după câte-mi amintesc. Parchetul era de stejar, masa lungă era cu inserții de nuc, fotoliile erau din piele, iar lumina indirectă cădea din lucarne savant încastrate în ziduri. Sticlele erau lungi, puțin prăfuite și cu etichete sobre pe care puteam vedea bănuții unor medalii de la com-

petițiile internaționale. Am văzut cum cei de lîngă mine, după ce admirau căderea luminii în licoarea din pahar, gustau pe îndelete și lăsuau miraculosul lichid să aluneca încet pe gât, ridicînd privirile în sus ca păsările cînd se adapă. Am făcut la fel și am dat cu ochii de însemnele stilizate ale zodiilor, bătute în aramă și fixate pe peretele din fața mea. Am căutat din priviri Leul și nu l-am găsit datorită excesului de stilizare. Le-am luat de la stînga la dreapta și de la dreapta la stînga cu același rezultat. Am avut un sentiment de incertitudine și neliniște cosmică. Gustul taniinos al vinului se amplifică, circulația mi se accelerează și apoi mi-am dat seama că sunt pe cale să mă înec: treisprezece! Adică erau treisprezece semne zodiacale. Am schimbat vinul roșu cu unul alb și am numărat din nou, apoi le-am luat pe rînd, zodie cu zodie, așa cum se aflau ele - într-o învîlmășeală circulară. Trebuia mai multă metodă și probabil mai multe pahare de vin ca să mă edific. Și cu acea claritate a minții pe care numai vinul gustat cu finețe o dă am constatat că printre zodiile cunoscute se afla și chipul lui Gagarin! Evoluia printre ele ca printre aștri. Și atunci mi-am adus aminte că în copilărie visasem să devin aviator. Crezusem că m-am născut sub această a treisprezecea zodie. Soarta, dacă există, mă urmărise pînă aici, știa că voi sta la un moment dat pe acest fotoliu, cu un pahar de vin în mână.

Și atunci am înțeles că zodiile sunt întotdeauna douăsprezece plus una, cea pe care o căutăm și abia dacă n-o găsim ne mulțumim ca toată lumea cu cele din ziarele și revistele consultate în fugă înainte de-a ieși din casă și a pleca, pe aceleași alei care dau în aceeași stradă, la serviciu.

aspiratorul de nimicuri

Lovitura evoluționistă, presa din autobuz și grădina întrebărilor imbecile

Mihai Dragolea

Prezum mulți dintre compatrioți, încep ziua alunecând la șes cu liftul; așa, într-o dimineață, după aterizare, am privit spre cutia poștală și am văzut acolo ceva portocaliu. M-am apropiat încet, prin micul hublou decupat în placaj, părea o bombă partinică, prea era portocalie; când colo, am descoperit o broșurică, ceva mai mare decât un pachet de țigări; sub titlul-întrebare "Ai fost vreodată forțat să accepți evoluționalismul?" sunt șase desene de capete, trei de maimuță, trei de om; între coperti, vreau 20 de foițe cu text și desene întruchipând plante și animale; mereu apare chipul unui nene savant, când cu, când fără ochelari, explicând ceva, desigur în legătură cu evoluționismul. Așa, uitându-mă la broșurică, am pierdut vreo două minute, destul ca să pierd autobuzul. Mai să mă apuc din nou de citit cărțuția, dar a apărut omul de autobuz, un individ pe care-l întâlnesc din când în când, în stație, cel care-mi povestește, până la destinația comună, cam tot ce i se pare lui interesant în presă, omul care știe și explică tot, e ca un fel de manual viu și nevătămat de făcut și pierdut afaceri. În dimineața cu broșurica, omul mi-a

povestit cum a clacat o afacere cu var; el a priceput cum că ar fi nevoie de așa ceva, a găsit și un partener străin, să-i dea acela utilajele necesare obținerii varului; totul s-a dus pe apa sâmbetei când a fost să găsească un amplasament, n-a dat decât peste primari bătuți în cap, degeaba le-a explicat el ce viitor luminos ar putea avea cu varul, n-a mers; dar tot a mers ceva, că s-a dus prin cea străinătate, la partenerul cu utilajele. Așa, a mai văzut și el ce se petrece prin lume și tare mult l-au impresionat studiourile de radio și televiziune tip apartament. Și tocmai când îmi explica el mai cu amănunte cum e cu studiourile apartament, ce afacere de soi e să ai așa ceva, tocmai am ajuns la destinație, ne-am văzut fiecare de treabă, dar eu am rămas nelămurit, asemenea afacerii cu var a energicului om din autobuz.

După-amiază, de soare și oboseală, m-am oprit să beau o cafea într-o grădină de vară mai domnoasă, frecventată de doamne și domni din lumea bună, în general eleganți și foarte civilizați; în plăcutul zumzet general, am aflat, mai la umbră, o masă, am comandat cafeaua și, aducându-mi aminte de ea, am scos broșurica evoluționistă,

mai ales că pe mine nu mă forțase nimeni să accept evoluționismul; am recunoscut câteva persoane pe la unele mese, serveau diverse, mă bucuram de liniște pentru lectură. Și ce citesc, pe două pagini, printre desene: pe o pagină "Planta de mare care răsuflă se presupune că este strămoșul vertebratelor"; de la plantă la "peștele modern" (și asta e desenat, seamănă cu un guvid) scrie așa: "Lipsește sute de mii de legături între nevertebrate și vertebrate"; recunosc, m-am zăpăcit teribil, naufragiat printre ne-și vertebrate, dar mirat că savantul n-a descoperit decât o plantă răsuflătoare; am alergat la pagina următoare, unde omul descoperă ceva de toată minunea: "Toate categoriile mai evolute de lucruri vii, cum ar fi nevertebratele complexe, peștii, amfibienii, reptilele, reptilele zburătoare, păsările, lilieci, primatetele și omul, apar dintr-o dată". Apoi, să mi se taie răsuflarea: toți am ajuns la categoriile "mai evolute de lucruri"; și nu orice fel de lucruri, ci "lucruri vii". Ehei, cândva am fost și noi serioși, adevărate lucruri vii, nu ca acum, amărâte ființe strâns interesate de ce mai face guru național. Și așa, rumegând constatările savantului, aud zumzetul mătăsoș al grădinii de vară sfâșiat de o întrebare larg strigată: "Ce, tu, ai fost să te urinezi?!" Am tresărit și-am văzut că retorica întrebare provenea de la o individă, și era adresată unei colege de-ale ei, știam că lucrează, amândouă, la aceeași instituție. După cum arăta cea cu întrebarea, da, savantul avea dreptate, în grădina de vară o întrebare imbecilă dovedea că avem în jur destule "lucruri vii".

nopti și zile

Un examen ciudat

Mihai Bărbulescu

Cu câteva zile în urmă ziarele au anunțat că la un concurs pentru ocuparea a 614 posturi de magistrați s-au prezentat 825 candidați, din care unul singur a reușit, și acela cu o notă la limită. S-a menționat că "modalitatea examinării a fost o premieră, pentru că toți candidații au fost lăsați să rezolve spețele cu legislația pe masă. Spre deosebire de alți ani, au fost introduse însă și două noi materii, Convenția Europeană a Drepturilor Omului și Organizarea Judiciară, care se pare i-au încurcat de tot pe candidați".

Stupefiant este că la un concurs aproape lipsit de concurență, unde puteau - teoretic - să reușească 614 candidați (din 825), reușește un singur candidat! Numai pentru nesimțiti este un fapt divers. Când cei chemați să hotărască mâine soarta semenilor lor ajung în această situație, este normal să ne punem întrebări cu privire la pregătirea candidaților și la organizarea concursului.

Așadar: candidații au avut de rezolvat spețe cu legislația pe masă, un lucru cuminte. Nu li s-a cerut să învețe pe de rost textele de lege. Un judecător, un procuror, se duce oricum la legislație, doar n-o să se încreadă atât de mult în propria-i memorie. S-au introdus "două noi materii". Ne-am plictisit de cât auzim despre Convenția Europeană a Drepturilor Omului, numai candidații la magistratură n-au auzit. Cât privește

"Organizarea Judiciară", bănuiesc că o fi având vreo legătură cu magistrații, că doar nu-i "Organizarea Grădinilor Botanice". Totuși, întrebarea este dacă a fost anunțată din timp introducerea celor două noi materii. Apoi, prin târg se vorbește că nu toți candidații au știut că pot avea asupra lor legislația. Desigur, prin prisma rezultatelor concursului, nu pare să fi avut vreo importanță dacă aveai ori nu pe masă codurile de legi. Dar, pentru corectitudine, că tot suntem între oamenii legii, era importantă egalitatea (formală) de șanse a tuturor concurenților. Un proces se amână (mai ales când judecătorul n-are chef să judece, ori nu știe ce soluție să dea într-o cauză mai complicată) pentru cel mai neînsemnat motiv: se putea proceda similar și la acest concurs.

Poate că rezultatul dezastruos al concursului (cu o excepție, care reperează onoarea bresleii!) reflectă obiectiv neștiința candidaților. Atâta știu, atâta au învățat pentru a-și lua diploma universitară. Spre finalul anilor '80 cele trei facultăți de Drept din țară scoteau două sute de absolvenți anual. În anii '90 "Dreptul" era absolvit anual de zece mii de studenți. O asemenea masificare a învățământului superior (nu numai la Drept!) produce, obiectiv, scăderea exigenței, scăderea nivelului de pregătire al studenților. Poate că rezultatul concursului este momentul adevărului. Cu zece

mii de "juriști" se îngroașă anual rândul celor care visează la un post foarte bine plătit ca magistrat, excelent ori de-a dreptul revoltător de bine plătit (în mijlocul sărăciei generale) ca avocat ori ca notar. Examenul despre care a fost vorba spune ceva despre pregătirea lor? Rezultatul examenului e de răs? e de plâns?

Poate că subiectele de tratat, spețele de rezolvat etc. au fost imposibile și că gradul de dificultate a fost atât de mare, încât și celor mai competenți magistrați din țara aceasta, cu cea mai mare experiență, le-ar fi creat probleme. Așa spune majoritatea concurenților. Și oricare va fi fost pregătirea concurenților, este de necrezut ca doar un singur candidat din 800 să obțină o medie de trecere. În primul moment, auzind de nu mai puțin de 600 locuri de judecători și procurori, am crezut că România a redevenit "dodoloață" și eu n-am știut. Dar, mă rog, se crede că procesele nu vor mai dura 10-12 ani, pentru că vor fi mai mulți judecători. Se crede. De aceea unii au creat posturile. Dar, după cele întâmplante, ai sentimentul că alții n-au dorit ocuparea acestor posturi. Și atunci te întrebi, de ce au mai organizat concursul?

Și acum al treilea poate, singurul important: poate cei care pregătesc pe viitorii juriști, cei care organizează concursurile și cei care îi angajează pe magistrați au ceva să ne spună? Ca să nu credem că poate când doi se ceartă (Ministerul Justiției și Consiliul Superior al Magistraturii) al treilea pierde.

De la Russel Banks la Victor Erofeev

ing. Licu Stavri

•Russell Banks, unul dintre romancierii americani de frunte ai noii generații, cunoscut la noi prin traducerea romanelor *Deriva continentelor* (la *Univers*) și *Dulcea lume de după* (la *Polirom*), și-a publicat la Harper Collins cea de a zecea carte, intitulată *The Darling*. Spre deosebire de romanele anterioare, care se petrec în lumea micilor așezări din Noua Anglie, ultimul se ocupă de instabilitatea și mașinațiunile politice dintr-un stat african creat de americani: Liberia. Eroina, Hannah, este o teroristă șic, membră a organizației *Weathermen*, care, ajunsă în Liberia, se căsătorește cu un membru al guvernului condus de sergentul Samuel Doe, întemeindu-și o frumoasă familie. Șeful statului însă, obsedat de ideea conspirației, o obligă să se întoarcă în America, unde Hannah începe să facă jocul Departamentului de Stat, care dorește înlocuirea lui Doe cu rivalul său, populistul Charles Taylor, întemnițat în Massachusetts, pe care Hannah îl eliberează. Revenită în Liberia, femeia trece prin încercări dramatice pentru a-și salva familia în timpul sângerosului război civil la declanșarea căruia chiar ea a contribuit, încheie săptămânalul *The Economist* rezumatul consacrat acestui roman politic, în fundalul căruia recunoaștem evenimente și personalități reale.

•Noul roman al autorului australian Thomas Keneally (*Lista lui Schindler*), *The Tyrant's Novel* (*Romanul tiranului*), etalează direct influența lui Orwell. Într-un imaginar stat totalitar, dictatorul îi cere romancierului-narator să scrie o carte propagandistică prin care să illustreze idei diametral opuse idealurilor în care crede. Keneally scrie ca să descopere cât de departe poate fi silit să meargă un om cu trădarea convingerilor sale, dacă

îi este amenințată însăși existența.

•Ultimul volum de nuvele al lui John Barth - considerat un scriitor reprezentativ pentru postmodernismul american - poartă titlul *The Book of Ten Nights and a Night* (*Cartea celor zece nopți și o noapte*). El începe cu invocarea muzei de către un bătrân scriitor, Graybard, care o întreabă ce se va întâmpla cu seria de unsprezece povestiri pe care dorește să le publice după ce atacurile de la 11 septembrie 2001 au schimbat viața americanilor. Răspunsul muzei este că multe povestiri nemuritoare au fost izvodite în vremuri de restriște - vezi *Decameronul*. Recenzentul din TLS al cărții remarcă fascinația lui Barth față de povestirile înseriate, formulă folosită de el și în volumele *Lost in the Funhouse* (*Rătăcit prin bălci*) și *Chimera* (*Himera*).

•Aflăm din *Le Monde des livres* că asociația editorilor și librarilor germani, Borsenverein, a instituit un *Deutscher Buchpreis*, care, dincolo de ambiția de a deveni un Booker sau un Goncourt german, dorește să încurajeze promovarea cărții germane în lumea întreagă. Decernat anual cu ocazia Târgului de Carte de la Frankfurt, acest premiu poate fi, deci, acordat oricărui roman redactat în limba germană, indiferent de țara în care este publicat. Premiul cel mare are valoarea de 25.000 de euro, iar fiecare dintre ceilalți cinci finaliști va primi 2.500 de euro.

•La Centre d'art contemporain din Geneva s-a vernisat expoziția de fotografii a artistei iraniene Shirana Shahbazi. Ceea ce este straniu, remarcă ziarul *La Tribune de Geneve*, este că, deși făcute în Iran, China sau Statele Unite, fotografiile iranienei nu poartă pecetea locului ci degajă, toate, un aer de mister, ca și cum lentila aparatu-

lui ar fi surprins o realitate secundă, imposibil de perceput cu simțurile.

•Alexandre Najjar este unul dintre cei mai cunoscuți scriitori libanezi de azi. Născut în 1967 la Beirut, într-o familie de creștini maroniți, a studiat științele juridice la Paris, specializându-se în dreptul financiar. Astăzi conduce o firmă de avocatură la Beirut, fiind și consilier al Ministerului Culturii. Este autorul a 15 cărți: poezie, romane istorice, nuvele, o biografie a lui Khalil Gibran etc. A șaisprezecea operă a sa, apărută recent în limba franceză la editura Plon, se intitulează *Le Roman de Beyrouth* și trece în revistă, cu mijloacele ficțiunii, o jumătate de secol din istoria agitată a țării sale. Există în acest roman, spune cronicarul lui *Le Monde des Livres*, tot ce trebuie pentru a-l face palpitant: o saga de familie, evenimente istorice, povești de iubire, aventuri militare, dar, mai ales, o meditație asupra soartei individului în istorie. Naratorul-protagonist este un ziarist născut în 1923 care, la sfârșitul secolului XX, aproape orb, rememorează istoria Libanului așa cum este oglindită de destinele membrilor familiei sale, ajungând la concluzia că farmecul Libanului a supraviețuit, cu toate vicisitudinile istoriei, și că o țară nu moare când este ocupată, ci numai când cultura ei este distrusă.

•Victor Erofeev, unul dintre scriitorii ruși la modă, a devenit cunoscut în mediile literare după ce, în 1979, a publicat la Moscova, împreună cu încă alți douăzeci de autori, almanahul *Metropol*, care s-a sustras cenzurii și a circulat într-un tiraj restrâns. Erofeev și Evgheni Popov, cei mai tineri contribuitori la almanahul *Metropol*, au fost excluși atunci din Uniunea Scriitorilor Sovietici și li s-a interzis să publice în URSS timp de mulți ani. Acum i-a apărut în Franța, la Plon, romanul autobiografic *Ce bon Staline* (*Acest bun Stalin*), al căruzi protagonist este tatăl lui Victor, adjunct al ministrului afacerilor externe Molotov și interpretul de limba franceză al lui Stalin, ulterior consilier cultural la Paris și ambasador la Viena. Figura tatălui (și a "tătucului") ocupă deci un loc central în acest roman, care, după cum spune *Le Monde des livres*, arată cum fiul și-a ucis tatăl din punct de vedere politic, publicând în *Metropol* schițele dizidente.

•Vârsta de 70 de ani era considerată foarte înaintată pentru un jazz-man. Astăzi, însă, mulți muzicanți își continuă activitatea și după acest prag biologic. Dave Brubeck, controversatul pianist al anilor 1950 - 1960, va împlini anul acesta 85 de ani, dar noul său CD, *Private Brubeck Remembers*, îl arată a fi în formă și în plină forță creatoare. La împlinirea vârstei de 70 de ani, pianistul sud-african Abdullah Ibrahim, considerat urmașul lui Duke Ellington, a imprimat discul *"A Celebration"*, în care, în afară de pian, cântă și la saxofon și la fluier de bambus. *The Economist* arată că și ultimul disc din cele închinat "operelor complete" ale lui Louis Armstrong, *"Satchel Mouth Swing"*, cu melodii compuse în amurgul vieții, este un remarcabil succes.

teatru

Hormonii au înnebunit la Cluj

Adrian Țion

Când spectacolul de operă s-a simțit amenințat de căderea în desuetudine, i-au venit în ajutor regizorii de teatru care au suflat un aer proaspăt peste prăfuite montări și decoruri. Cazul reputatului coregraf belgian Marc Bogaerts, venit în această primăvară la Teatrul Național din Cluj să monteze un basm clasic, îmi trezește bănuiala că și reprezentația teatrală traversează o criză din moment ce e nevoie de o intervenție "din afară" pentru a o revigora.

La această ipotetică previziune trimite, cred, pe oricine, participarea la un asemenea angajament artistic precum cel inspirat din basmul Frumoasa din pădurea adormită, demers de o cutezanță frapantă, aparte, găzduit de Teatrul Național din Cluj. Acum, chestiunea cu participul din titlu rămâne destul de confuză. Nu se știe dacă "pădurea" (convențiilor teatrale?) a dormit o sută de ani sau frumoasa prințesă trezită de un sărut magic (titlul e destul de ambiguu în această privință), dar fapt e că subtilul coregraf Marc Bogaerts, în postură de regizor, a trezit la viață energiile creatoare uimitoare ale colectivului într-un mod exemplar. Cu toată aparența unui limbaj compozit folosit în exclusivitate, adică inedit, cu accente avangardiste chiar, aici au mai avut loc astfel de experimente și cel mai la îndemână exemplu, accentuat vizual, care îmi vine acum în minte este Nunta lui Măniuțiu. Iată de ce Marc Bogaerts a găsit la Cluj un climat propice pentru materializarea viziunilor sale. Pe deplin mulțumit de felul în care acest colectiv a răspuns solicitărilor, reputatul coregraf a afirmat: "Voi aveți aici un mare potențial artistic, mai mare decât credeți".

Conceput ca un basm pentru tinerii de peste 16 ani, spectacolul se axează pe dezvăluirea/învăluirea misterului sexualității într-un joc extrem de bine articulat, care pornește de la parodiarea duios-ostentativă a tramei și se extinde exploziv în dans modern, muzică, mișcare, pantomimă,

chiar acrobații spectaculoase, limbaj nonverbal în toată regula. Într-un cuvânt, curat miraj scenic, coane Fănică! Pentru că ceea ce îmbină și combină regizorul e cu adevărat fascinant. El construiește frenetic, inspirat și sugestiv, scene de o rară expresivitate, mult gustate de public. Pune linearitatea story-ului în oglinzile multiplicatoare ale sensibilizării de tip foarte actual. Astfel că povestea Regelui și Reginei (dezbrăcați de fastul decorativ ca în Henry Moore, sculptorul, sau Eugen Ionescu, dramaturgul) e povestea oricărui cuplu care dorește un copil. Tevatura implicării în cotidian, în socialul comun și tern, primește accente când comice, când ironice, când groteschi, niciodată banale însă. De pildă, când Regina e prinsă în chinurile facerii, Regele tocmai își pregătește discursul. Lupta dintre sexe (personajele Femei și personajele Bărbați, multe la număr) se încheie cu înmormântarea de către aceștia din urmă a idealului de a naște un băiat. Fata ajunsă adolescentă este instruită în tainele amorului în limbajul introdus în vorbirea curentă de utilizarea calculatorului. Ea nu se mai înțeapă în fus (ce arhaism îngrozitor în comparație cu tehnica de calcul!), ci "adoarme" în urma unui accident de automobil spre a se trezi sărutată, pentru că din turnul unde găsește în basm pe bătrâna care toarce ea scoate un vehicul bizar, simbol al mașinismului care ne-a înrobit pe toți, pe adolescenți în special. Nu lipsește limbajul medical aplicat explicării ciclului menstrual. Detaliată astfel, asamblarea limbajelor poate părea forțată, cu aspect de puzzle sau colaj, dar pe scenă impresia secvențială dispăre în spatele vitalității de substanță a spectacolului, a jocului încheiat, unitar.

Simpla numire a lui Ovidiu Crișan în rolul Regelui echivalează cu un punct bine țintit. Regizorul obține de la actor exact profilul dorit, demitizant, tratat în tușă inocent-ironică, al unui suveran lipsit de ținuta impozantă, dar cuceritor prin jocul dezinhibat, care induce uneori senti-

mentul că ne aflăm la o repetiție oarecare. Deci ni se dezvăluie, parcimonios, câte ceva din culise. Ramona Dumitrea în Regina procreatoare urcă în ierarhia rolurilor importante cu siguranța actorilor devotați scenei. După alte acrobații răspândite prin spectacole mai vechi, săriturile Broscoiului Ruslan Bârlea nu mai surprind, dar încântă pe toată lumea, inclusiv pe frumoasa Prințesă mignonă Romina Merei, deșteptată din somnul vrajei la vraja iubirii. Carabossa, stăpâna sorții, primește în interpretarea excelentei Miriam Cuiubus coloratura misterioasă a unor Parce străvechi, dar parcă ea trebuia să depene de pe torcătoarele supranumerale la un moment dat firele destinului. Deh, mai sunt și rupturi (de fire, de idei), completate în imaginația spectatorului. Salvatoare apare, în acest context al extremei flexibilități narative tratate parodic, contragerea Povestitorului la un simplu pretext de exhibare pantomimică, moment minunat exploatat de contorsionistul Rareș Stoica de la Teatrul de Păpuși "Puck". Dar greul spectacolului este dus de trupa de dans modern care umple scena cu o spumegoașă distribuție a mișcării.

Feeria oferită cu atâta dezinvoltură și bun gust de Marc Bogaerts vorbește de la sine despre realele posibilități de îmbunătățire a limbajului scenic, cu un aport din ce în ce mai bogat primit dinspre vizual, în care "pot exista elemente de dans clasic, circ sau gimnastică, imagini video" etc. Mergând pe mâna strălucitului coregraf de talie europeană ai tot mai acut senzația că textul devine treptat o bagatelă sau o atelă care susține brațul și osul noii șăgălnicii într-ale expresivității, de mare forță latentă și cu impact clar asupra publicului (în special tânăr). Studiul aplicat în Frumoasa din pădurea adormită năvalnicilor stări ale adolescenței legate de sexualitate dă impresia că, în această întârziată primăvară, hormonii au înnebunit la Cluj și-au irupt pe scenă ca să danseze hora vieții. Numai la Cluj?

Festival "Man.In.fest"

Între 26 iunie și 3 iulie 2005 va avea loc la Cluj, în organizarea Teatrului Imposibil, prima ediție a Festivalului Internațional de teatru experimental "Man.In.Fest". Un festival cu participare exclusiv internațională, "pentru ca publicul și specialiștii din domeniul teatral să-și poată face o părere obiectivă despre ceea ce înseamnă teatrul azi în lume", se specifică în argumentul organizatorilor. Protagonistii evenimentului sunt 11 companii teatrale din opt țări europene și din SUA. Pentru a putea evalua anvergura acestui festival și pentru a sensibiliza eventualii sponsori, am considerat oportun să prezentăm companiile și spectacolele participante. (Claudiu Groza)

Radio Isotope

Un spectacol al Companiei CIE 13, din Antwerp, Belgia

Compania CIE 13 (fondată de Rosa Mei) are mai mult de 10 ani de activitate, timp în care a realizat numeroase creații, concepute atât pentru spații neconvenționale (pe străzile pietruite din Edinburgh, o sufragerie în Antwerp etc.) cât și convenționale (Teatrul Național din Guatemala, Royal Gardens etc.).

În prezent - datorită performanțelor trupei, aproape întotdeauna multinațională, direcției inovative a producțiilor și prezenței constante pe mai multe continente - compania este subvenționată de foruri locale și naționale belgiene.

RADIO ISOTOPE este o creație a anului 2004, care folosește ca modalități de expresie mijloace aparent incompatibile cu... teatrul: muzică hip-hop, break-dance, arte marțiale, dansatori și... spații industriale. Fostă vicecampionă mondială de wushu, cu diplomă MFA (University of Michigan) în dans contemporan, Rosa Mei con-

struiește un spectacol care e imposibil de încadrat într-o categorie anume, într-un stil sau o direcție. Asemeni unui puzzle, surprinzând la fiecare nouă secvență, Radio Isotope se dez-ordonează pe mai multe paliere ale discursului, lipsa unei povești propriu-zise fiind suplinită prin forța conceptului care îi servește drept cadru: instabilitatea atomică și emisia de particule care, în medicină, este folosită pentru a detecta celulele cancerigene din corpul uman. În cazul spectacolului, corpul uman devine unul social - spațiul industrial abandonat - iar radiațiile, veritabile "fantomă ale muncitorilor" de altădată, părți integrate în marele mecanism pe care l-au generat. Spectacol marcat de interacțiune violentă și ruperi de ritm, alternanțe energetice, Radio Isotope are parte de aprecieri critice aproape... radioactive atât în Europa cât și în Statele Unite:

Un spectacol de o finețe și virtuozitate uluitoare - Brian Cooper, în The Stage, Londra; Rosa Mei inventează un vocabular al mișcării bazat pe conceptualizare și cerebralitate - Lisa Jo Sagolla, în Backstage, New York;

Rasdio Isotope este un spectacol pe care nimeni nu-și poate permite să-l piardă - Antwerp TV.

film

De-a v-ați ascunselea

Ioan-Pavel Azap

O distribuție care îl are în capul listei pe Robert De Niro nu poate decât să atragă atenția asupra filmului propus spectatorilor (deși nu toate filmele lui De Niro de ridică la nivelul lui... De Niro!). Și filmul regizorului John Polson chiar promite în prima jumătate. De-a v-ați ascunselea debutează, oarecum anacronic pentru un thriller, cu o sinucidere. Viața familiei Callaway este bulversată de sinuciderea doamnei Alison Callaway (Amy Irving). Cel mai afectat de moartea lui Alison pare a fi copilul acesteia, Emily (Dakota Fanning), o fetiță de zece ani, drept care tatăl, David Callaway (Robert De Niro), hotărăște să părăsească New York-ul și să se mute la țară, într-o casă relativ izolată unde speră ca Emily să uite tragedia și să fie "recuperată". La scurt timp după mutarea în noua locuință, în viața lui Emily își face apariția un personaj misterios, Charlie, singurul prieten al fetiței, personaj pe care nimeni nu-l vede și pe care David, psiholog de meserie, îl consideră rodul

imaginației fetiței, aflată, crede el, încă în stare de șoc. Emily se izolează tot mai mult, refuză contactul cu alți copii și, până la un punct, pare fericită în compania lui Charlie, spre îngrijorarea lui David.

Cum am spus, în prima jumătate a filmului tensiunea se acumulează treptat, povestea, bine condusă regizoral, este ținută în frâu, creând chiar și un oarecare suspans. Urmează alte câteva minute bune previzibile, în care acțiunea (atâta câtă e) trenează, își face apariția un personaj nou, Elizabeth (Elizabeth Shue), o tânără proaspăt divorțată, cu care David începe o vagă idilă, apar sau revin, mai mult sau mai puțin motivat, alte câteva personaje secundare: doi vecini, șeriful din mica localitate, medicul curant al lui Emily. Filmul își anulează promisiunile pe ultima sută de metri, când acțiunea se precipită și cadavrele încep să curgă (patru morți, dacă numărăm și pisica familiei Callaway!). Nu cadavrele deranjează într-un thriller, ci modul în care crimele

sunt "puse în pagină". Iar aici regizorul John Polson apelează la cele mai facile mijloace: întuneric, noapte, peșteri pline de apă, cuțite etc. (Totuși, ni se face o "concesie": personajul negativ odată ucis, mort rămâne, nu mai revine într-o ultimă "spectaculoasă" și inițială apariție.) Toate acestea pentru a afla că este vorba de o dedublare a personalității, asasinul fiind nu fetița, așa cum suntem lăsați să credem o vreme, ci... rămâne de văzut cine! Robert De Niro își joacă onorabil partitura, dar fără a se pierde prea mult cu firea. Remarcabilă este interpretarea puștoaicei Dakota Fanning, care uneori își eclipsează partenerii.

De-a v-ați ascunselea se vrea un thriller psihologic. Reușește acest lucru doar în măsura în care personajul David Callaway este psiholog de meserie. În memoria spectatorilor români va rămâne, cel mult, drept primul film de pe ecranele noastre care propune două variante de final. Din păcate, cele două variante ale filmului rulează doar la multiplexul bucureștean. Cinefilii din restul țării vor vedea doar un singur final, cum le-o fi norocul...

1001 de filme și nopți

1. Lumière

Marius Șopterean

O rice început se scaldă într-o aură de mister. De exemplu Europa. Nimeni nu poate preciza cărei făpturi umane i se datorează începuturile continentului nostru. Sigur, există mituri, legende, povești care abundă în nume eroice. Dar despre nici unul dintre ele nu putem fi siguri. Altfel stă situația în privința Americii. Avem un an sigur: 1492, și un nume la fel de sigur: Cristofor Columb. Acesta a fost un european pasionat de arta navigației. El a fost sigur că, mergând spre vest, va ajunge în Indii. Dintr-o eroare, între temerarul navigator și Indii s-a suprapus un alt pământ...

După multe sute de ani de la acest teribil eșec, spre sfârșitul secolului XIX, un francez pasionat de fizică și fotografie avea, se spune, un hobby: viața lui Cristofor Columb. Acest francez îl diviniza pe Columb. Fiind un savant, un tip extrem de echilibrat, rațional și exact în tot ce făcea își permitea din când în când să citească, în rarele lui ore de odihnă, jurnalul lui Columb. Își permitea să alerge împreună cu celebrul navigator pe întinderile Atlanticului. Așadar își permitea să viseze. Dar când revenea din reverie căuta să facă în așa fel încât să poată anima fotografia. Căuta să redea fotografia în mișcare. El se numea Louis Lumière.

Dacă pentru prima fotografie, realizată în 1823, lui Niepce îi trebuiseră 14 ore de pozare, în următorii ani s-a pus problema nu numai a scurtării timpului de expunere dar și a mișcării imaginii surprinse. Practic animația mișcării s-a petrecut în 1851 în atelierile fotografilor europeni dar, după asidue căutări în care au fost implicați renumiți inventatori ai epocii (Marey, Murbidge, Edison etc.), abia în martie 1895, Louis Lumière inventa un aparat de surprindere a mișcării și, totodată, de redare a ei, numit cinematograf.

Ieșirea din uzinele Lumière..., Intrarea trenului în gara..., Dărâmarea unui zid..., Femei care ard ierburi..., Ieșirea unei bărci din port sunt primele filme ale lui Lumière. Întocmai ca pe vremuri pictorii, mai aproape de Lumière fotografii, iată-l și pe Lumière luându-și aparatul în spate, ieșind cu el în exterior, așezându-l pe un trepied și așteptând. Oricât ar fi viața de plictisitoare ce-va trebuia să se întâmple. Iar datorită aparatului numit cinematograf era să surprindă. Și iată că aparatul lui Lumière așezat în fața uzinelor Lumière ne arată cum ies muncitorii la sfârșitul orelor de lucru. Cum, într-un alt film, într-o gară obscură, La Ciotat, intră un tren, oprește și, extraordinar, din el coboară călători care pleacă fiecare încotro. Cum pe un câmp câteva femei ard ierburi și, inexplicabil, rotoacele de fum se ridică la cer. Cum într-un mic port o barcă iese în larg la pescuit înfruntând spectaculoasele valuri ale oceanului. Și cum la toate acestea, spectatorii anilor 1895 asistau într-o tăcere ruptă doar de exclamații de spaimă, uluire și fascinație. Toate acestea aveau un singur numitor comun: mișcarea.

Așadar la sfârșitul secolului al XIX lumea, prin cinematograf, descoperia uluită mișcarea. Mișcarea valurilor, mișcarea frunzelor, a trenurilor, a oamenilor. Realitatea căpăta o cu totul altă perspectivă. Ea nu mai stătea înghețată ca în pictura realiștilor sau în obiectivul aparatului de fotografiat ci trăia într-o seducătoare mișcare. Imediat operatorii lui Lumière, fascinați de invenția numită cinematograf, au părăsit Franța și au invadat Europa. Astfel s-a născut un nou limbaj, un nou cod de citire a realității. Lumière și operatorii lui au pus bazele actualităților (a știrilor de astăzi), a documentarului, a reportajului. Curând aceștia au descoperit că o dată cu lumea

și aparatul de filmat trebuie să se miște. Au apărut astfel primele travelinguri și primele montaje dramatice ale diferitelor evenimente mondene, sociale, politice etc. Prin cinematograf Europa alerga cu putere înainte și se pregătea să intre în secolul XX. Părea să renască, iar locomotiva istoriei înainta eroic. Nu și cinematograful. Nu se mai putea inventa nimic. Totul părea să fie spus în materie de cinematograf... Obosit și aflat către sfârșitul vieții, Louis Lumière declară că "cinematograful nu are nici un viitor"...

În orele dedicate lecturii, omul de știință francez știa că, spre deosebire de el, Columb era un visător. Visătorii sunt marii descoperitori. Visătorii sunt marii eroi. Eroii creează miturile și legendele, continentele și oceanele. În timp ce inventatorii - în pragmatismul lor funciar - creează acel ceva ce va fi ușor de depășit în clipa următoare. De aici, poate, disperarea lui Lumière. Și poate singurătatea. Dar nu o disperare și nici o singurătate duse până la capăt...

Poate să pară paradoxal. Columb nu ar fi existat fără Lumière. Chipul și faptele navigatorului portughez au ajuns la noi într-o măsură excepțională și datorită cinematografului. Fără Lumière, Columb ar fi existat doar în pictură și în literatura de gen. Figura lui nu ar fi fost reprezentată în sute de pelicule de film documentar și de ficțiune. Cu alte cuvinte, povestea lui Columb fără cinematograf nu ar fi existat. Nu ar fi existat trecutul, prezentul. Și nici viitorul.

Așa cum Columb nu a descoperit Indiile ci America, așa și Lumière s-a înșelat: el, la urma urmelor, nu este un inventator ci un descoperitor. Un Erou. Pentru că inventând cinematograful el a descoperit de fapt o altă artă. A șaptea artă. O artă în care, din nou paradoxal, Columb nu mai este primul... El este un erou între alți eroi ai umanității. Primul a fost doar el, francezul...

Totul a început la 1895. De atunci, prin cinematograf lumea merge înainte și înapoi. Așa cum vrea povestea și creatorii ei...

sumar

opinii

Mihaela Frunză: Politică, autobiografie și literatură • 2

editorial

Ștefan Manasia: Biblioteca de la sat • 3

eveniment

Premiile Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România pentru cele mai bune cărți pe anul 2004 • 3

cartea

Maria Vodă Căpușan: Urma alege • 4

Oana Pughineanu: Despre scriitor și alți demoni • 4

Ioana Cistelean: Human nature 100% • 5

comentarii

Rodica Marian: Andrei Fischof: prefăcuta liniște sau odele gândului pentru poemul nescris • 6

Dan Rujea: Tipologia imbecilului politic în opera lui Eugen Ionescu • 7

translații

Alexandru Jurcan: Învățătura dezgustului pe o platformă programatică • 8

imprimatur

Ovidiu Pecican: Pe când maneaua era poezie (II) • 9

telecarnet

Mircea Petean în dialog cu Gheorghe Grigurcu • 10

ochiul lecturii

Ștefan Melancu: "Blaga a murit interzis..."(I) • 11

sare-n ochi

Laszlo Alexandru: Păcălă învață istorie (I) • 12

incidențe

Horia Lazăr: Versailles (I) • 13

universitaria

M.S. Regele Mihai I: "M-am simțit todeauna acasă când am intrat într-o universitate..." • 15

puncte de vedere

Uniunea scriitorilor și premianții ei clujeni • 19

poezia

Viorel Mureșan • 22

interviu

Antonio Rizzo: Cognația umană și noile tehnologii • 23

cultura civică

S.O.S. românii și româna din Ungaria • 25

școala

Adela Fekete: Literatura între competențe și capacitate • 26

subcultura

Oana Pughineanu: Țara Maggiernițelor • 27

filosofia

Silviu Szekely: De la precarizarea suveranității la anormalizarea individului (II) • 28

istoria

Virgiliu Țărău: Deschideri ale României spre Statele Unite la începutul anilor '60 ai secolului trecut (II) • 30

ex abrupto

Radu Țuculescu: Viața la țară • 31

tutun de pipă

Alexandru Vlad: A treisprezecea zodie • 31

aspiratorul de nimicuri

Mihai Dragolea: Lovitura evoluționistă, presa din autobuz și grădina întrebărilor imbecile • 32

nopti și zile

Mihai Bărbulescu: Un examen ciudat • 32

flash-meridian

ing. Licu Stavri: De la Russel Banks la Victor Erofeev • 33

teatru

Adrian Țion: Hormonii au înnebunit la Cluj • 34

Festival "Man.In.Fest": Radio Isotope • 34

film

Ioan-Pavel Azap: De-a v-ați ascunselea • 35

Marius Șoptorean: 1. Lumière • 34

muzică

Virgil Mihaiu: Un duo tânăr cu frumoase perspective • 36

Tipar executat la Imprimeria Ardealul, Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989, nr. 146.
Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

muzică

Un duo tânăr, cu frumoase perspective

Virgil Mihaiu

În faza extrem de tulbură prin care trece actualmente jazzul românesc, concertul de debut al duo-ului Black and Tan aduce o rază de speranță. Nu este vorba despre doi interpreți care s'ar numi Black și Tan, ci despre talentații studenți ai Academiei de Muzică "G. Dima" din Cluj, Nora Denes și Sergiu Rad. Amândoi dispun de o excelentă pregătire în domeniul muzicii clasice, Nora ca violonistă, iar Sergiu ca pianist. Încă de la venirea lor în Academie, acum trei ani, am încercat să le valorific apetența pentru sfera improvizației, invitându-i să urmeze Cursul de Estetica Jazzului pe care îl susțin la numita instituție. Prin 2002 - când emisiunea Jazzorelief, pe care o realizasem timp de un deceniu la TVR Cluj, nu-mi fusese încă "rasă" din grila de programe - apucasem să-i imortalizez pe peliculă pe acești interpreți de jazz înnașcuți, împreună cu colegii lor Felix Moldovan la baterie și Daniel Vesa la contrabas. Spiritul de abnegație al operatorului Alexandru Marius a surclasat condițiile de forță majoră în care lucram, astfel încât filmările de atunci rezistă exigențelor de azi. Însă programul prezentat la începutul primăverii 2005 în Sala Studio a Academiei denotă progrese pe toate planurile.

Publicul a savurat din plin un recital rotund, echilibrat, chiar dacă încă foarte cuminte. Cei doi studenți nu și-au propus să transgreseze câmpul de acțiune al jazzului clasic, în care vioara ca instrument solistic era dominată constant de muzicienii francezi. Nora Denes se află încă sub influența profundă a "modelului Grappelli", care a funcționat ca reper suveran de-a lungul celei de-a doua jumătăți a secolului 20. Din fericire, juna violonistă (și vocalistă!) nu se mulțumește cu asimilarea deplină a frazării tip Grappelli, ci tatonează și modalitățile de diversificare a expresivității în raporturile cu instrumentul dar și cu improvizația vocală. Astfel, interpretarea fluentă con arco este alternată cu picante pasaje în pizzicato, sau sunetul plin cu cel stins în flageolet. Piesele, fie ele dinamice sau lirice, reflectă stări de spirit variate, infuzate cu binevenite doze de optimism și accente humoristice. De remarcat feeling-ul specific jazzistic demonstrat de Nora Denes și Sergiu Rad, swing-ul lor contaminant, claritatea și muzicalitatea expresiei. Între cei doi interpreți există o reală alchimie creativă, acel interplay fără de care combustia jazzistică nu se poate produce.

Interesant de urmărit mi s'a părut și progresiva "încălzire" a protagoniștilor pe parcursul recitalului lor. După un început marcat de emoții și ezitări, piesele au devenit din ce în ce mai... comunicative, culminând cu interpretarea celebru-

Nora Denes, Sergiu Rad Iosif

lui standard gershwinian I Got Rhythm. Aici, potențialul improvizatoric al celor doi s'a manifestat plener, cu acea lejeritate și relaxare specifice autenticilor practicanți ai genului. Dexteritatea și, totodată, profunzimea ideatică a modului cum Sergiu Rad abordează claviatura ar putea face din el un pianist reductabil, cu condiția ca această înzestrare virtuală să fie rodată în cât mai multe situații concertistice reale.

Cred că punctual vulnerabil al prezentei formule rămâne, totuși, fragilitatea vocală a Norei Denes (îndeosebi în pasajele de scat care ating registrul acut). Probabil că asta s'ar putea rezolva prin cooptarea, să zicem, a unui contrabassist de factura amintitului Daniel Vesa, sau chiar prin extinderea combinațiilor instrumentale (știu că e vorba de un deziderat dificil de împlinit, în condițiile actualei crize de jazzmeni). Deocamdată, frumosul efort în duo a fost încununat de un binemeritat succes de public și anunță certe perspective într'un domeniu pe cât de minunat, pe atât de dificulos. Să le urăm - băimărenței Nora Denes și târgumureșeanului Sergiu Rad - baftă și cât mai multe apariții scenice care să confirme aceste prime impresii pozitive.

ABONAMENTE: Cu ridicare de la redacție: 90.000 lei, 9 lei - trimestru, 180.000 lei, 18 lei - semestru, 360.000 lei, 36 lei - un an. Cu expediție la domiciliu: 144.000 lei, 14,4 lei - trimestru, 288.000 lei, 28,8 lei - semestru, 576.000 lei, 57,6 lei - un an.

Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de Cultură Tribuna, cont nr. R035TREZ2165010XXX007079 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.

